

Over 75 million
copies sold

No. 428 Rs. 6/-

NAPOLEON BONAPARTE

Amar Chitra Katha

No. 428

August 1, 1990

Editor:

Anant Pai

Associate Editor:

Margie Sastry

Script

H. Atmaram

Artworks:

Souren Roy

Art Superintendent

Chandrakant Rane

Advertisement Manager

M. Subramanian

Reference Assistance:

Shobha Rao

*

*Published in co-operation with
the Cultural Service of the
French Embassy.*

Published by:

H.G. MIRCHANDANI

for India Book House Pvt. Ltd

Mahalaxmi Chambers,

22, Bhulabhai Desai Road,

Bombay 400 026.

and printed by him at Prasad

Offset Press Shed B & C, S.

No. 42, Hissa No. 2, Sativali,

Vasai Kaman Road,

Vasai Taluka, Thane District

© India Book House Pvt. Ltd.

Bombay 400 026.

All rights reserved 1990

Sole Authorised Agency for

Subscriptions: Partha Books

Division, Navprabhat Chambers,

Ranade Road, Dadar,

Bombay 400 028.

Our Next Release on

September 1, 1990

Bhagawat Purana-9

Krishna the Saviour.

नेपोलियनबोनेपार्ट इतिहासे सर्वोत्तमेषु सैनिकेष्वेक
आसीत्। असङ्कलितेन पराक्रमबुद्धिबलेन
शीघ्रनिर्णयकरणेन च कोर्सिकाद्वीपे लब्धजन्मः सो
निर्धनो बालको फ्रान्सस्य चक्रवर्ती भवितुं तथा
पञ्चत्रिंशत्तमे वयसि यूरोपं विजेतुं शक्तवान्।

फ्रान्सदेशीयस्य सेनाध्यक्षस्य रूपेण तत्पश्चात्
चक्रवर्तिरूपेण चानेकानि परिवर्तनानि कृतानि यैः
फ्रान्सदेशे पाश्चात्ययुरोपे व्यवस्थासु स्थायि प्रभावं
विहितम्।

फ्रान्सदेशीयशासनविधौ नेपोलियनेन कृतायाः
स्मृतौ, न्यायावस्थाया, वित्तकोषसञ्चालके,
विश्वविद्यालयेषु, सैन्यविद्यालयेषु च नेपोलियनस्य
प्रभावमिदानीमपि दृश्यते।

वस्तुतः सो ह्रस्वः स्वजीवनकाले लोकप्रियतां
सम्पादितवान्, यूरोपस्य विश्वस्य च चरित्रं हि
परिवर्तितवान्।

Titles already published:

★ **The French Revolution**

★ **Louis Pasteur**

**When you buy a Chitra Katha
make sure it is Amar Chitra Katha**

Over 75 million copies sold

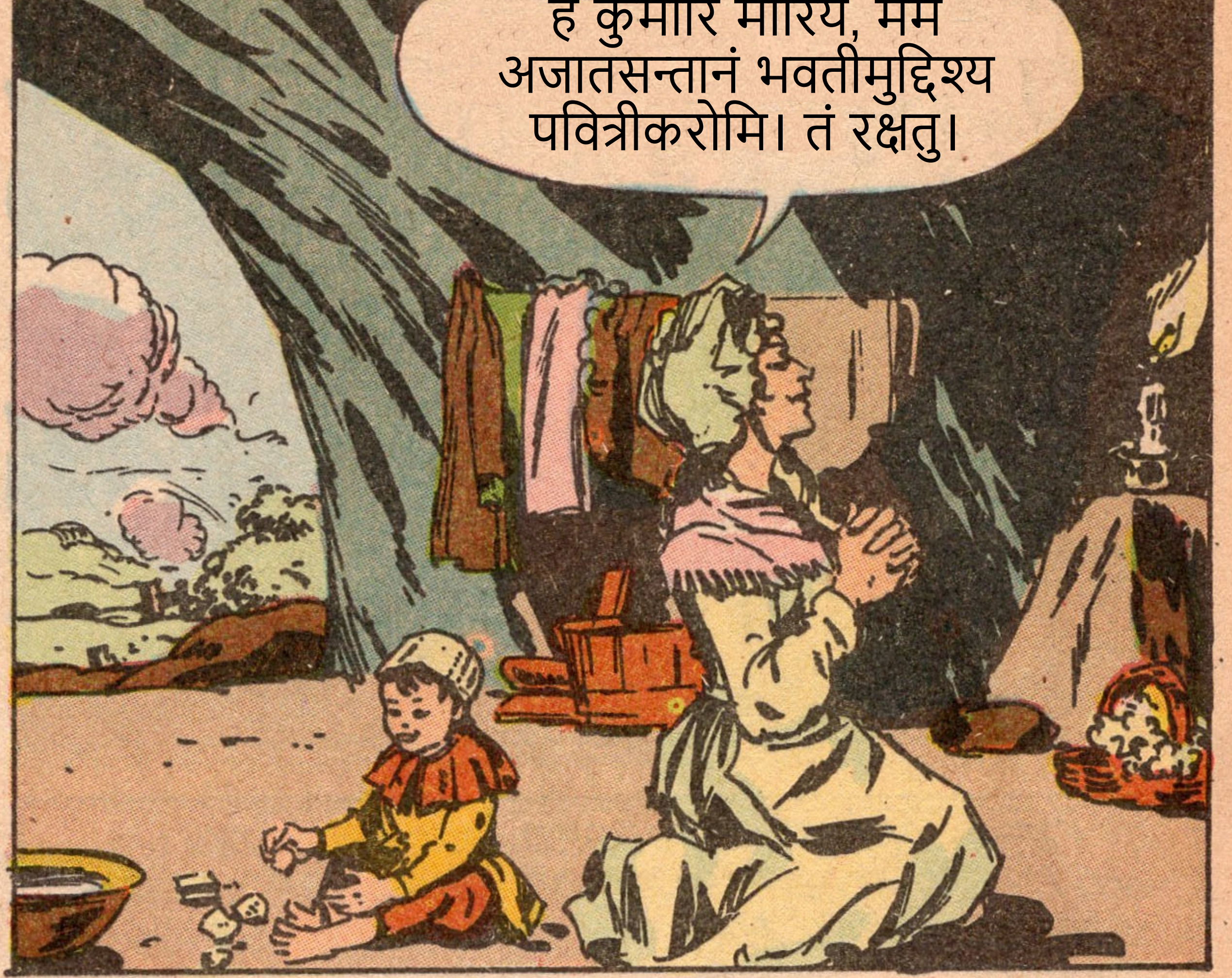
नेपोलियन

- बोनेपार्टः

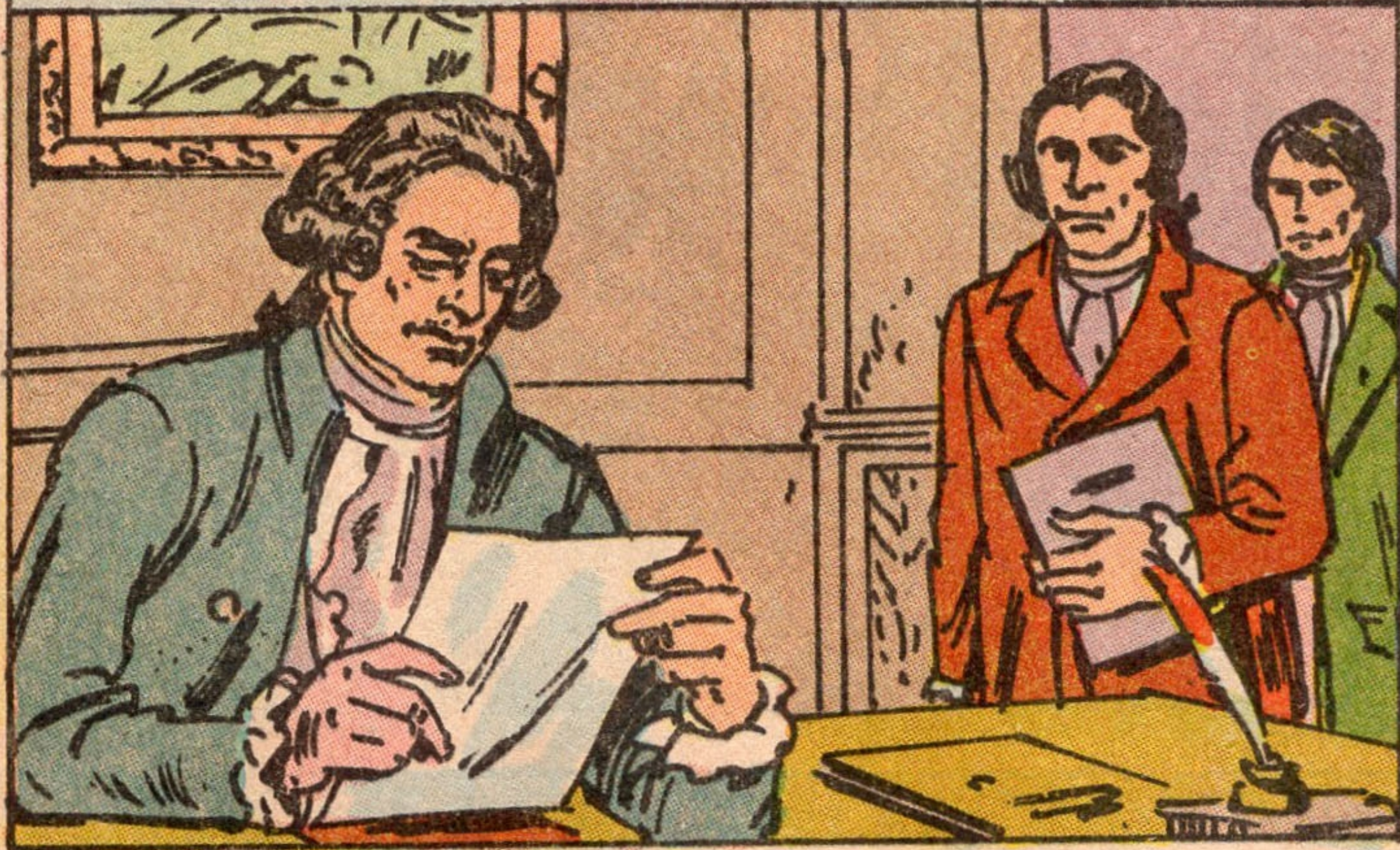
कोर्सिकायाः स्वाभिमानिनो धीराः जनाः पूर्वम् इटलीं विरुध्य स्वातन्त्र्यस्य कृते सङ्घर्षं विहितवन्तः। अनन्तरं ते फ्रान्सदेशं विरुध्य सङ्घर्षमारब्धवन्तो यद्धि 1768 तमे वर्षे कोर्सिका फ्रान्सदेशाय विक्रीता जाता। अजाक्सियो-नाम्ना कोर्सिकाराजधान्यां न्यायवादी कार्लोबोनेपार्टो विद्रोहकारिकारीषु अन्यतमः आसीत्।

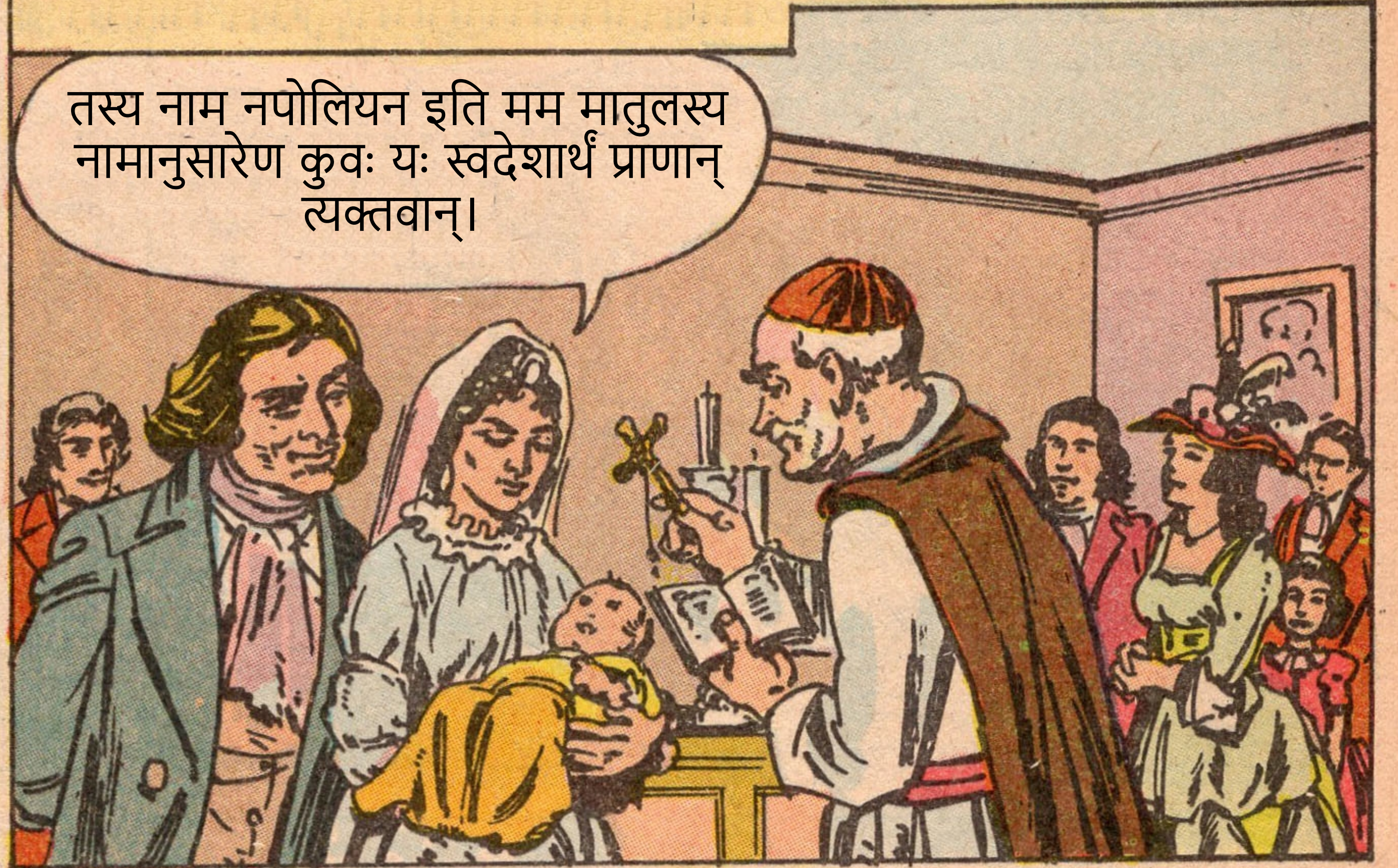
कार्लोवस्य भार्या लतीशिया तेन साकं पर्वतक्षेत्रे गुहायां समावासे आसीत्।

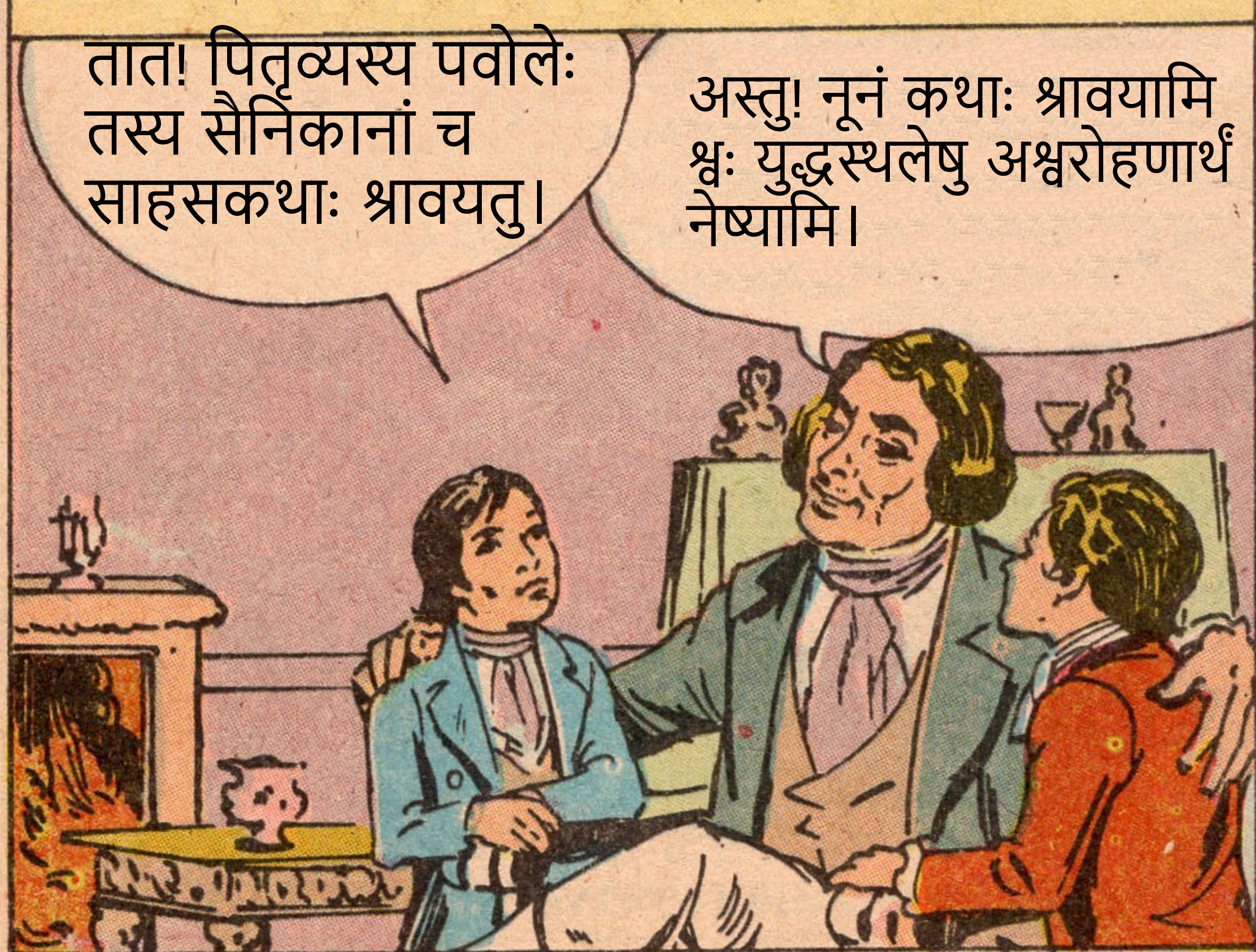
जुलायमासे 1769 तमे वर्षे विरोधकारिणां नेता पास्काल-पावोलिः पराजितो जातः तथा सः आङ्ग्लदेशं शरणं गतवान्। अवशिष्टः कार्लोवः तु फ्रान्सदेशेन सन्धिं कृत्वा अजाक्सियोनगरस्य न्यायाधिकारक्षेत्रे न्यायाधीशस्य सहायकत्वेन पदारूढो जातः।

अग्रिममासे अगस्तमासे पञ्चदशदिनाङ्के 1769 तमे वर्षे लतीशिया द्वितीयसन्तानस्य जन्म दत्तवती। सन्तानं जन्मात् फ्रान्सनाग्रिकत्वं लब्धवत्।

माता स्वसन्तानेषु कर्तव्यपरायणतायाः भावं जनयति स्म। पिता नेपोलियने देशभक्तिं साहसं च जनितवान्।

फ्रान्सशासकेन नियुक्तः कोर्सिकायां राज्यपालो मार्बफ-सामन्त आसीत्। तस्य साहाय्येन ज्येष्ठपुत्रद्वयस्य कृते शिक्षासाहाय्यधनम् अलभत। 1778 तमे वर्षे फ्रान्समुख्यभूमिं प्रति तौ शिक्षार्थं प्रेषितौ।

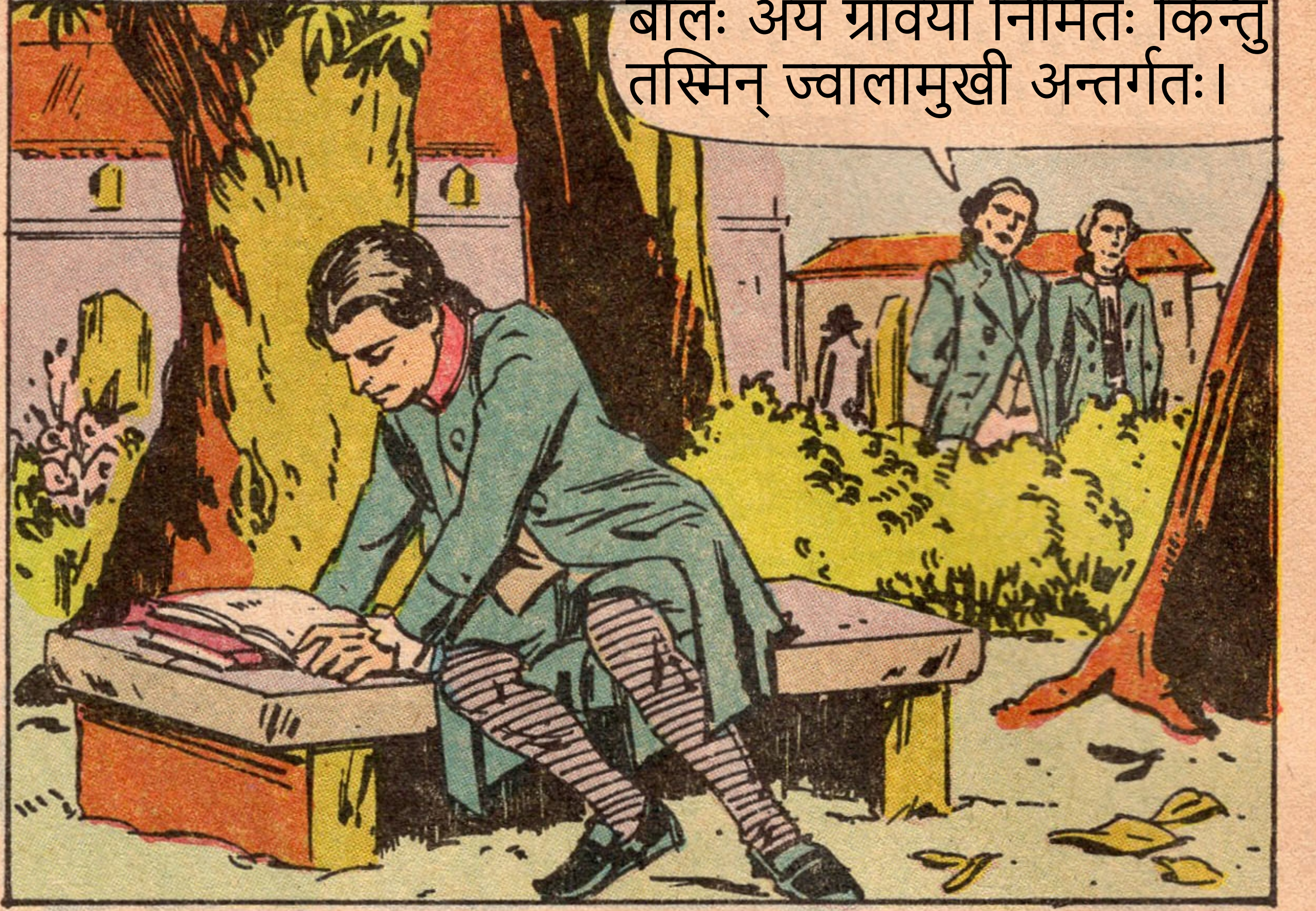
ब्रियेने सैन्यविद्यालये पञ्चवत्सरान् यापितवतो
नपोलियनस्य सहपाठिनो धनिक-सामन्त-सुताः आसन्।

कोर्सिकातस् *तृणनासिकवान्
गच्छन् एव।

रिक्तकोषाभिः
निर्धन-सामन्तः।

साधाराण-छात्रः सन्नपि नेपोलियनो गणिते, चरित्रे भूगोले
च निपुणः आसीत्। उद्याने कस्मिंश्चित् स्थाने सदैव
पुस्तकानि पठन् आसीत्।

बालः अयं ग्रावया निर्मितः किन्तु
तस्मिन् ज्वालामुखी अन्तर्गतः।

1784 तमे वर्षे विद्यालयात् उत्तीर्णो नेपोलियनः
पेरिसनगरे रक्षणविद्यालये प्रवेशितः।

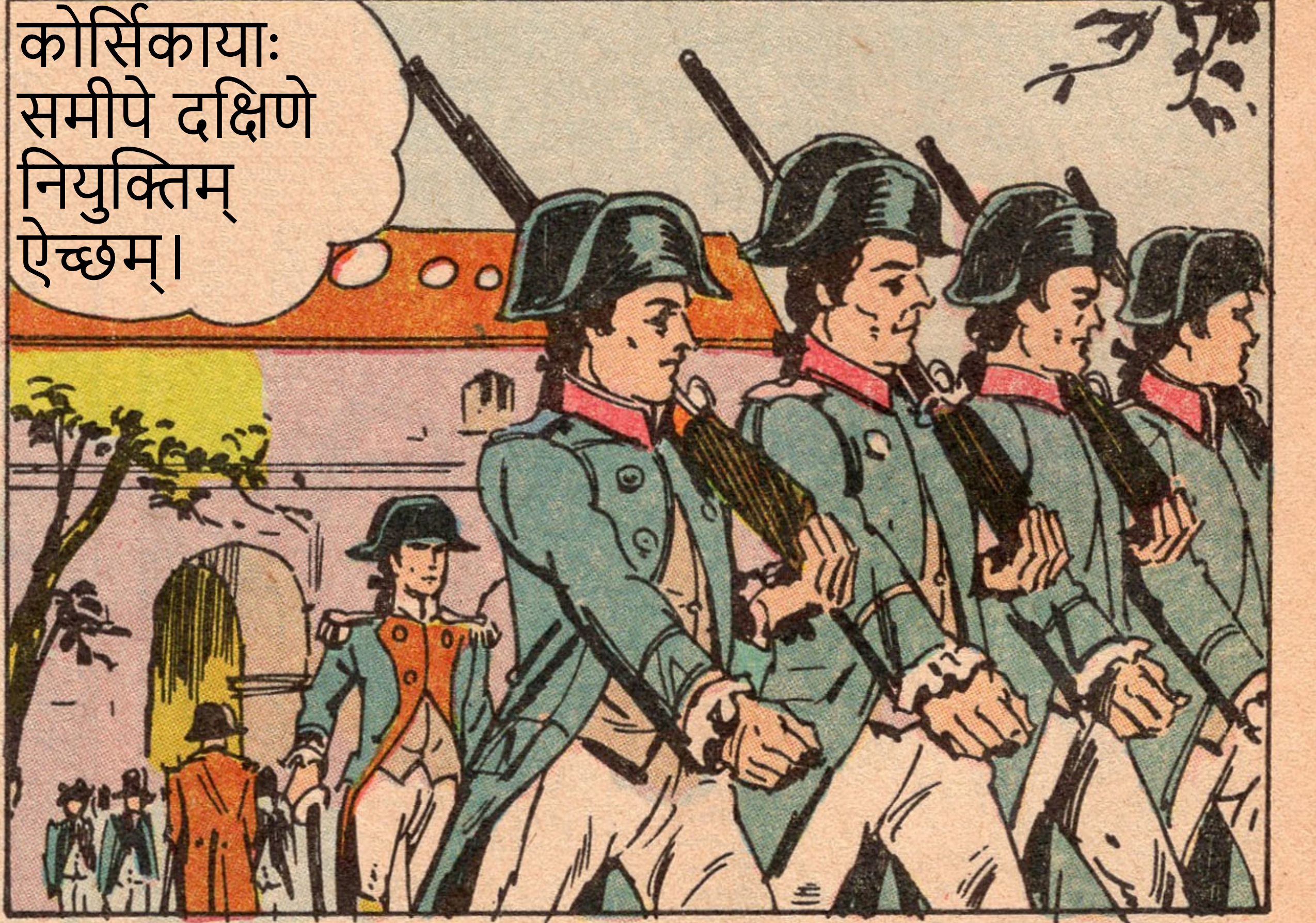
शत्रुः तस्मात् स्थानात्
प्रहर्तव्यो यत्र भवान् शत्रुतो
बलवत्तरः एव।

स्मर्तव्यं ययत् शीघ्रता
अकस्मिकता च प्रहारे
अत्यन्त-महत्वपूर्णैव।

यदा सः पेरिसनगरे आसीत् नेपोलियनस्य पिता मृत्युम् उपगतः।
षोडशमे वयसि लाफेर-सैन्यदले द्वितीय-लेफ्टनेण्ट इति पदम्
आरूढवान्। रोन् नाम्नो उपत्यकायां नियुक्तो जातः।

कोर्सिकायाः
समीपे दक्षिणे
नियुक्तिम्
ऐच्छम्।

अन्तरिक्ष-शास्त्रस्य अग्र्यस्त्रस्य इतिहासस्य च विषयाणां
पुस्तकानि पठित्वा टिप्पणीं लिखितवान्।

चेसपीक-पयोधौ वाषिङ्गटन-
सेनानायकः आङ्ग्लान्
रणनीतिना पराजितवान्।
रणनीतिम् अनुसृत्य दुर्गो न,
अपितु नौकाश्रयः प्रहृतः। विना
नौसेनाम् आङ्गलाः निःसहायाः
आसन्।

तेन कोर्सिकायाः चरित्रविषये उपन्यासस्य प्रारूपम् अपि लिखितम्।
1786 तमाद् वर्षात् 1788 तम-वर्ष-पर्यन्तम् अधिकांशसमयः
कोर्सिकायाम् अवकाश-रूपेण यापितः। तदानीन्तनः फ्रान्सदेशो
महत्त्वपूर्णसमये गच्छन् आसीत्। फ्रान्सनरेशं षोडशमं लूविं विरुध्य
क्रान्तिः जायमाना आसीत्।

राजनैतिक-परिवर्तनम्
अत्यावश्यकम्। अस्य देशस्य
परिवर्तनेन त्वरितं प्रयोजनमेव।

नेपोलियनस्य क्रान्तिकारिणः प्रति सहानुभूतिः
आसीत्।

नेपोलियन् इति पदस्य अक्षर-पुनर्रचना,
*पैलौनेय-इति फ्रान्सभाषायां तृण-नासिक-वान् अस्ति।

राजा शासनादपसारितः। तदा गणतान्त्रिकसर्वकरो रचितः। फ्रान्समुख्यभूमिं प्रतिगमने नेपोलियन ओक्सोने नियुक्तो जातः। माता लेतिशिया कोर्सिकातो मार्सेयनगरं प्रति निर्गन्तुं विवशीभूता। नेपोलियनस्य बाध्यता वर्धिता।

गणतन्त्र-सर्वकारं विरुध्य युरोपीय-राजानो युद्धमारभ्य स्वसेनाः फ्रान्ससीमनि प्रेषीतवन्तः। सङ्ग्राममुखे नियुक्तो नासीदिति नेपोलियनः खिन्नो जातः। केवलम् इतस्ततो लघुविमर्दान् शामयितुम् आदिष्टः।

लेफ्टेनिण्टस्य आयः अल्पः एव। कथं विशालस्य कुटुम्बस्य पोषणम्? पादिकद्वयम् अपि ऋणं कृत्वा हि लब्धम्।

अक्टोबरमासे 1793 तमे वर्षे नेपोलियनः तुलोननगरस्य समीपे स्फोटकसामग्रीं नयतः सार्थवाहनस्य नेतृत्वे नियुक्तः आसीत्।

स्वभ्रातुः जोसेफस्य मित्रं सालिसेट्टिम् अमिलत्। सालिसेट्टिः तु पुररोधस्य निर्देशनं कुर्वन् आसीत्।

तुलोने राजसमर्थकानां सम्मर्दः अस्ति। तेषाम् आन्त्रणे हि आङ्गलाः आपतिताः एव। तुलोने रोधे भागं गृहीतुम् इच्छामि एव।

सालिसेट्टि मिलतु। सः एव भवत् इच्छां पूरयितुं शक्नोति।

अनुकूलसमये आगतो नेपोलियन। शतग्रिनायको व्रणितो जातः।

शतगनिशास्त्रे निपुणोऽहम्।

कार्तो नाम्ना सेनाध्यक्षस्य नेतृत्वे शतग्रि-नायकत्वेन पदारूढः।

आङ्गलनौसाधनं मीलत्रयमिते दूरे स्थितमेव, महोदय। गोलविमोचनेन दूरत्वस्य आकलनं सिध्यति।

बाढम्! नावो भस्मीभवेयुः।

बृहन्नौलिकानां स्थापना समिचिना नास्ति। सेनाध्यक्षः शतग्रिविषये किमपि न जानाति। किन्तु कथं निवेदितव्यम्?

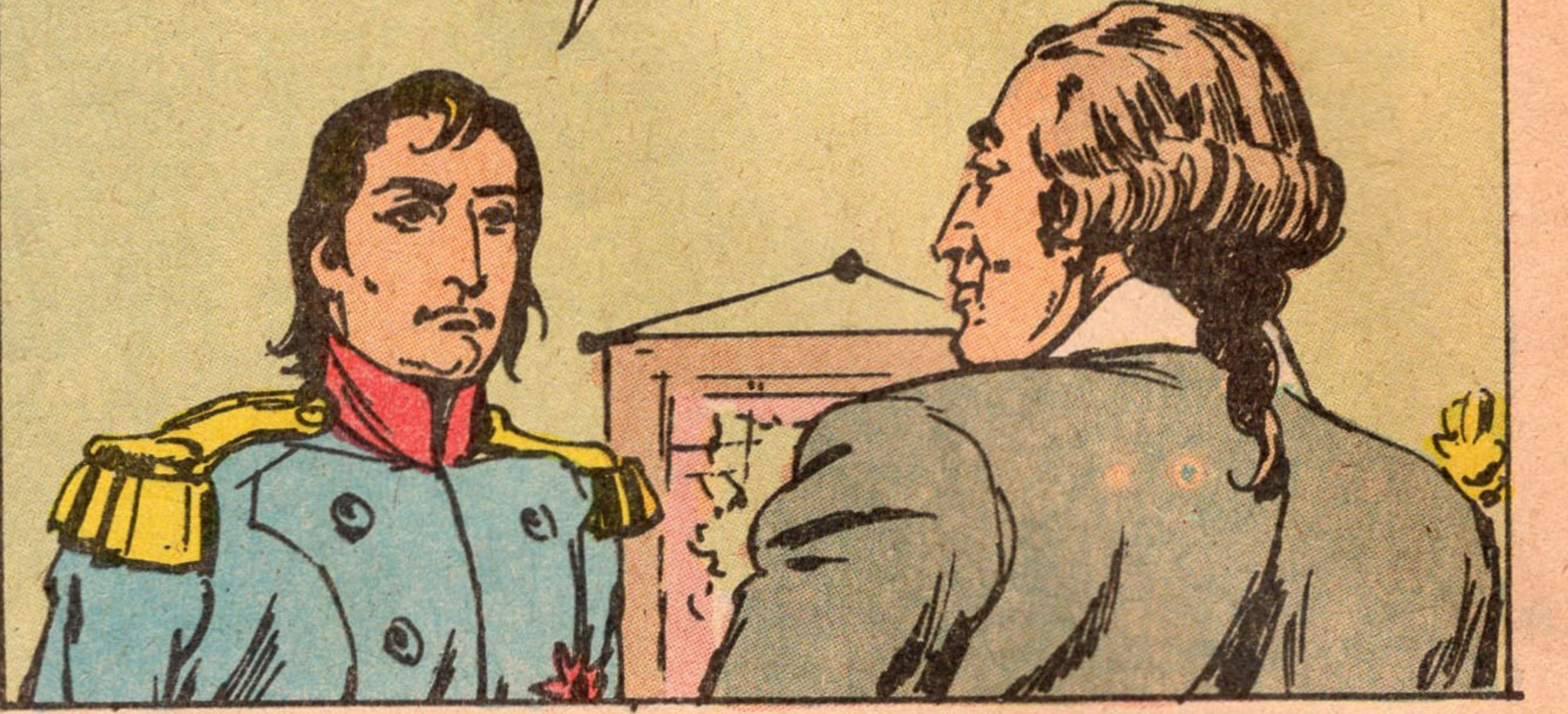

महोदय पश्यतु! गोलः तु केवलम्
एकमीलमितदूरे पतितः। स्थम् इदं
अस्मदीय-अस्त्राणि स्थापयितुं
समीचिनो नास्त्येव।

नेपोलियनः पुनः पुररोधस्य निर्देशकम् उपेति स्म।

मह्यं शतग्रि-परिवृत्तेः यत् कार्यं दीयते
तत्-कार्यं स्वेच्छया कर्तुम् इच्छामि।
शतग्र्यस्त्राणि पुरातनानि व्यर्थानि च।
रक्षण-निर्माणार्थं सहस्रशः
अक्षभाराणाम् उर्वरायाः
आवश्यकता अपि अस्ति।

अङ्गीकरोमि।
इतोऽपि सैनिकाः आहूयन्ताम्

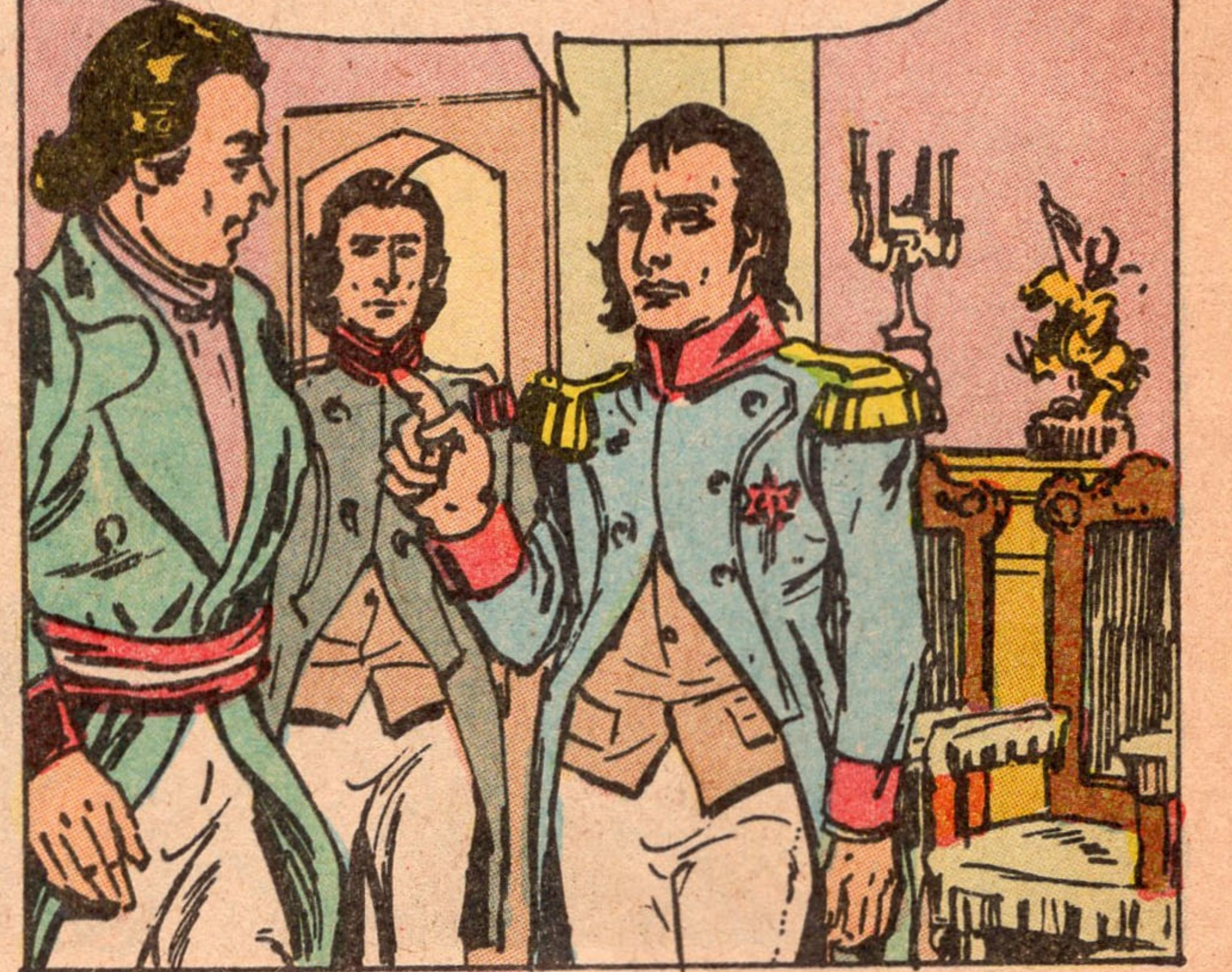

नेपोलियनस्य नेतृत्वे शतग्रिदलः कार्यरतो जातः। द्विशतं
शतग्र्यस्त्राणि सहस्रात् अधिकाः सङ्ख्याकाः आसन्।

हसन्तीः स्थापयत यद्धि
रक्तवर्णपर्यन्तं गोलान्
तापयितुं शक्यते।

तूलोनस्योपरि रोधनं व्यर्थमेव।
लघुजिब्राल्टारक्षेत्रे दुर्गं निगृह्य
आङ्गलनौसेना प्रहतव्या यथा
वाषिङ्गटनः चेसपीकपयोधौ कृतवान्।

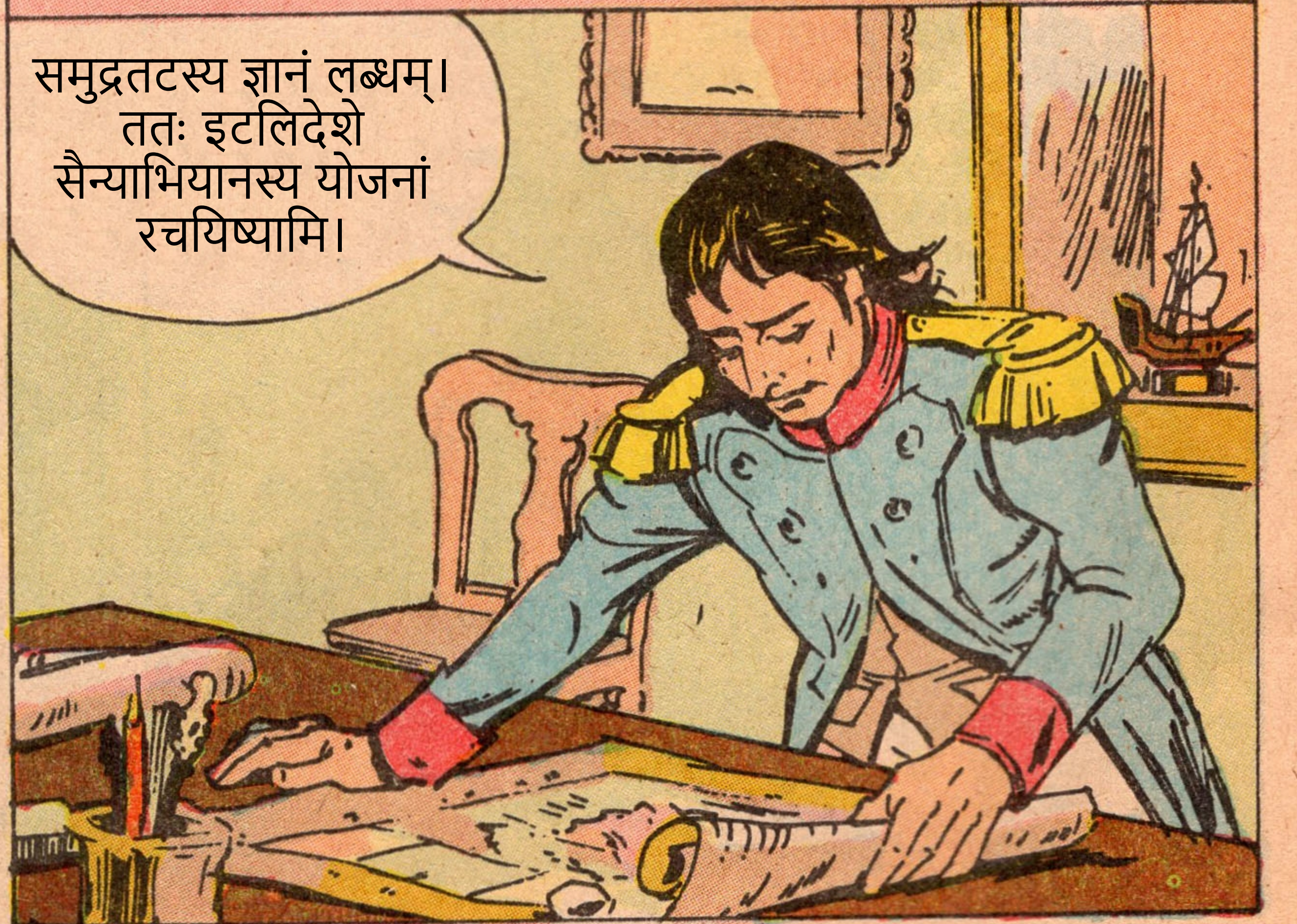
रणनीतिः सफला जाता। दिसम्बरस्य सप्तदशे दिने
शत्रु-गोल-प्रहरणेन आङ्गलाः तूलोनं त्यक्तुं
विवशीभुताः।

तूलोनरोधने
निर्धारकक्रियार्थं
ब्रिगडीयरजनरलिति रूपेण
पदोन्नतिः पुरस्क्रीयते।

तुलनस्य विमोचनात् परं नेपोलियनः तूलोनतः नीसपर्यन्तं
समुद्रतटे रक्षण-निर्माणस्य कल्पनार्थं नियुक्तो जातः।

समुद्रतटस्य ज्ञानं लब्धम्।
ततः इटलिदेशे
सैन्याभियानस्य योजनां
रचयिष्यामि।

किन्तु तत्रान्तरे पेरिसे नेपोलियनस्य समर्थकयोः रोबिस्पियेरभ्रात्रोः शिरसी मरणदण्डकारणात् छिन्नौ जातौ। नेपोलियनस्योपर्यपि सन्देहः उत्थापितः।

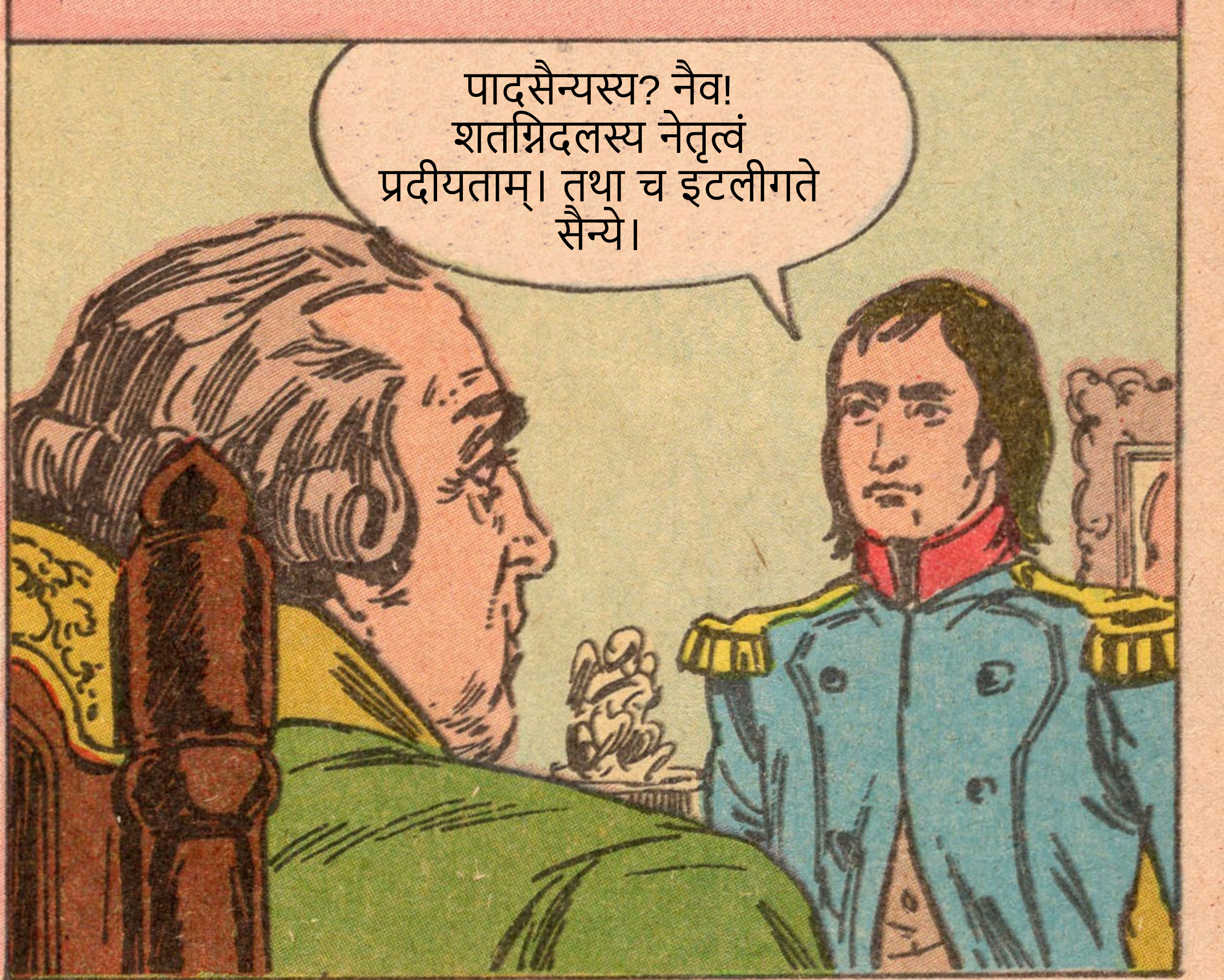
पञ्चविंशतितमजन्मदिने निगृहीतो सः न्यायं प्रार्थिवान्।

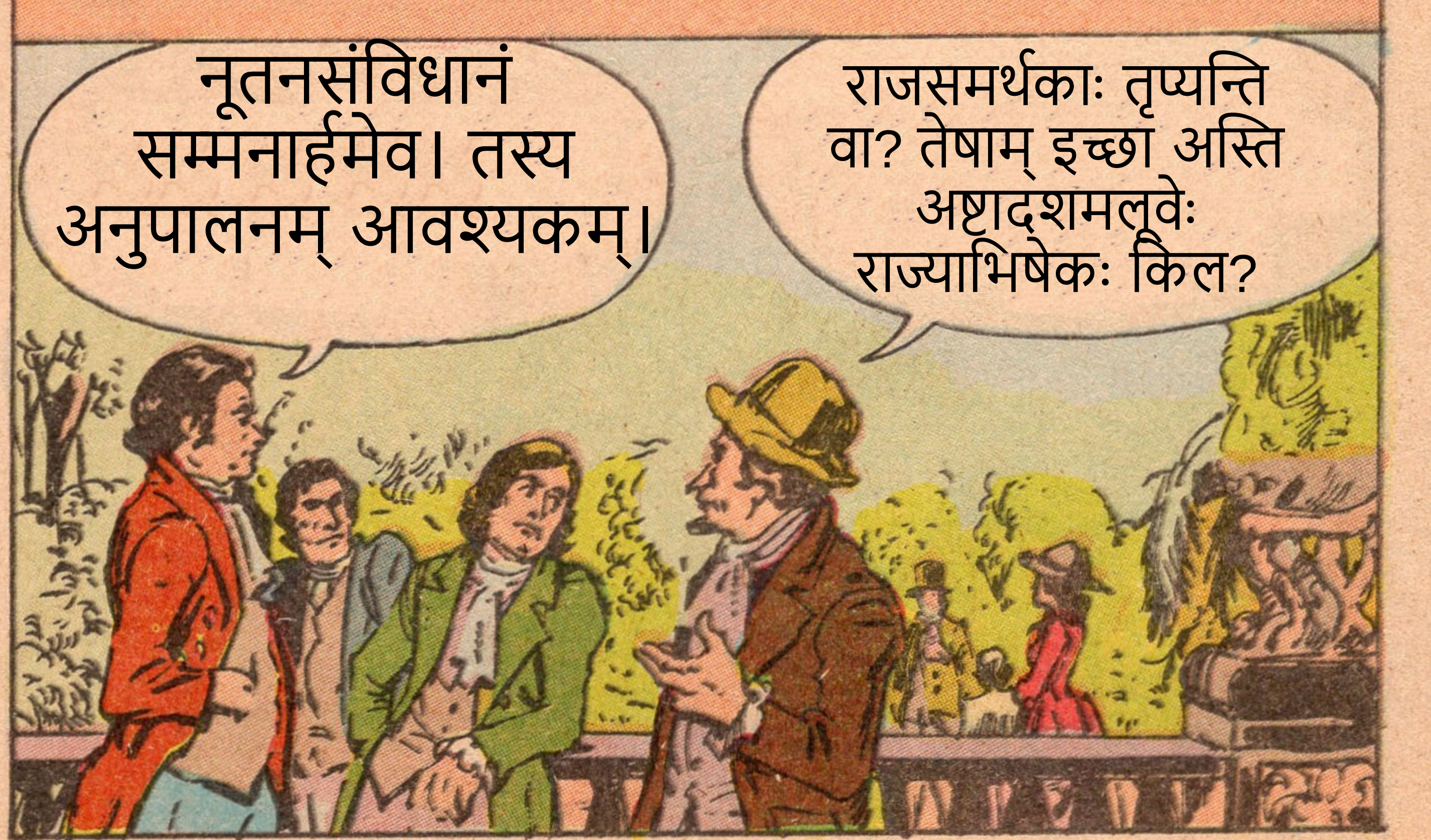
दोषारोपकः सालिसेट्टिः नेपोलियनस्य न्यायविचारणं कृत्वा विमोचनं कृतवान्।

1795 तमे वर्षे पादसैन्यस्य नेतृत्वं नेपोलियनाय प्रदत्तः।

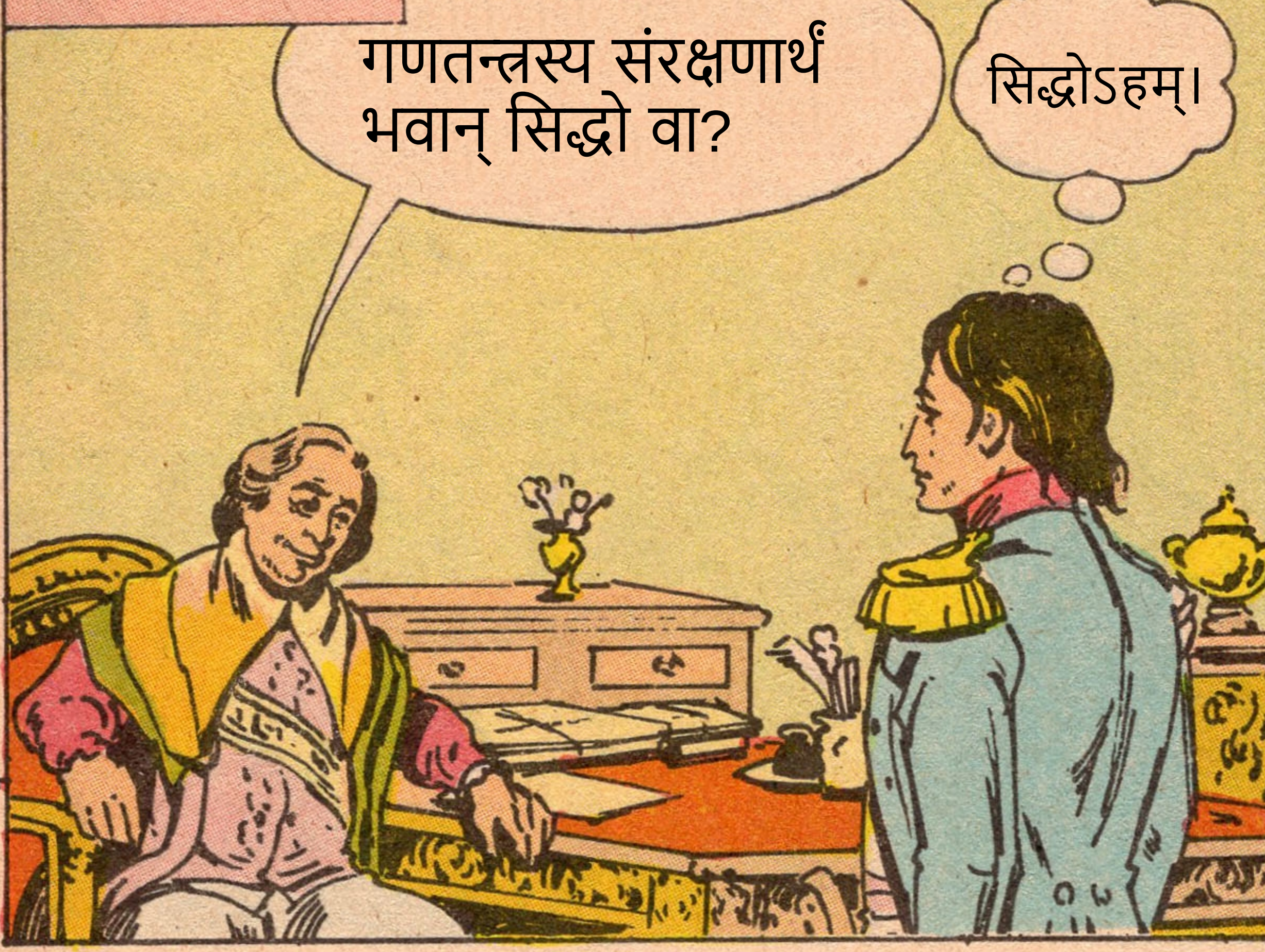

इयता कालेन क्रान्तेः कोलाहलं न्यूनीभवदासीत्। नूतनसंविधानस्य रचना कृता। प्रजानां प्रतिनिधयः प्रतिनिधिसभायां संसदि च विभाजिता आसन्। पञ्चनिर्देशकानां मण्डलं सर्वाकारं चालयति स्म।

राजसमर्थकाः पेरिसनगरस्योपरि आक्रमणं कर्तुमुद्युक्ताः अभवन्। बरास नाम्ना पञ्चनिर्देशकमण्डलस्य नेता नेपोलियनमाहूतवान्।

गणतन्त्रस्य संरक्षणार्थं भवान् सिद्धो वा?

सिद्धोऽहम्।

केचन इयतः अल्पवयसि सामर्थ्ये सन्देहोऽभिव्यक्तवन्तः।

कार्यस्य महत्त्वं जानाति किं युवन्?

पूर्णतया ज्ञातं महोदय। कार्यनिर्वहणं मम विशेषतास्ति। यदि स्वेच्छया निर्वहाम्येव।

तत्क्षणं नेपोलियनः कर्मनिष्ठो भूतवान्।

शतग्रिशस्त्राणि कुत्र सन्ति?

दशकिलोमिटरमितदूरे सल्लोने। किन्तु विद्रोहिनः तानि गृहीतुमुद्युक्ताः।

म्युरात नाम्ना विश्वासपात्रं साहायकमाहूतवान्।

म्युरात, विद्रोहिनामागमनात् पूर्वं हि सल्लोनं प्रति स्वदलानि नीत्वा शतग्रिशस्त्राणि गृहाण।

समुचितकाले हि मुरातः सल्लोनं प्राप्य शस्त्राणी गृहीतवान्।

विद्रोहिणाम् संख्या त्रिंशत् सहस्रमस्ति। अस्माकं तु केवलमष्टसहस्रमेव।

किन्तु शस्त्राण्यस्माकम् अधीने किल? महत्त्वपूर्णस्थलेषु स्थापयिष्यामः।

विद्रोहिणाम् प्रहरणमागतम्। शस्त्राणि चालयन्तु।

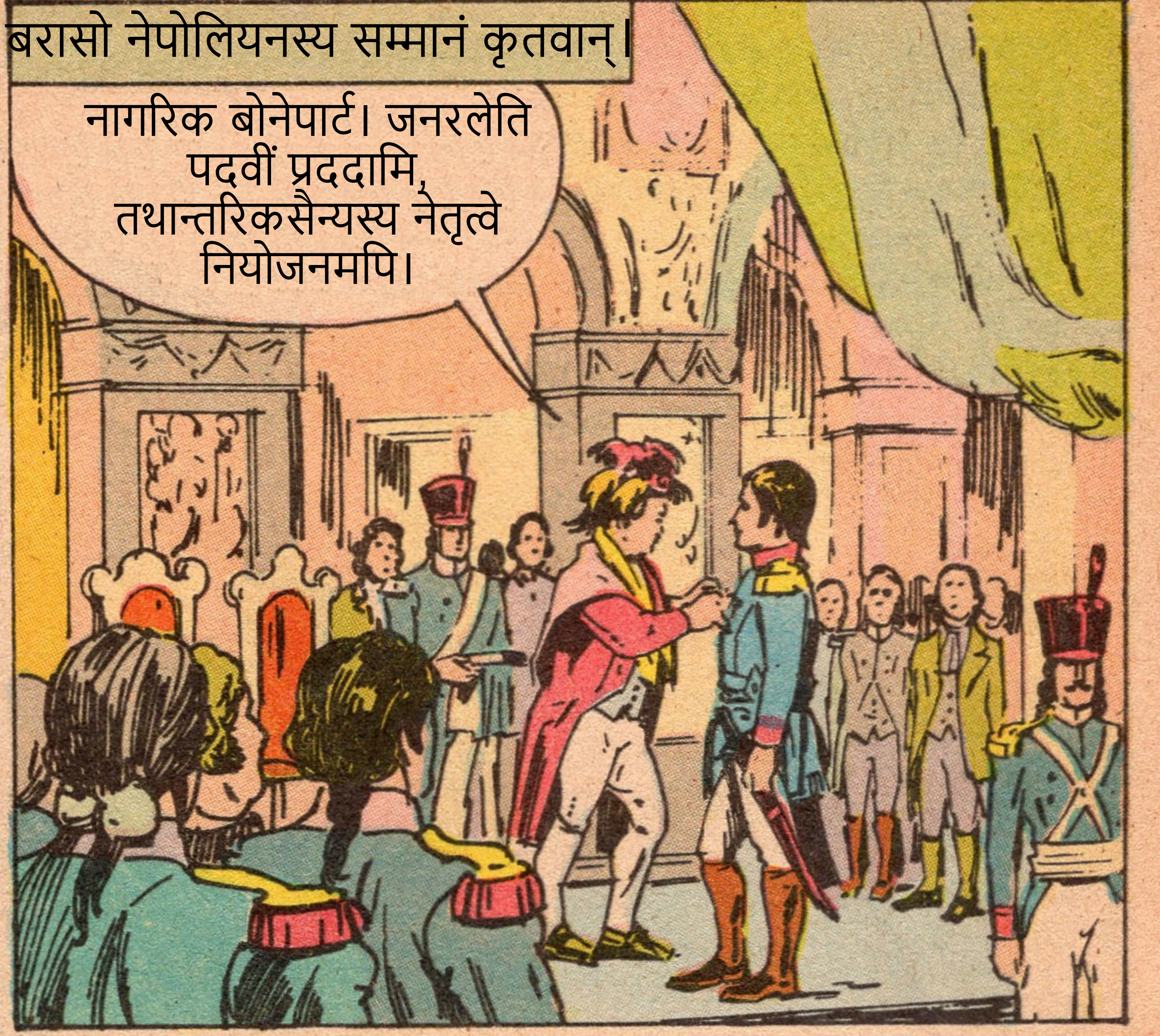
विद्रोहिणो विभिन्न-स्थलेषु पेरिसनगरे प्रवेशं लब्धुं प्रयत्नं कृतवन्तः। किन्तु महत्त्वपूर्णस्थलेषु शतग्रिशस्त्राणि स्थापयित्वा स्व-नैपुण्यं सिद्ध्वा तान् विद्रोहिनो बहिष्कृतवान्।

गणतन्त्रं सुरक्षितम्।
नेपोलियनबोनेपार्टेण
सम्यक्कृतम्।

बरासो नेपोलियनस्य सम्मानं कृतवान्।

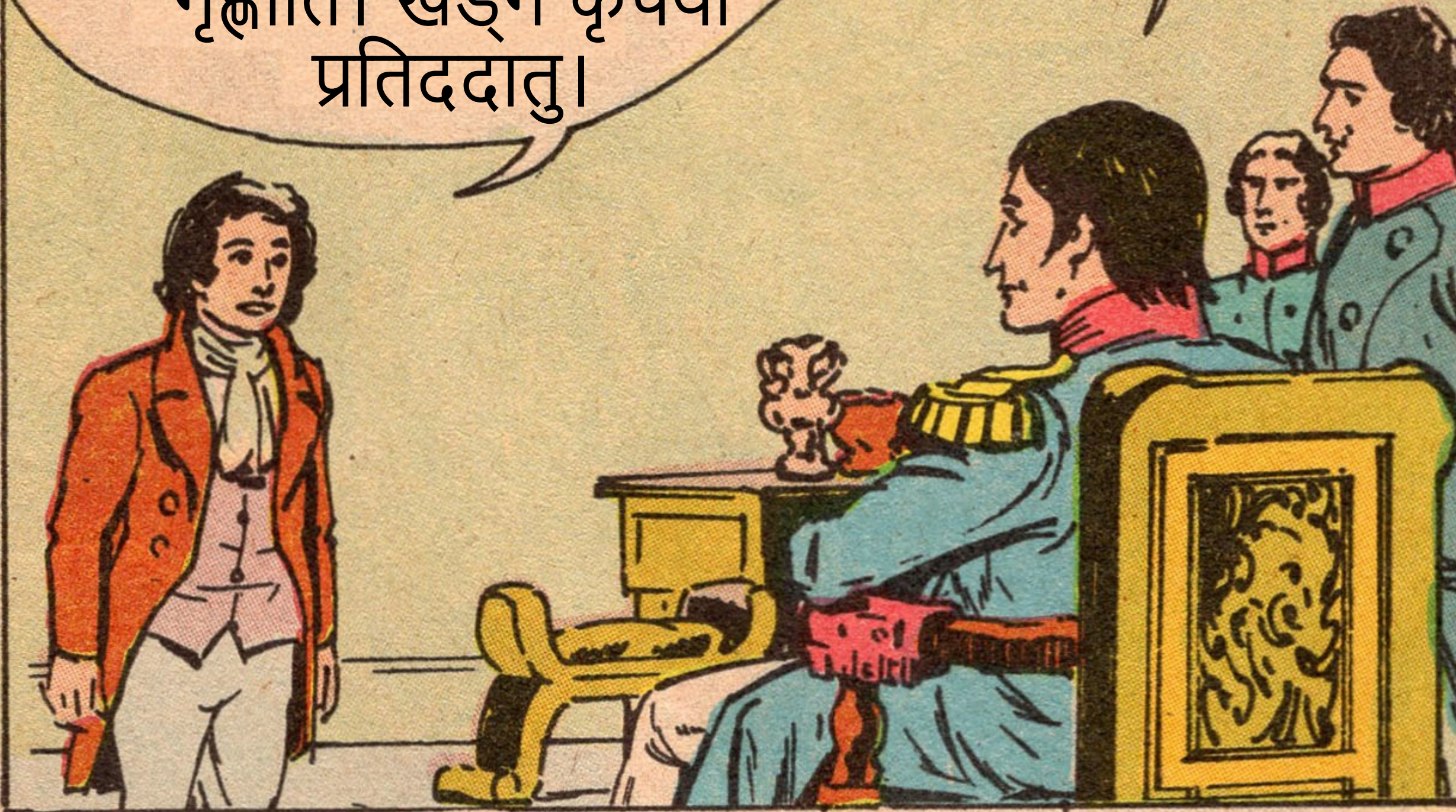
नागरिक बोनेपार्ट। जनरलेति
पदवीं प्रददामि,
तथान्तरिकसैन्यस्य नेतृत्वे
नियोजनमपि।

नियुक्तेः अचिराद् युजीनेति नाम्ना युवा दर्शनार्थमागतः।

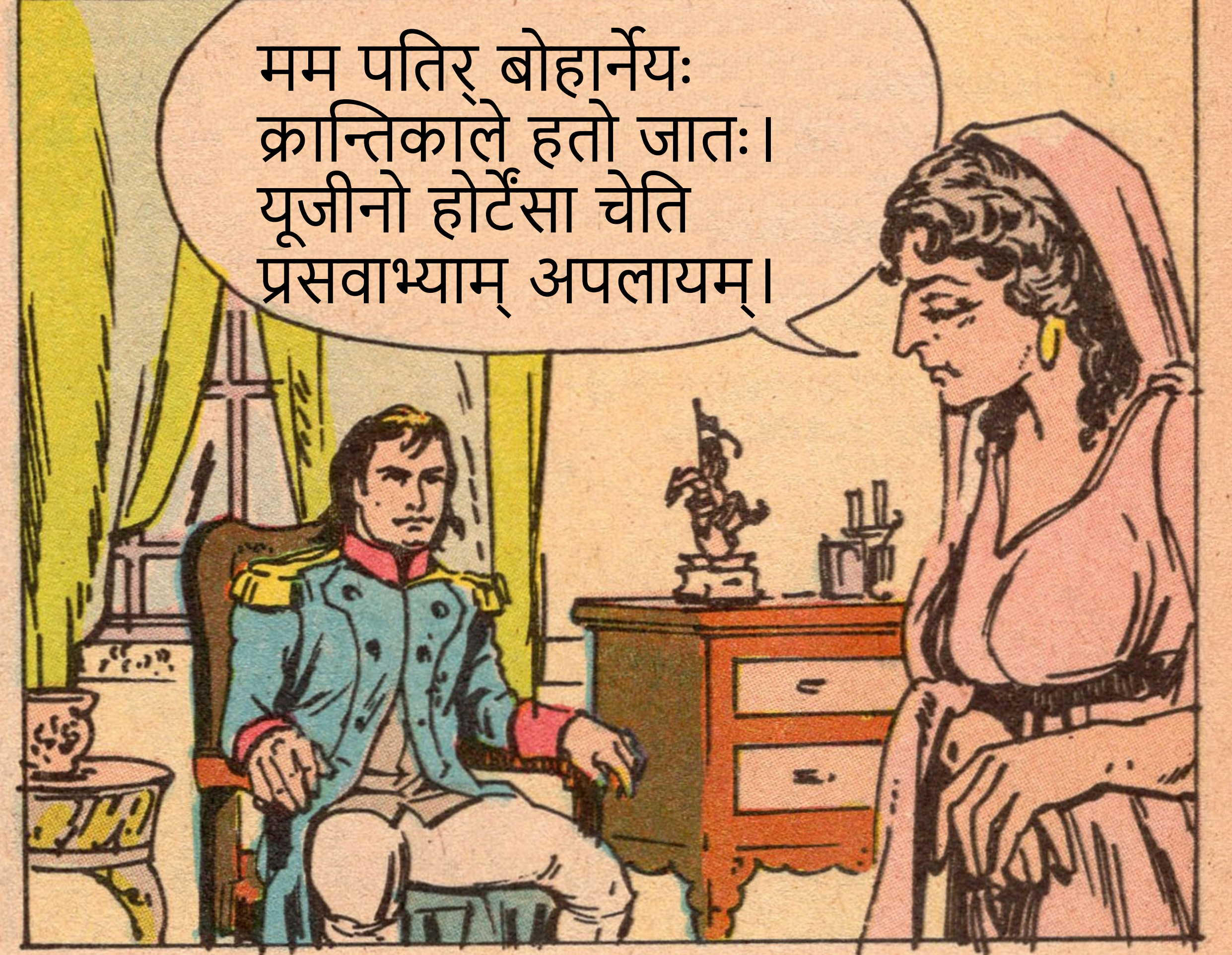
सेनापते, भवतः सैनिकाः
पौराणामस्त्राणि स्वायत्तीकुर्वन्ति।
ते मम दिवंगतस्य पितुः खड्गं
गृह्णाति। खड्गं कृपया
प्रतिददातु।

अन्वेषणं
करोमि, युवन्।

नेपोलियनेन खड्गः प्रतिनिवृत्तः। बालकस्य माता तस्मै
कृतज्ञतां वितीर्णवती।

मम पतिर् बोहार्नेयः
क्रान्तिकाले हतो जातः।
यूजीनो होर्टेंसा चेति
प्रसवाभ्याम् अपलायम्।

नेपोलियनो जोसेफीनाबोहार्नेयेति नाम्ना तां
द्वात्रिंशतिवर्षदेशीयां विधवां प्रत्याकर्षितो जातः।
शीघ्रमेव -

अतुल्ये मधुरे जोसेफीने
विना त्वां कथं मे जीवितम्।
परिणेष्यामीति वद।

निश्चित्य
परिणेष्यामि

बरासो विवाह-पारितोषिकं दत्तवान्।

आल्प्सपर्वतक्षेत्रं प्रति गच्छत्याः
सेनायाः नेतृत्वं भवते प्रदत्तं
नेपोलियन।

अन्ततः।

नागरिक बरास
कृतज्ञतां भृशं
वितरामि।

दिवसद्वयात् पश्चात् नेपोलियनः पेरिसात् निर्गम्य नीसनगरे स्वसेनाममिलत्। त्रिंशत् सहस्रं सैनिकाः विनाः पर्याप्तानि वेतनानि विना शस्त्राणि विना भोजनं चासन्निति तेन परिज्ञातम्। 1796 तमे वर्षे मार्चमासस्य अष्टविंशे दिने सः घोषितवान्।

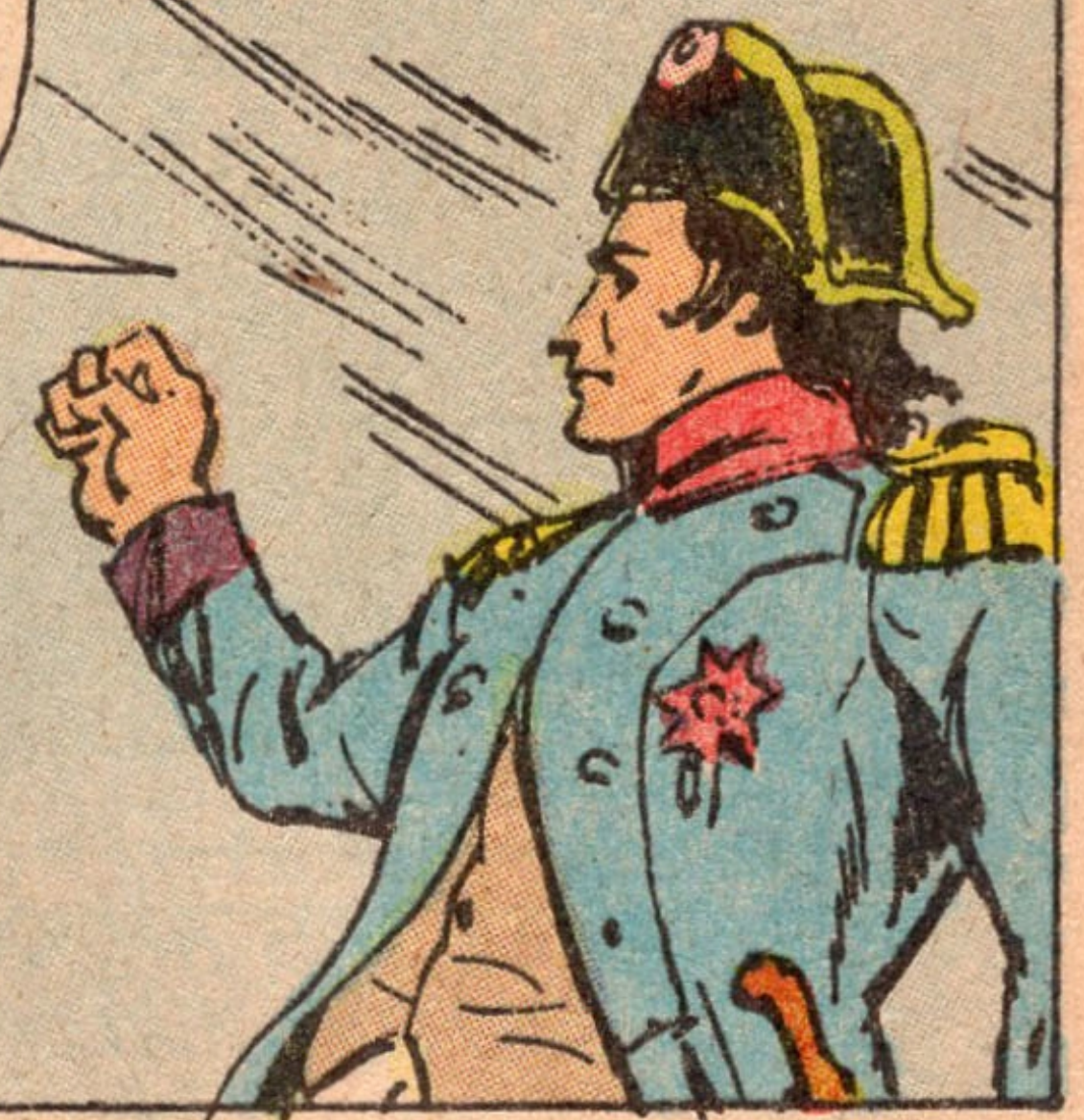
वीरसैनिकाः! यूयम् अर्धनग्रा अर्धक्षुधार्ताः स्थ। अस्माकं शत्रुः सार्डीनियाया आस्ट्रियायाश्च संयुक्तसेनास्ति। किन्तु अहं युष्मान् जयं प्रति नेष्यामि। सम्मानं, वैभवं, यशो, धनं च लभ्यानि। सैनिकाः, युष्मासु साहसं दृढत्वं च लभ्यं किम्?

सैनिकानां मनांसि वाक्यात् उल्लासेन अस्फुरत्।

सत्यपि ह्रस्वत्वे, कोर्सिकास्वरे च नूतननायकः शीघ्रमेव स्व-साहस-चर्यया स्वसेनातः आराधना सम्मानं च लब्धवान्। स्वसेनातः शत्रुसेना बृहती आसन्। किन्तु रणनीतिमनुसृत्य नेपोलियनः शत्रुसेनाः पृथक्कृतवान्। पृथक्कृतानि दलानि परजितानि जातानि। सार्डीनियायाः पराजयं स्वीकृत्य शान्तिं याचितवन्तः।

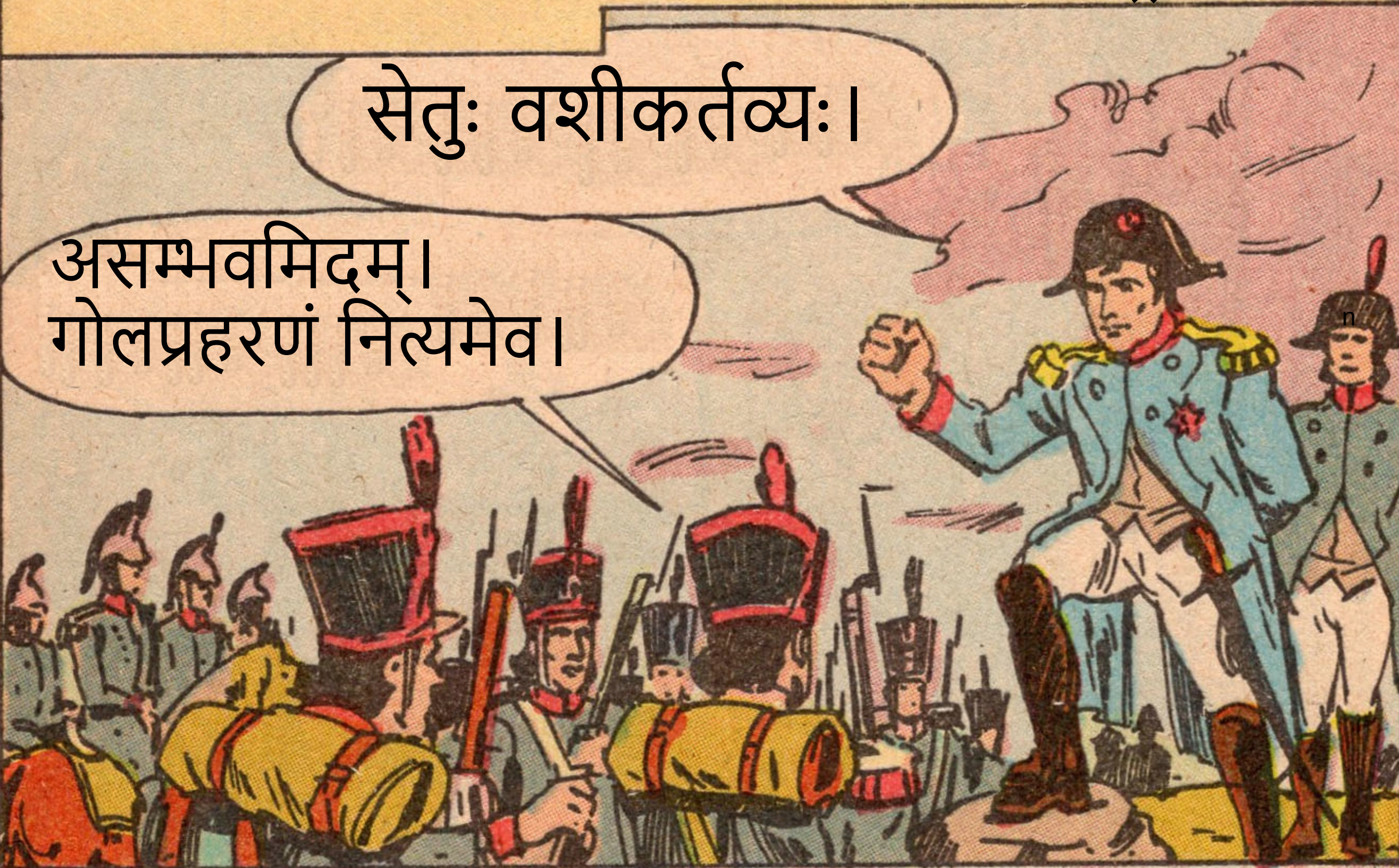
सार्डीनिया पराभूता।
मम सैनिकाः!
नूनमास्ट्रियासेनां प्रति
धावाम।
विश्रान्तेः समयो नास्ति।

पो-नद्यां परपक्षे लोडीत्यत्र शिबिरं स्थापितमास्ट्रियासेनया।

सेतुः वशीकर्तव्यः।

असम्भवमिदम्।
गोलप्रहरणं नित्यमेव।

असम्भवमिति
फ्रान्सभाषायां
नास्त्येव।

आत्मसुरक्षणं विहाय नेपोलियनः प्रहरणस्य नेतृत्वं स्वयं कृतवान्।

सैनिकाः। मां युष्माकं
नायकम् अनुसरत।

शीघ्रमेव विजयं संपादितवन्तः। नेपोलियनः शौर्यवद्भ्यः सैनिकेभ्यः पदोन्नतीः प्रदत्तवान्।

भवतेऽपि पदोन्नतिः
दातव्या एव।

अस्मत्पार्श्वे सन् भवान् युद्धं कृतवान्
जनरलमहोदय। ततो भवते
कोर्पोरलेति पदं प्रदाय पदोन्नतिं
प्रदद्वः।

तस्य सैनिकान् तं लघुकोर्पोरलेति वक्तुम् आरब्धवन्तः।

1797 तमे वर्षे मैमासस्य पञ्चदशे दिने नेपोलियन उत्तरेटल्याः स्थिते आस्ट्रियाया परिपालिते मिलाननगरे प्रविष्टवान्।

जनरलमहोदय,
भवते नगरकुञ्चिकाः
दीयन्ते।

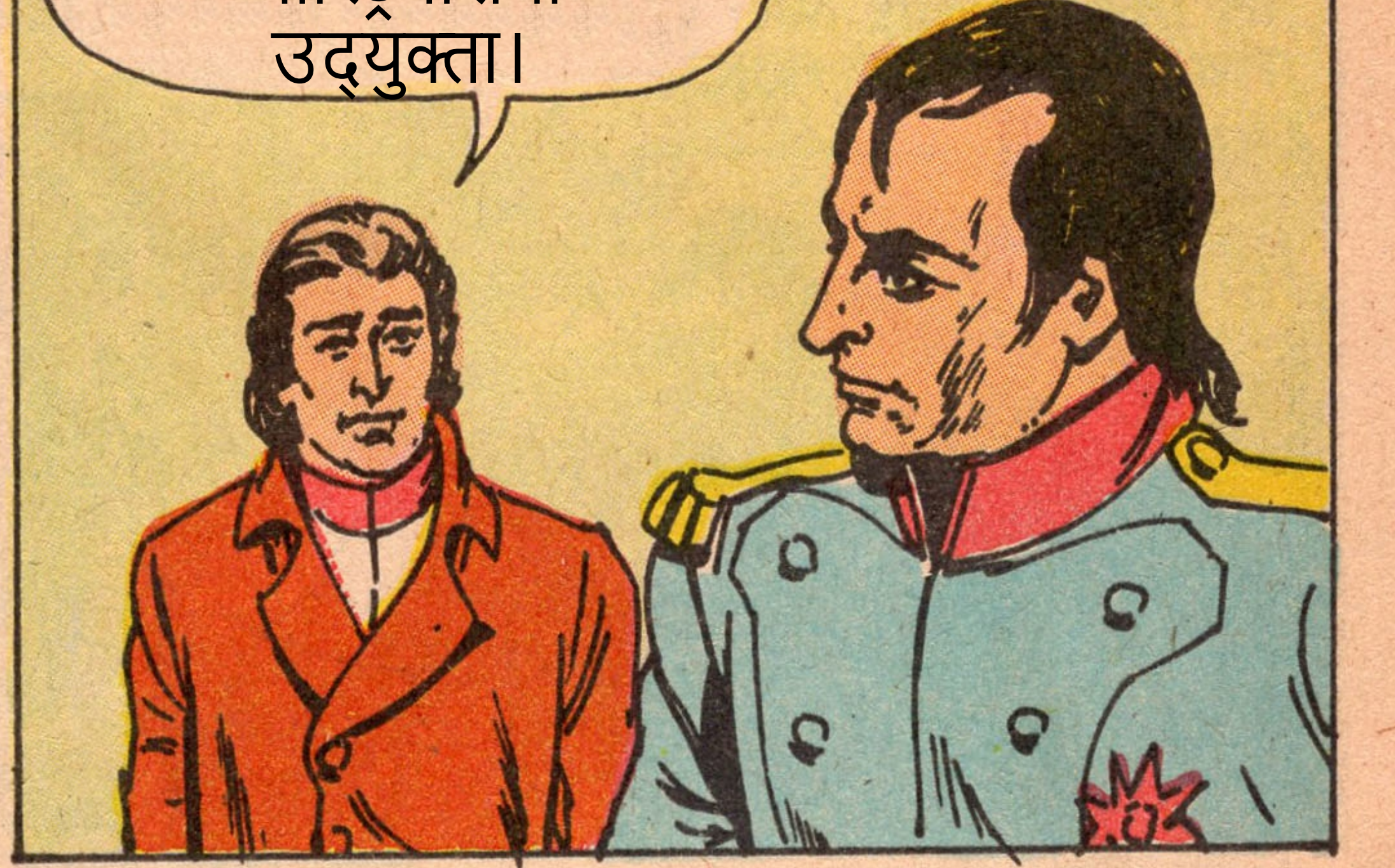
इटलिदेशीयाः विदेशीयशासनाद्
विमुक्ताः जाताः। गणतन्त्रं
स्थापयित्वा स्वशासकानां
निर्वाचनं स्वयमेव करिष्यन्ति।

सार्डिनियातः आस्ट्रियातः विमोचितानि राष्ट्राणि सिसाल्पैनगणतन्त्रं स्थापितवन्ति

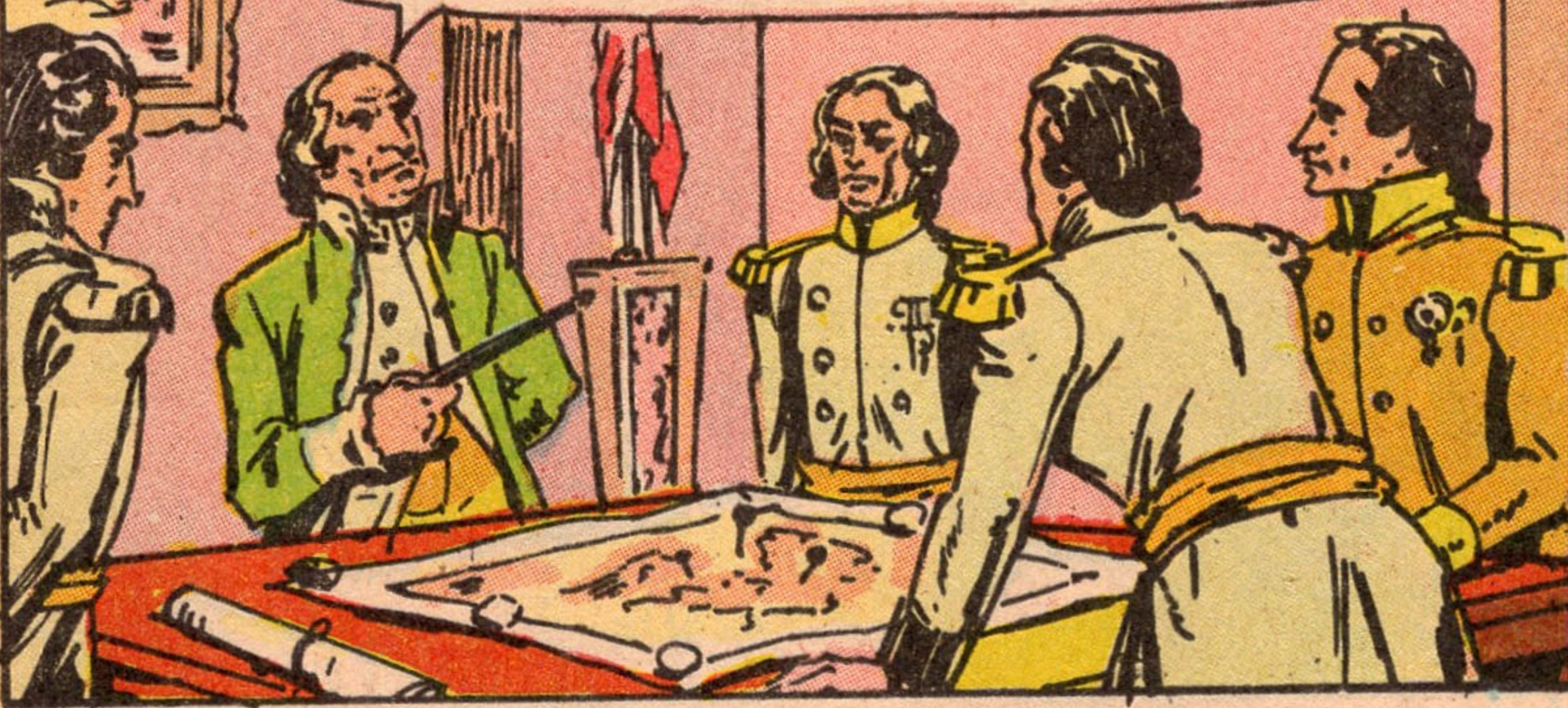
पलायत् आस्ट्रियासैन्यं मन्तुवा इत्यत्र शरणं
गतम्। फ्रान्ससेना अवरोधमारब्धवती।
वार्तार्थिं नेपोलियनस्य गूढचाराः सर्वत्र
कार्यरताः सन्ति।

मन्तुवां प्रति
आस्ट्रियासेना
उद्युक्ता।

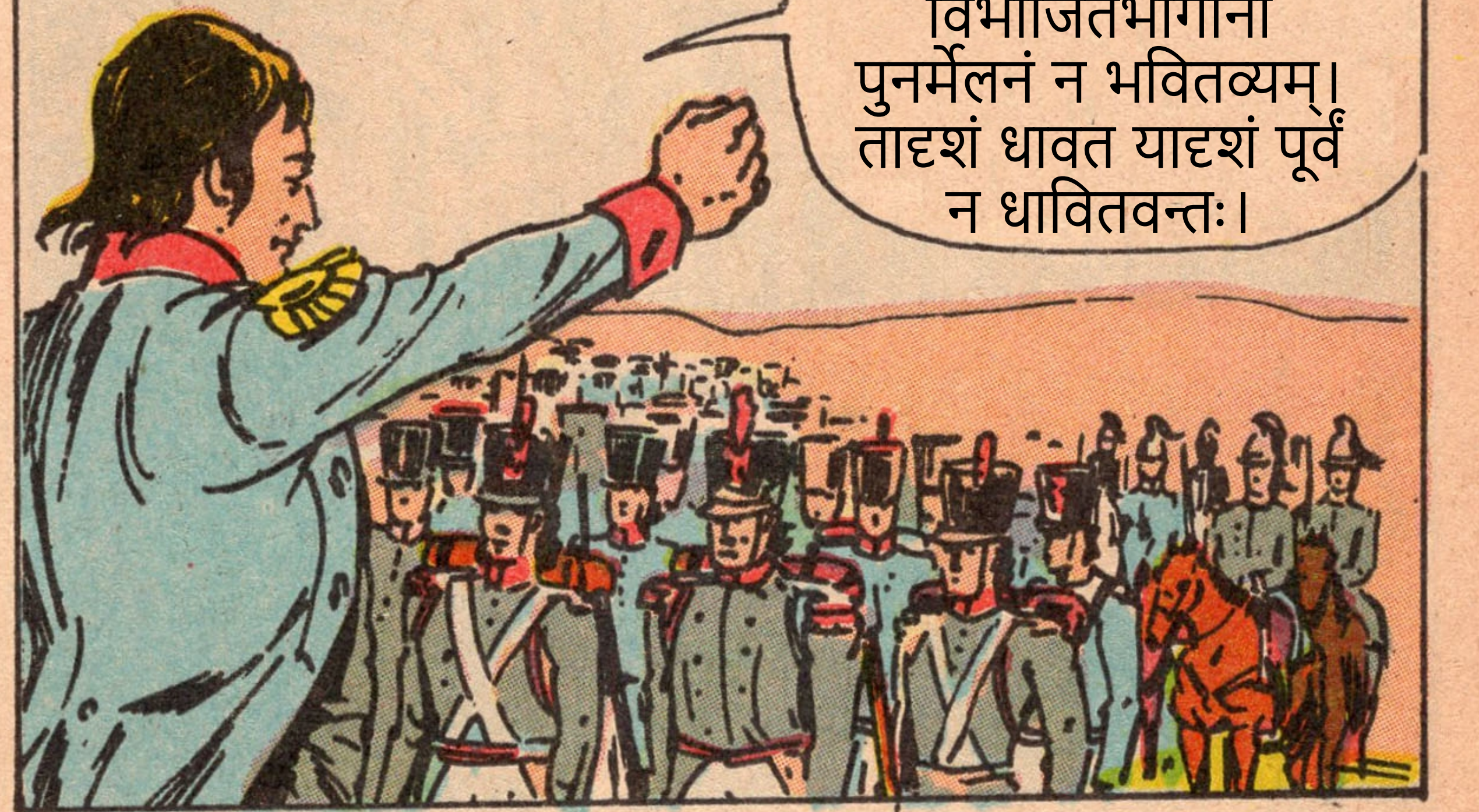
जनरलवोर्मसर नाम्राशीतिवयस्कस्य दीर्घानुभविनो नायकस्य नेतृत्वे
अशीति-सहस्र-सैनिकैः युक्ता नूतनास्ट्रियासेना नेपोलियनस्य श्रान्तं
त्रिंशत्सहस्रसैनिकैः युक्तं सैन्यं विरोधयितुम् अग्रेसरति स्म।

शीघ्रमेव बालकं ग्रहीष्यामि। त्रिषु भागेषु
विभज्य गार्डा-सरोवरस्य उभयोः प्रत्येकपक्षे
एकं स्थापयिष्यामः। तृतीयभागं मन्तुवां प्रति
नेष्यामः।

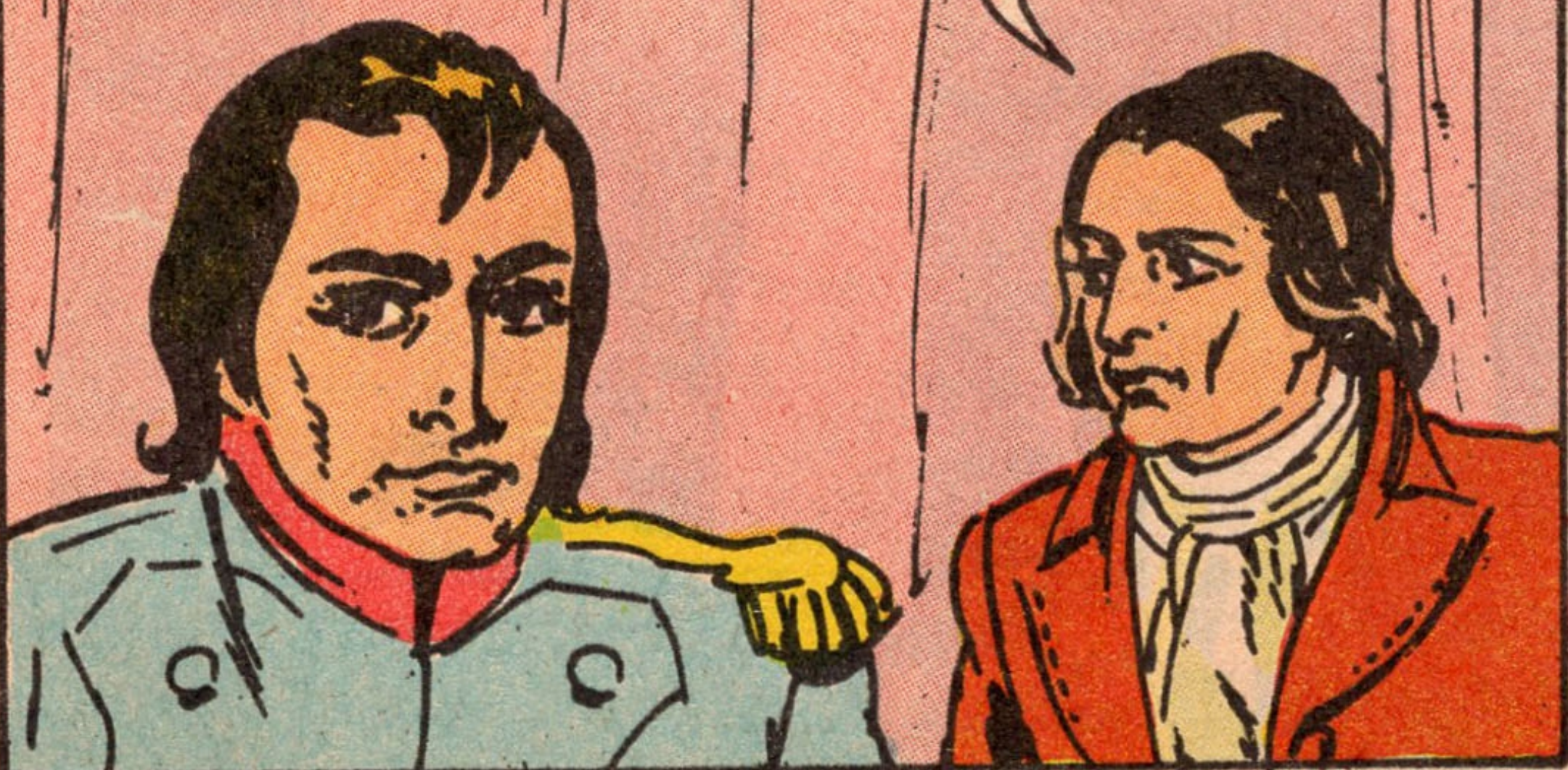
गूढचारैः नेपोलियनस्य कृते योजनेयं
निवेदिता। तेन अवसरोः अपि दृष्टः।
मन्तुवायाः उपरि रोधं त्यक्तवान्।

सैनिका,
विभाजितभागानां
पुनर्मेलनं न भवितव्यम्।
तादृशं धावत यादृशं पूर्वं
न धावितवन्तः।

वेगम् आकस्मिकत्वं च शस्त्रे इवोपयुज्य नेपोलियनो
योजनामिमां सफलीकृतवान्। षट्सु दिनेषु
सम्पूर्णास्ट्रियासेना पलायिता कृता। त्रिभ्यः सप्ताहेभ्यः
परम् -

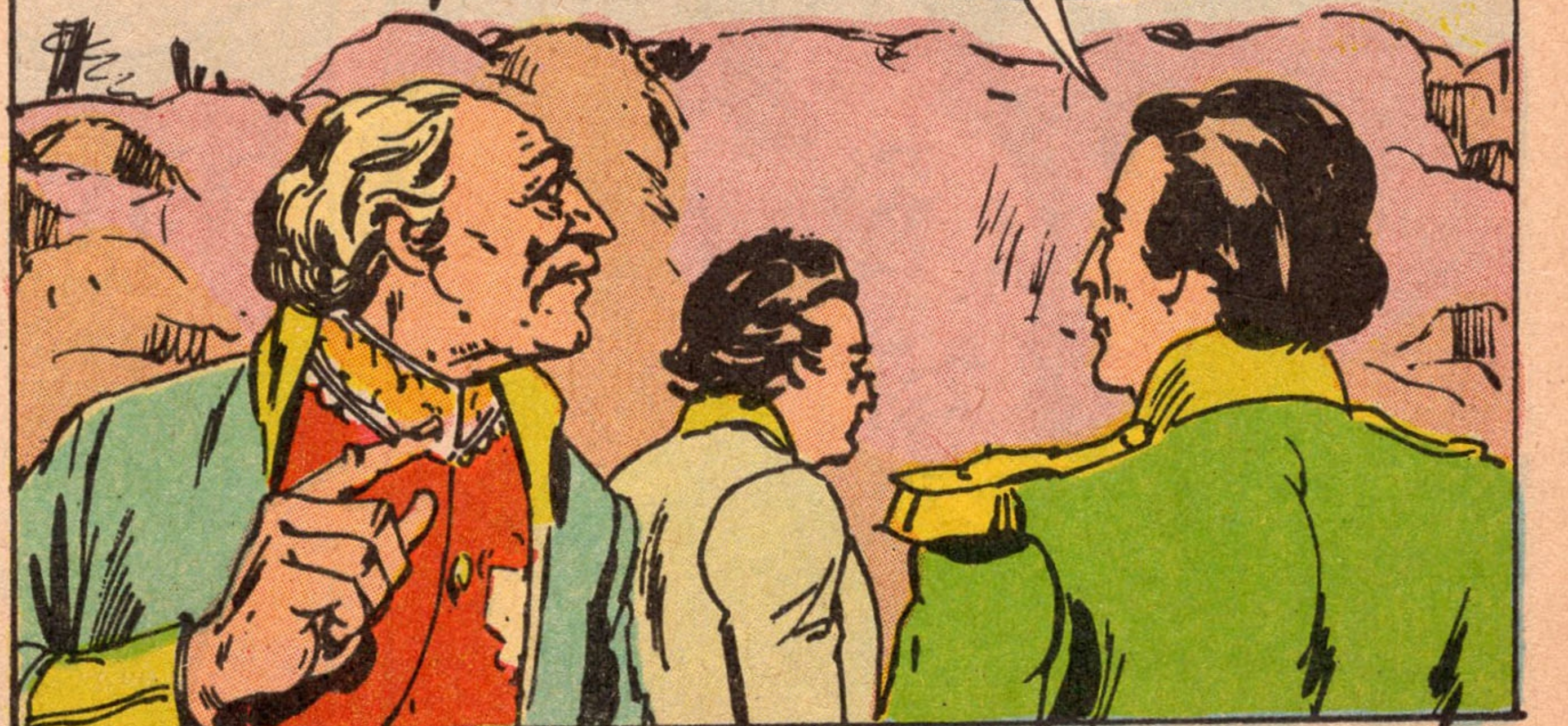
जनरलवोर्मसरः त्रिंशत्सहस्रसैनिकैः
ब्रेण्ट-उपत्यकायाम् अवतरति।
रोवेर्डोव इत्यत्र विंशत्सहस्रसैनिकाः
स्थापिताः सन्ति।

नेपोलियनो रक्षणव्यूहं नैव, प्रत्युत प्रहरणव्यूहमनुसृत्य वोर्मसरस्य सेनायाः पृष्ठतो
गोचरः अभवत्।

पृष्ठतः
शतग्रिशस्त्राणि
? किमेतत्?

महोदय, नेपोलियनः
आगतः। किन्तु
कथमिति केन
ज्ञातमेव।

सायङ्कालपर्यन्तं वोर्म्सरः पराजयं प्राप्य मन्तुवायां
शरणं स्वीकृतवान्। त्रिभ्यः दिनेभ्यः
पश्चादात्मसमर्पणसमयविषये चर्चार्थं साहायकं
प्रेषितवान् नेपोलियनः।

जनरलवोर्म्सरो वृद्धत्वेन शौर्येण च
सम्मानार्हः। पराजये
तस्यावमानमनुचितमेव। शतद्वयाश्चैर्
निर्गच्छेत्।

कोऽप्यन्यो
विजयीदृशेनौदार्येण
न व्यवहृतवानेव।

चतुष्कृत्व आल्प्सपर्वतक्षेत्रत आष्ट्रियया प्रेषितं सैन्यं प्रतिवारं
नेपोलियनेन पराजितं जातम्। अवशिष्टा श्रन्ता सत्यपि
नेपोलियनस्य सेना सम्यक्तया युद्धमकरोत्।
रिवोलीत्यत्रान्तिमपरजयानान्तरं 1797 तमे
वर्षेऽक्टोबरमासस्याष्टादशे दिने काम्पोफोर्मियोसन्धिर्
हस्ताक्षरैरङ्कितो जातः।

बिल्जियमप्रान्तं फ्रान्सदेशस्य कृते प्रतिदीयताम्।
आस्ट्रियासर्वकारेण सिसाल्पिनगणतन्त्रस्य कृते
राजनयिकमान्यतां प्रदीयताम्।

दिसम्बरमासस्य दशे दिने पारिसनगरे नेपोलियनः साडम्बरं
स्वागतीकृतः।

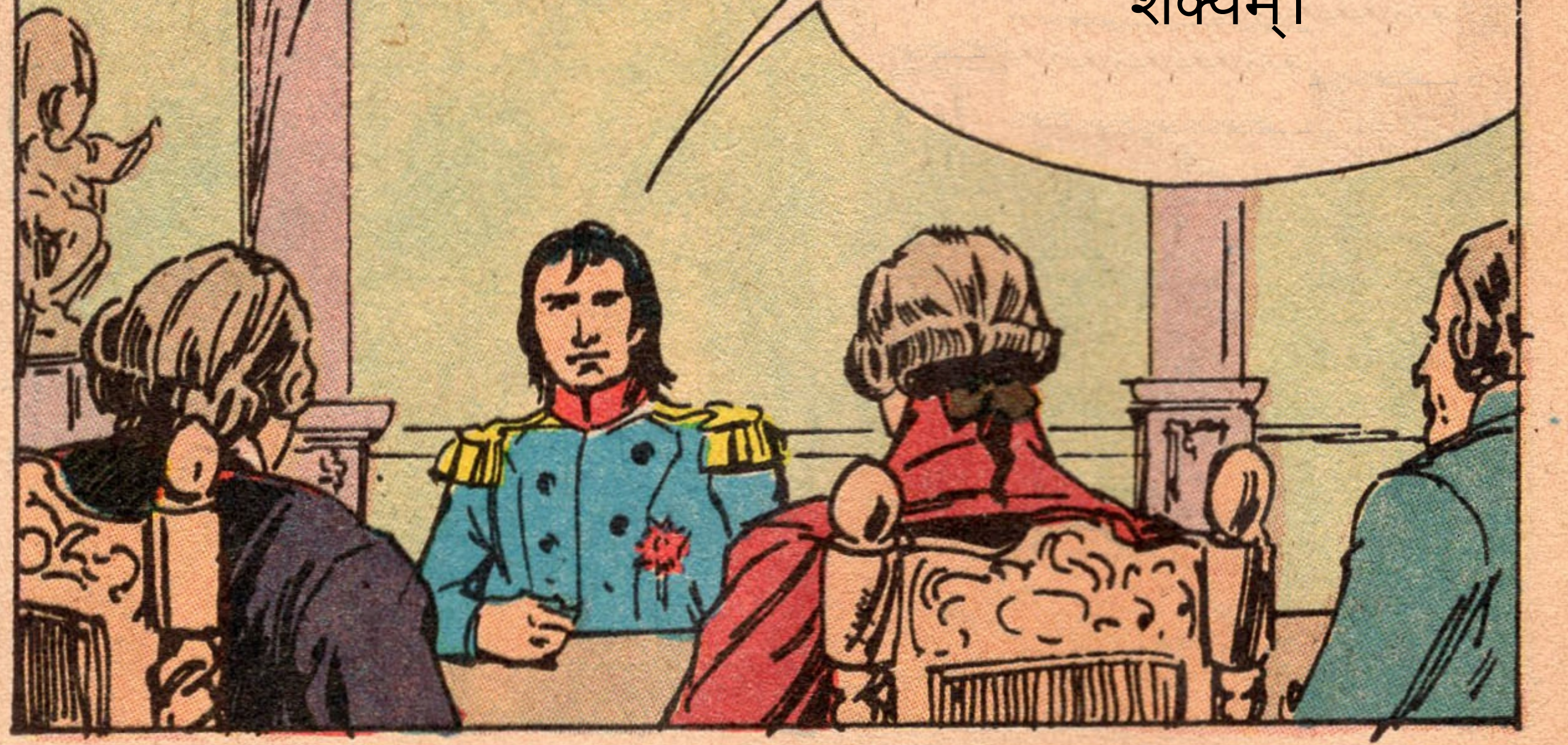
शतत्रयं यावत् केचन
सेनानायकेन विजितेभ्यो
युद्धेभ्योऽधिकं युद्धानि
नेपोलियनेन वर्षमेकं यावद्
विजितानि।

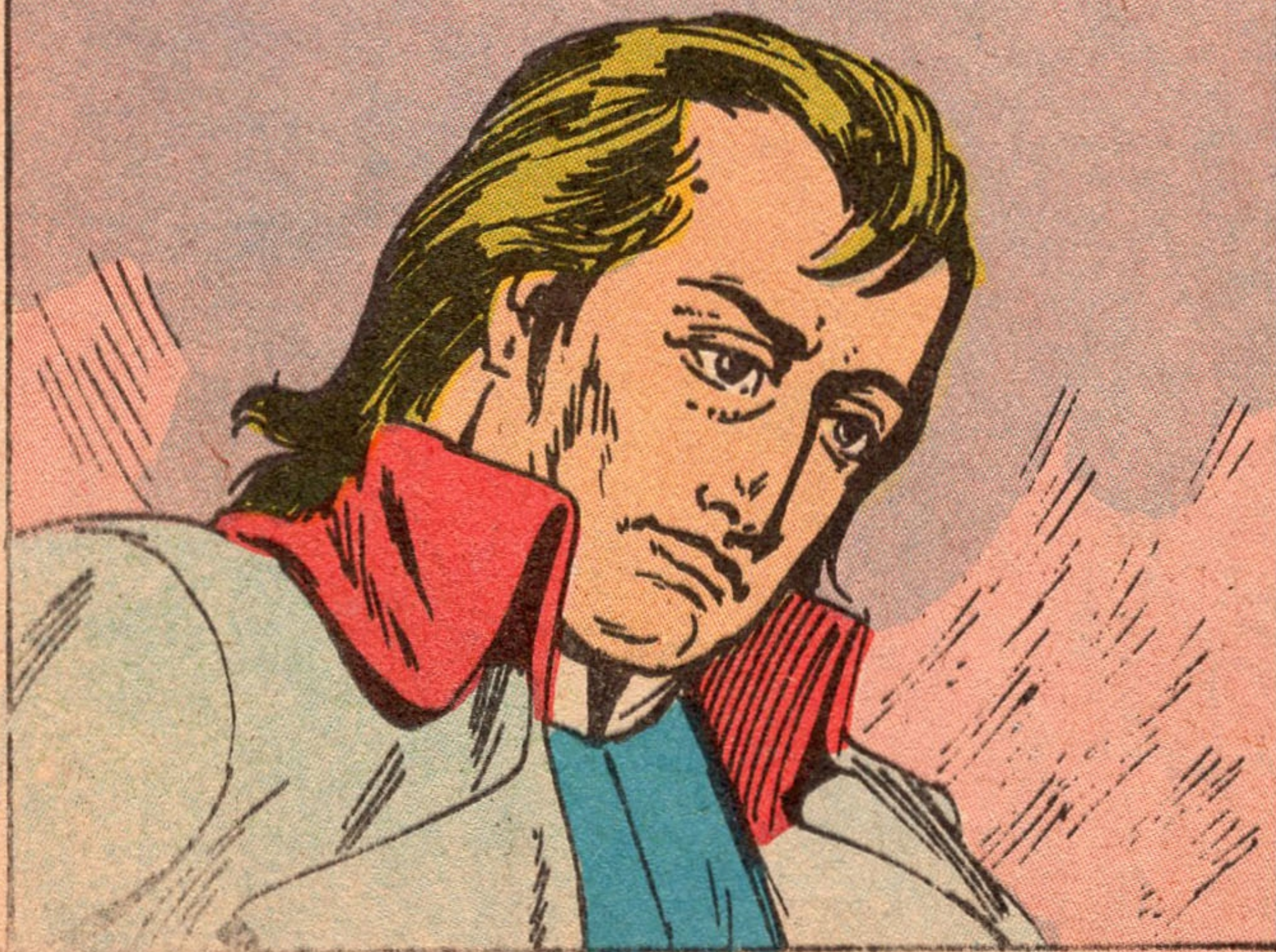
गणतन्त्रस्य निर्देशका नूनमाङ्ग्लदेशस्य कारणाच्चिन्तिता आसन्।

आङ्ग्लदेशादपायविषये भवतः
कानि चिन्तनानि सन्ति महोदय?

आङ्ग्लनौसेना बलवती।
प्रत्यक्षरूपेण
प्रतिभटीकर्तुं श्रेयःकरमेव।
मिस्रदेशे स्थावरं
स्थापितव्यम्। भारतं प्रति
मार्गमस्मदधीन आनेतुं
शक्यम्।

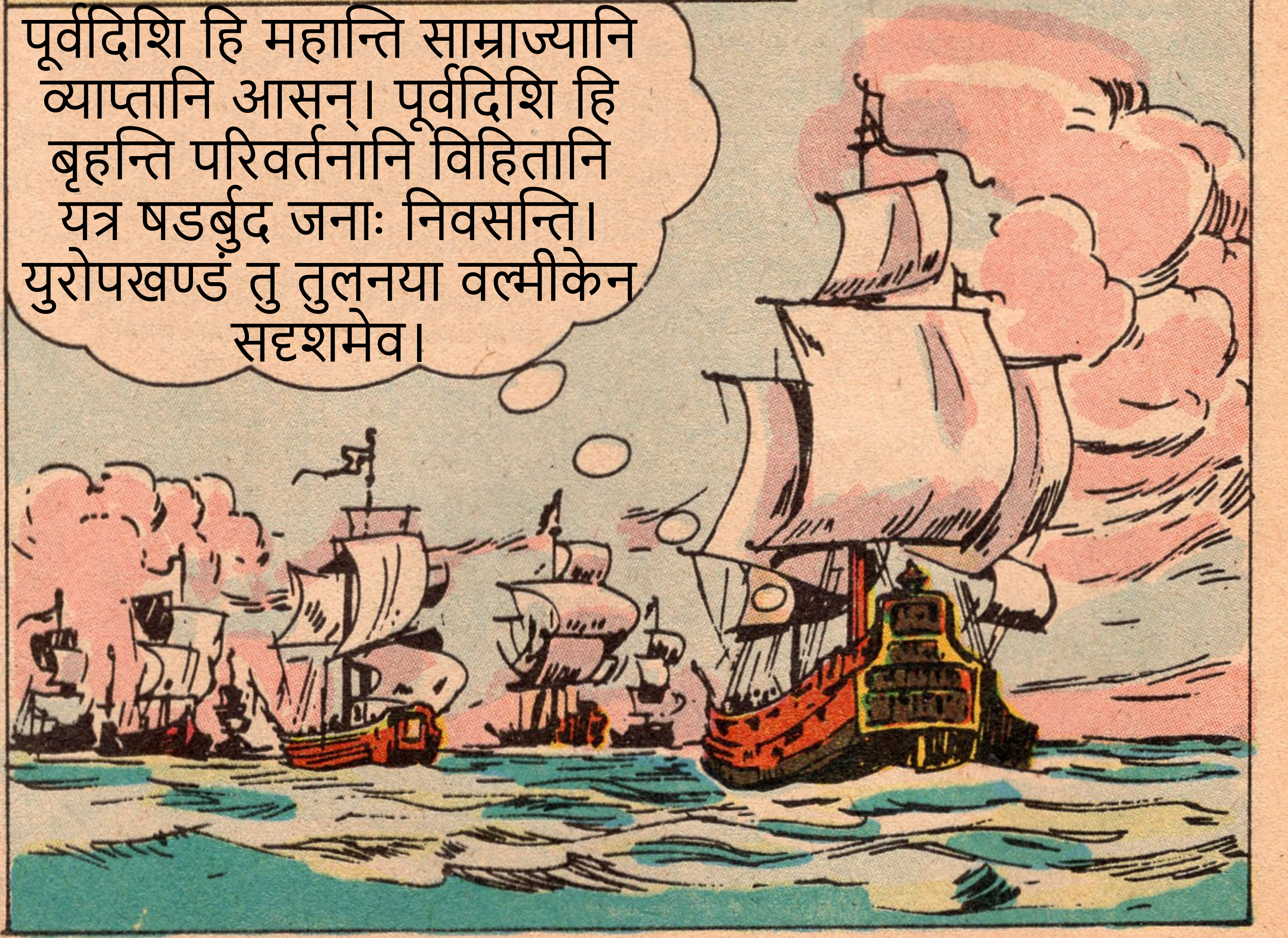

मिस्रदेशे अभियाने अध्ययनार्थं
वैज्ञानिकाः पण्डिताः सैन्येन
साकम् अगमिष्यन्ति।

शस्त्रैः आपूर्या पूर्णतया सज्जिताभिः सप्तदश-नौभिः नेपोलियनः
प्रस्थितः।

पूर्वदिशि हि महान्ति साम्राज्यानि
व्याप्तानि आसन्। पूर्वदिशि हि
बृहन्ति परिवर्तनानि विहितानि
यत्र षडर्बुद जनाः निवसन्ति।
युरोपखण्डं तु तुलनया वल्मीकेन
सदृशमेव।

माम्लूक-तुरुष्कैः मिस्रदेशः परिपालितः आसीत्। मुरादबेयनामकस्य नायकत्वे सैन्यं फ्रान्ससैन्येन युद्धमकरोत् किन्तु प्रतिभटीकर्तुम् अशक्नोत्। होराद्वये युद्धं समाप्तम्।

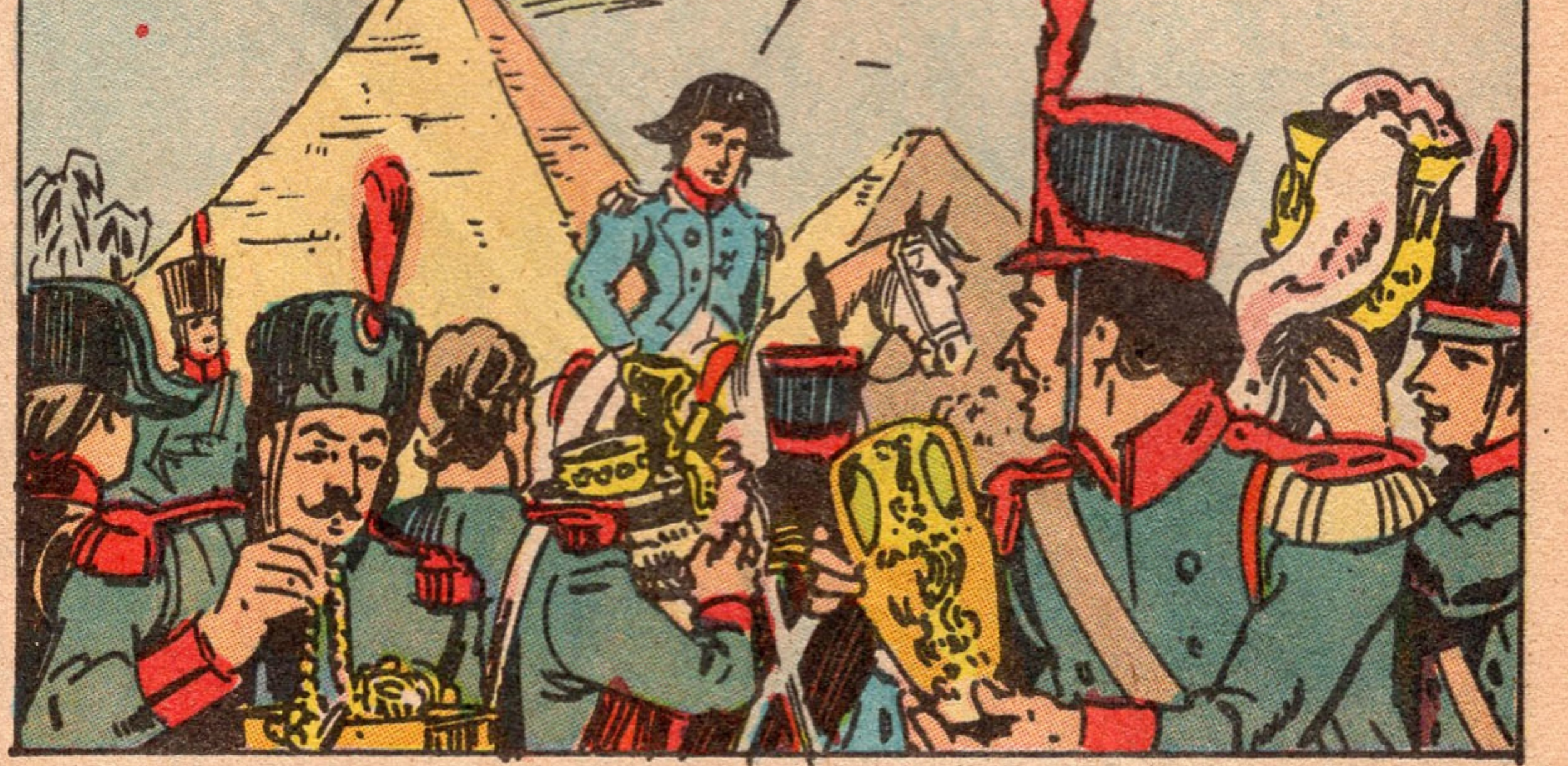
नूनं तुरुष्कशासनाद् भवन्तो विमोचिताः।
नवज्येष्ठयुक्तसर्वकारो मिस्रदेशः
फ्रान्सदेशीयस्य उपदेशकस्य
साहाय्येन परिपालयति।

सर्वेषु फ्रान्सक्रान्तेः लाभाः प्रापयितुं नेपोलियनः
प्रबलमिष्टवान्

पलायतो मुरादबेयस्य सुवर्णमाभरणानि च सैन्ये संविभाजितानि जातानि।

देशोऽयं रोचते ननु?
शोभनमिदम्। अस्माकं
वसतिकालः वर्धितः।
प्रतिगमयितुं नावो न सन्ति।

तटतो दुर्वार्त्ता प्राप्ता। नेल्सनस्य नेतृत्व
आङ्गलनौसेनया अस्माकं नावः
कासाब्लाङ्कायां नष्टीकृताः। किन्तु चिन्ता
मास्तु। अस्त्रशस्त्राणाम् आपूर्तेः अभावो
नास्ति।
अस्मिन् देशे शासनस्य
स्थापना शक्या एव।

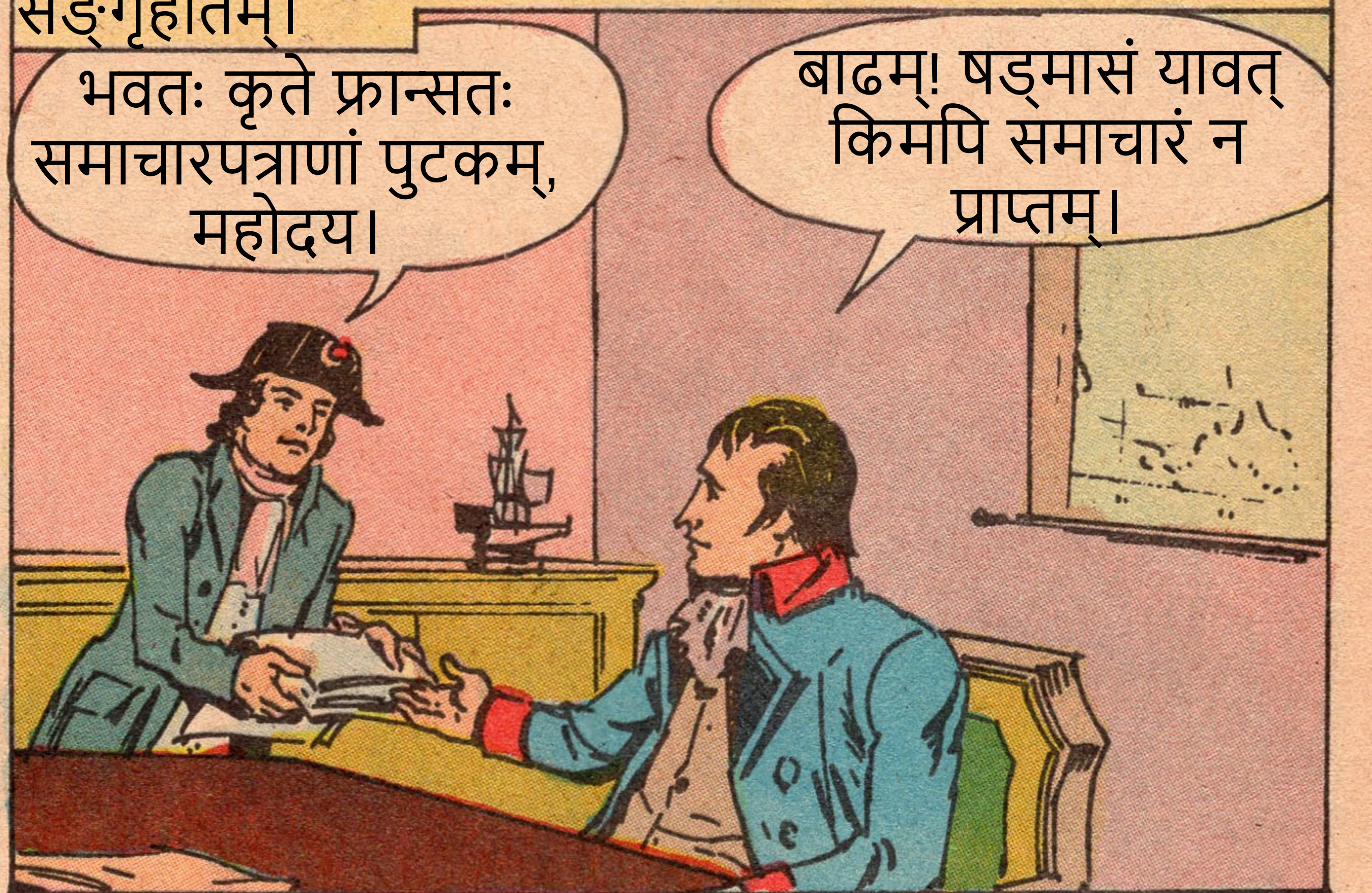

"नौतले स्थितो बालक..."रिति प्रसङ्गमिदं
चित्रीकरोति।

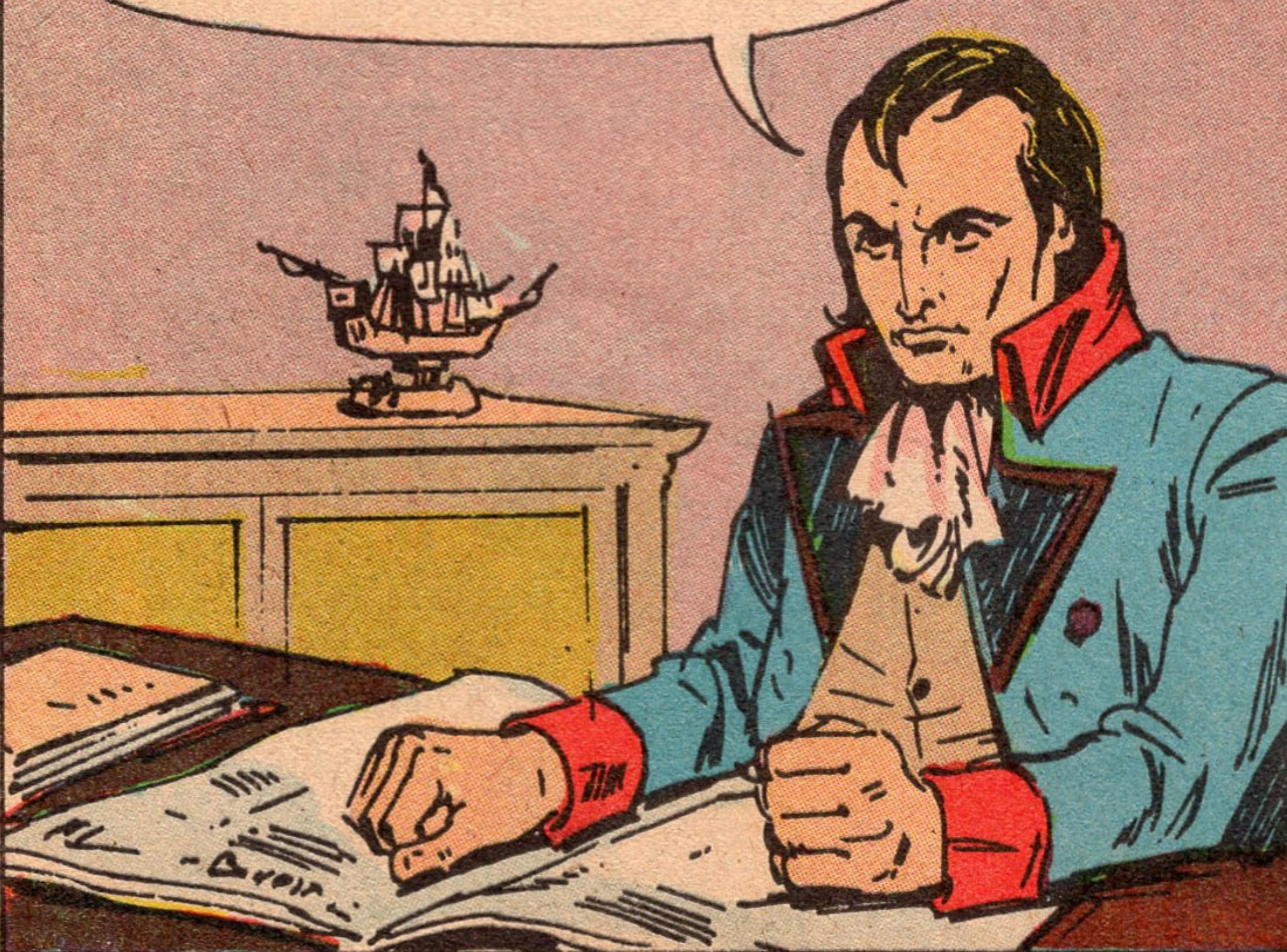
अगस्तमासे 1799 तमे वर्षे वर्षमेकं गतम्। नेपोलियनः
समीचिनतया शासनं कृतवान्। प्रजायाः कृते तेन बहूनि
परिवर्तनानि आनीतानि। मानवतायाः कृते विज्ञानमपि
सङ्गृहीतम्।

भवतः कृते फ्रान्सतः
समाचारपत्राणां पुटकम्,
महोदय।

बाढम्! षड्मासं यावत्
किमपि समाचारं न
प्राप्तम्।

हे भगवन्! इयं दुर्वार्त्तिव।
आङ्गलदेशः आस्ट्रियाम् अस्माकं
सन्धेः निरसनं कर्तुं प्रोत्साहयति
स्म। इटल्यां पराजयानि।
अर्थव्यवस्थायाः दुरवस्था।

मया फ्रान्सभूमिः गन्तव्या।
गूढेन निर्गमिष्यामि। नौकाः
सन्ति वा?

चतस्रः सज्जीकर्तुं
शक्यते महोदय।

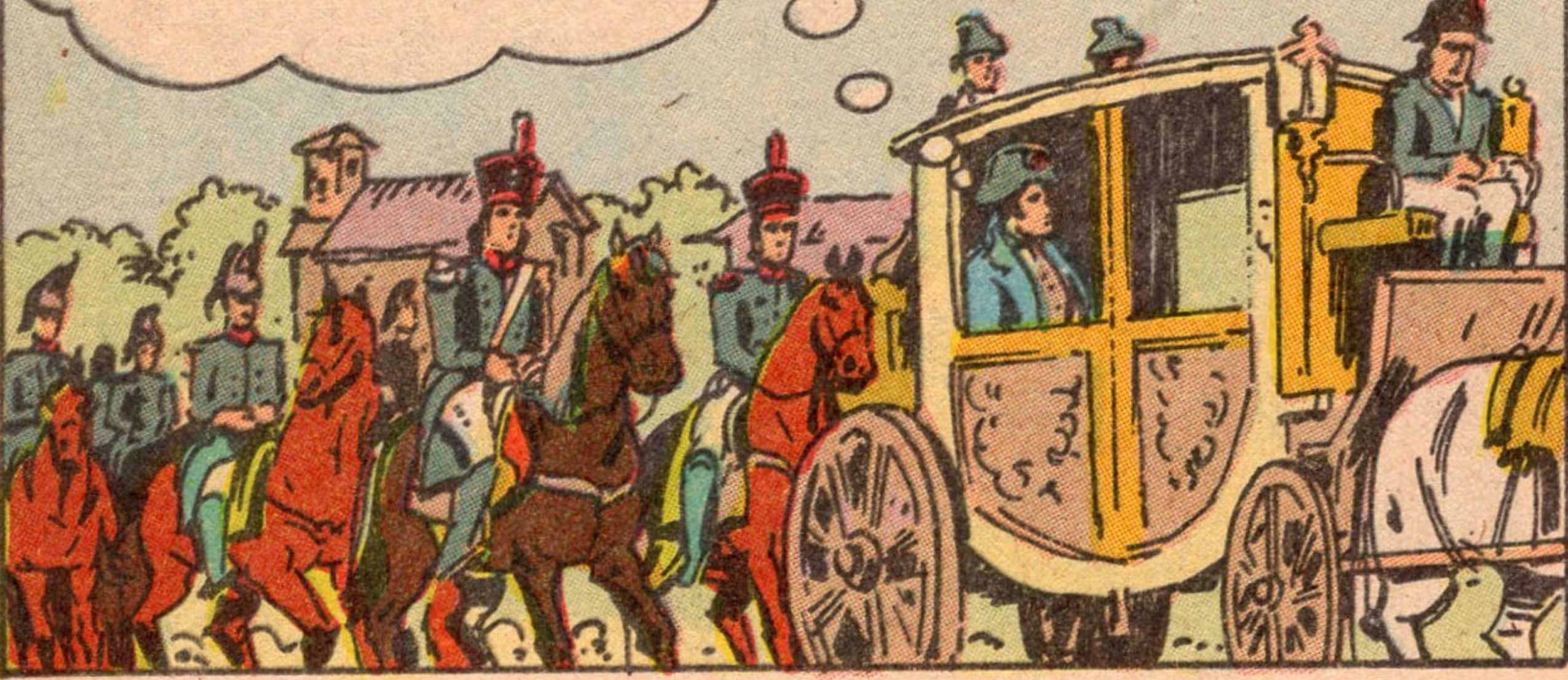
1799 तमे वर्षे अक्टूबर-मासे लघुना अनुचर-गणेन साकं नेपोलियनः फ्रान्स-भूमिं
प्रति प्रस्थानं कृत्वा फ्रेयुस्-इत्यत्र अवतरितवान्।

पेरिसनगरं प्रति गच्छन् नेपोलियनो योजनां रचयति स्म।

प्रबलपदक्षेपाः आवश्यकाः येन
फ्रान्सदेशः पुनरुत्थास्यति। शासनं नाम
एकेन स्थापितव्यं न तु पञ्चभिः
निर्देशकैः।

मिस्रदेशस्य शासनात् परं फ्रान्सदेशस्य
शासनं शक्यं मया। किन्तु न्यायेन
स्थापितव्यं न तु हिंसया।

प्रतिनिधिसभायां जैकोबिननाम्ना तीव्रवाददलस्य सदस्यानाम्
आधिक्यमासीत्। किन्तु संसदि अनतिक्रमवादिनां
गणतन्त्रवादिनामाधिक्यम्। सीक्सनाम्ना गणतन्त्रवादिनां नेतुः समर्थनं
नेपोलियनेन लब्धम्।

अस्य
देशस्यावश्यकौ
बुद्धिः खडगश्च। नरः
अयं तौ प्रदातुं
शक्नोति।

संसदः आगामिनि समावेशे
पेरिस-मण्डलस्य सेनापतित्वं
प्रदास्यामः। तदा पर्यन्तं
निर्देशकाः स्वपदेभ्यः त्यागपत्रं
ददति चेत् संविधानस्य
परिवर्तनं शक्यते।

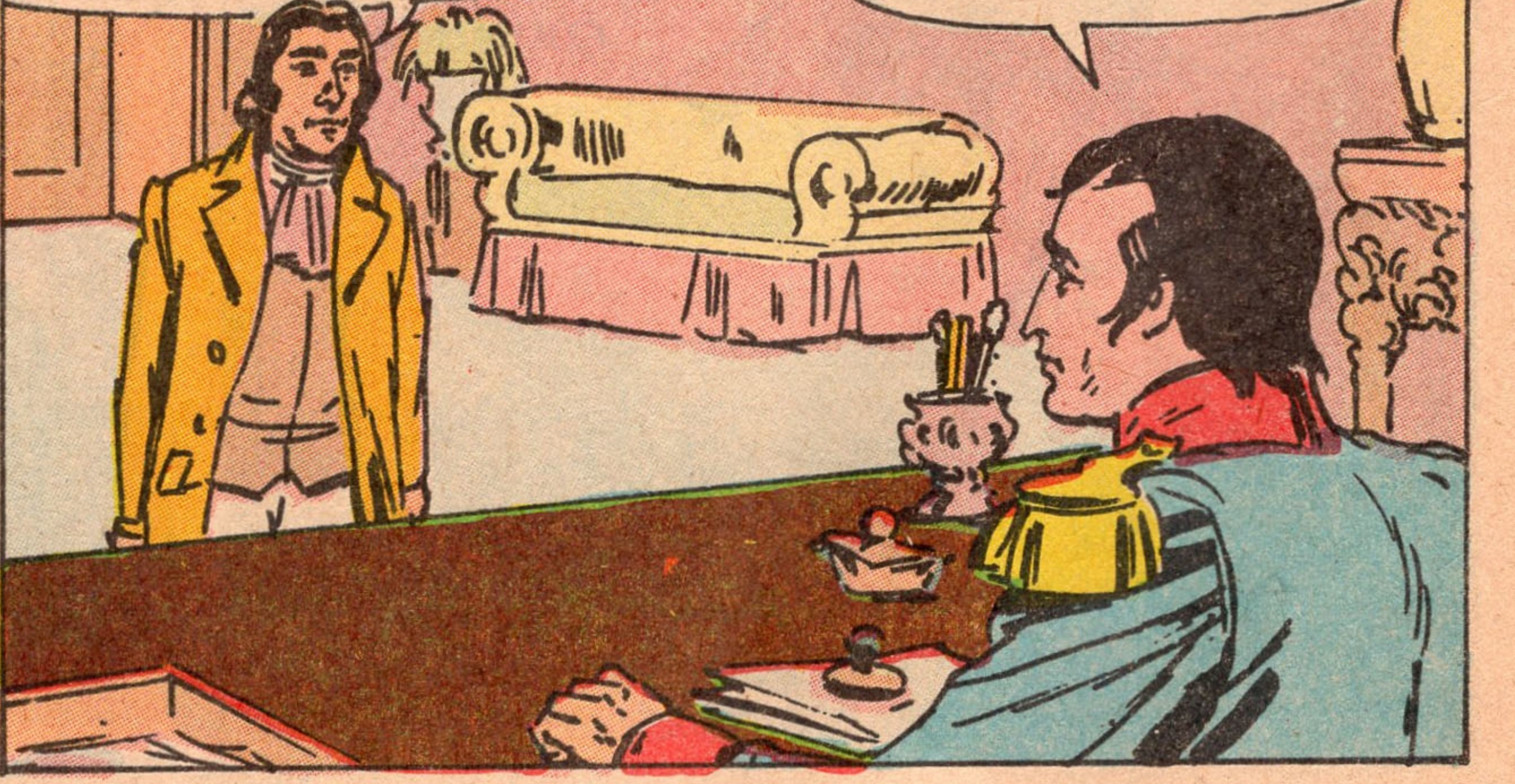
अयं महत्वपूर्णसमावेशः पेरिसस्य
बहिः विहितव्यो यतोहि जनसमूहाः
प्रवेशं न लभेयुः।

चिरकालादनन्तरं नेपोलियनस्य प्रत्यागमने तस्य स्वागतं सर्वे
कृतवन्तः।

महोदय, अधिकारिणः भवता
साकं मेलनमिच्छन्ति। सैनिकाः
इच्छन्ति यद् भवान् तेषां
समीक्षणं करोतु।

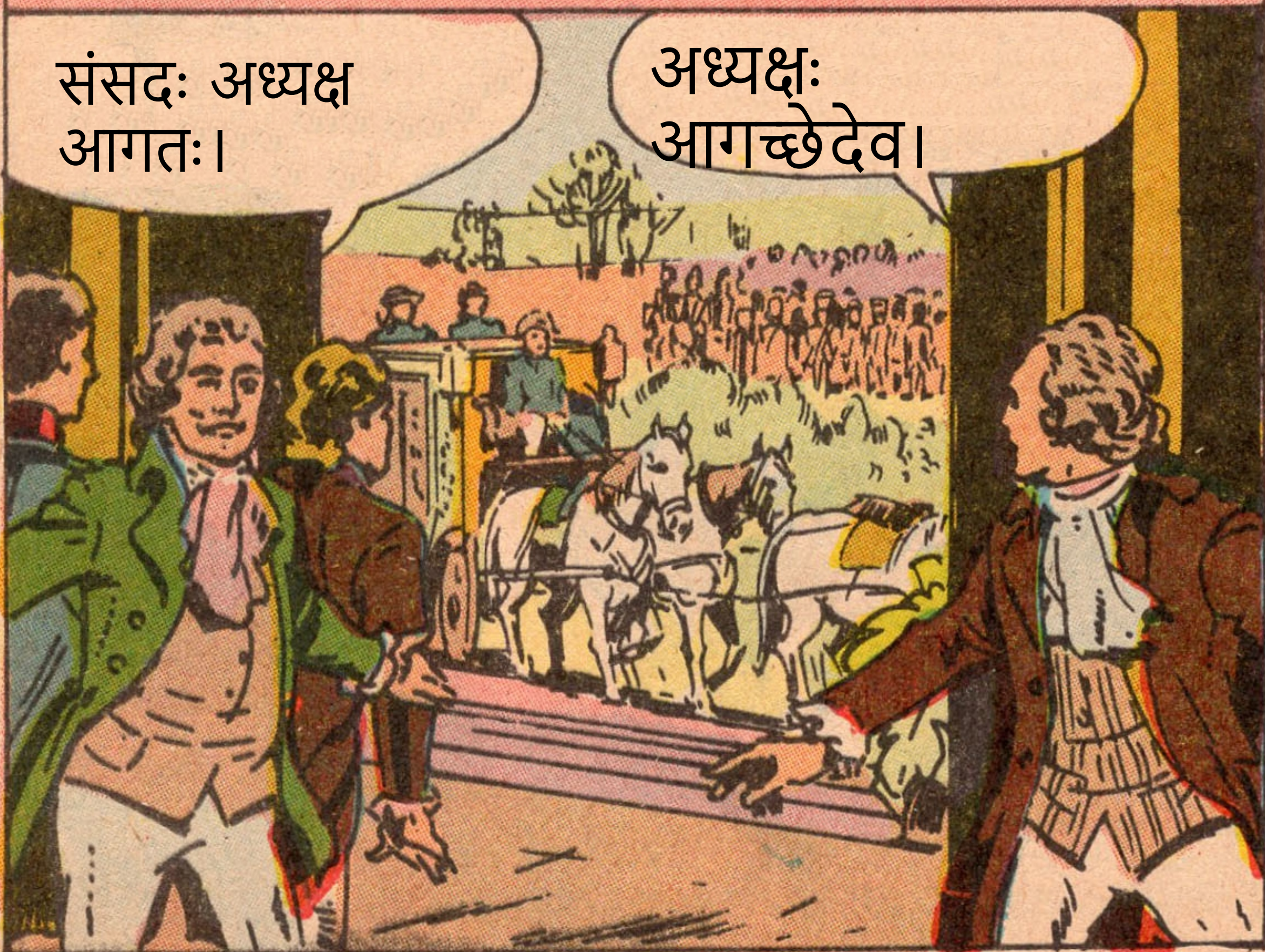
नवम्बरमासे सप्तमे दिने
मेलिष्यामि इति
अधिकारिणः प्रति पृथक्
पृथक् पत्राणि लिखतु।

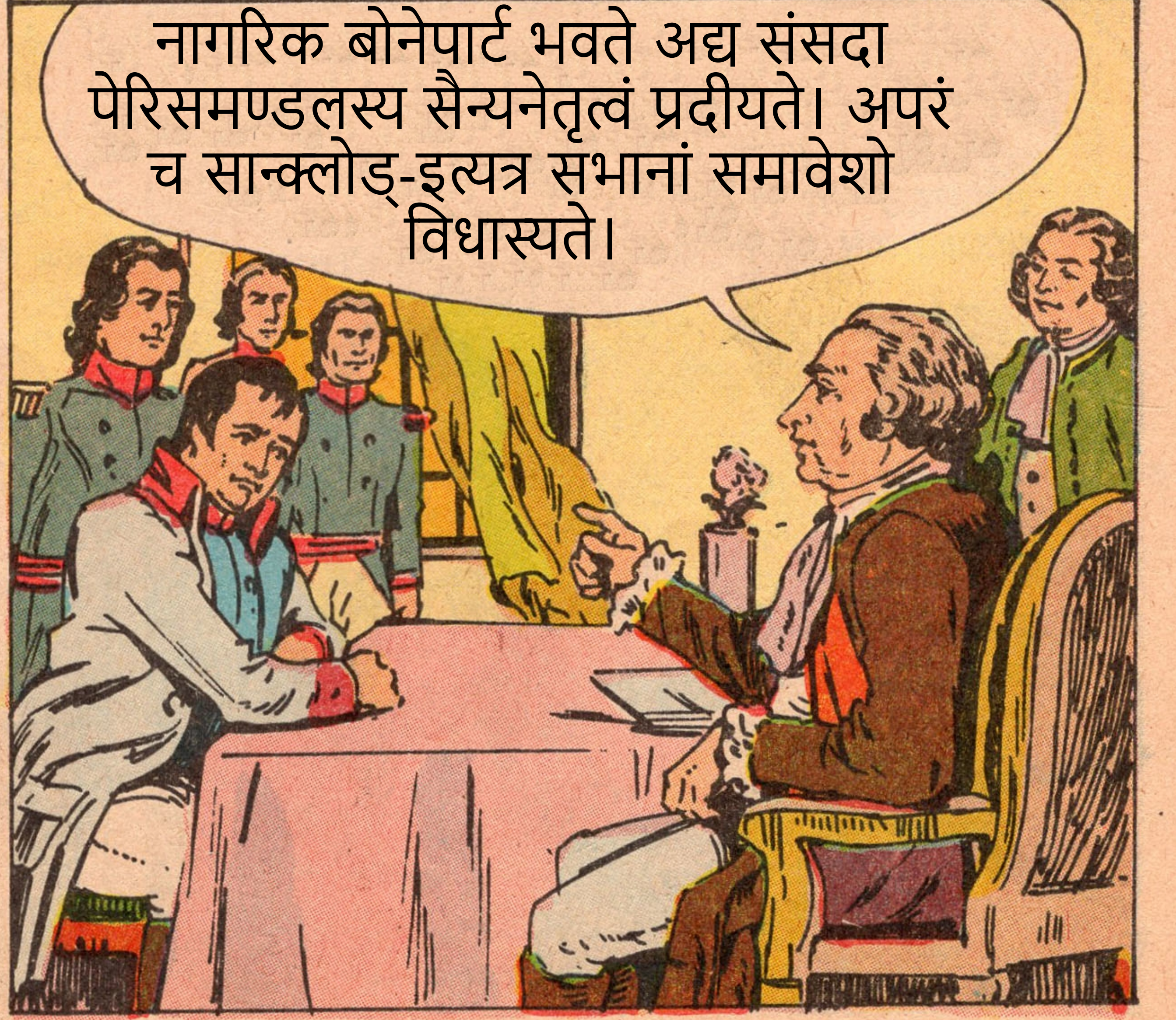
नवम्बरमासस्य सप्तमे दिने नेपोलियनस्य गृहे
अधिकारिणां समूहः एकत्रीभूतः। पाददलस्य,
शातग्रिदलस्य अश्विसेनायाश्च सैनिकाः स्वप्रेष्ठशूरस्य
समीक्षणार्थं सिद्धाः स्थितवन्तः।

संसदः अध्यक्ष
आगतः।

अध्यक्षः
आगच्छेदेव।

नागरिक बोनेपार्ट भवते अद्य संसदा
पेरिसमण्डलस्य सैन्यनेतृत्वं प्रदीयते। अपरं
च सान्क्लोड्-इत्यत्र सभानां समावेशो
विधास्यते।

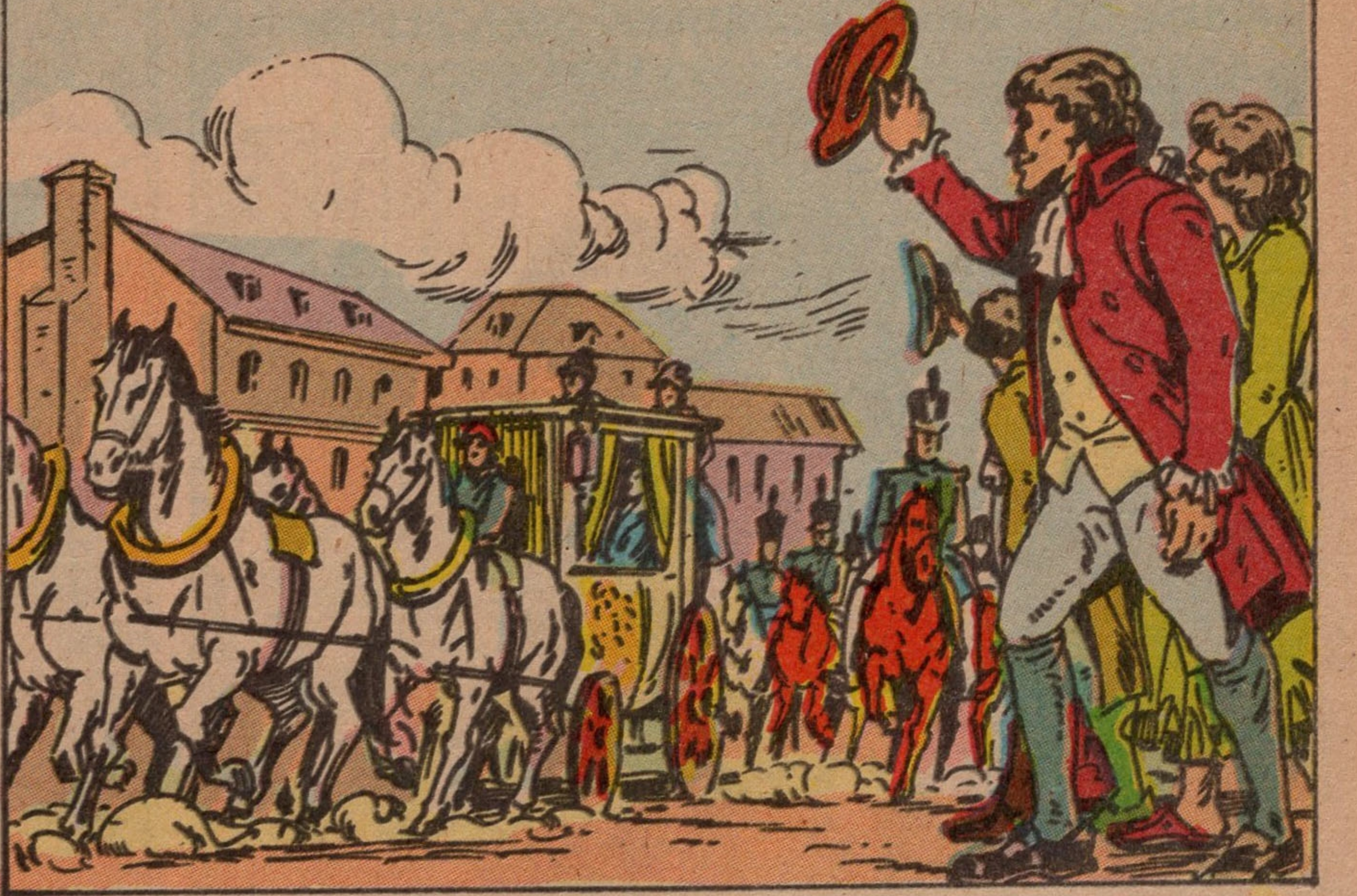
नेपोलियनः स्वीय-विश्वासपात्रान् अधिकारिणः सम्बोधितवान्।

मित्राणि गणतन्त्रमिदं
रक्षितुं मम साहाय्यं
करिष्यथ वा?

अवश्यं
करिष्यामः?

जयतु
नेपोलियनः।

तुविलीप्रासादं* प्रति अद्भुतम् अश्वदलं नीतवान्।

प्रमाणवचनोच्चारणं कृतवान्।

मां परितो ममाधिकारिणः सन्ति।
तैः साकं भवतां समर्थनार्थम्
आगच्छम्। भवद्भिः प्रदत्तं
कार्यमपि निष्ठया पूरयिष्यामि।

सीव्सो नेपोलियनेन सह चर्चा कृतवान्। निर्देशकाः
त्यागपत्रमददुः।

जकोबिनदलं संविधान-
परिवर्तनस्य
विरोधार्थमुद्युक्तम्।
समस्या भविष्यति। भवता
प्रमुखनेतारो निग्रहीतव्याः।

नहि! राष्ट्रीयः
प्रतिनिधयो रक्षितुं
वचनबद्धोऽहम्।

सान्क्लोडे संसदं नेपोलियनः सम्बोधितवान्।

नागरिकाः! अपाये गतं गणतन्त्रं संरक्षितुं
भवन्तो मामादिशन्। तथा आदेशस्य
पालनं विहितम्। नूनं सर्वकारो न
विद्यते। स्वकृते किमपि नेच्छामि, किन्तु
गणतन्त्रस्य संरक्षणं हि मम लक्ष्यम्।

संनिकृष्टसभागृहे प्रतिनिधिसभायां समावेशे कोलाहलः
उत्पन्नः। नेपोलियनस्य अनुजो लुसियनः सभाध्यक्षः
सन्नपि प्रेरयितुमशक्तो जातः।

अत्याचारिणं
धिकं।

नेपोलियनः अपराधी
इति घोष्यताम्।

आरम्भे ससंकोचं सन्नपि नेपोलियनः सफलपूर्वकं प्रेरितवान्।
समावेशस्य सदस्यानां तृतीयांशद्वयाद् बहुमतं समर्थनं उत्तिष्ठति स्म।

*तुविलीत्यत्र सर्वकारः स्थापित आसीत्।

महोदय, भवत्कृते
सभाध्यक्षतः
सन्देशः।

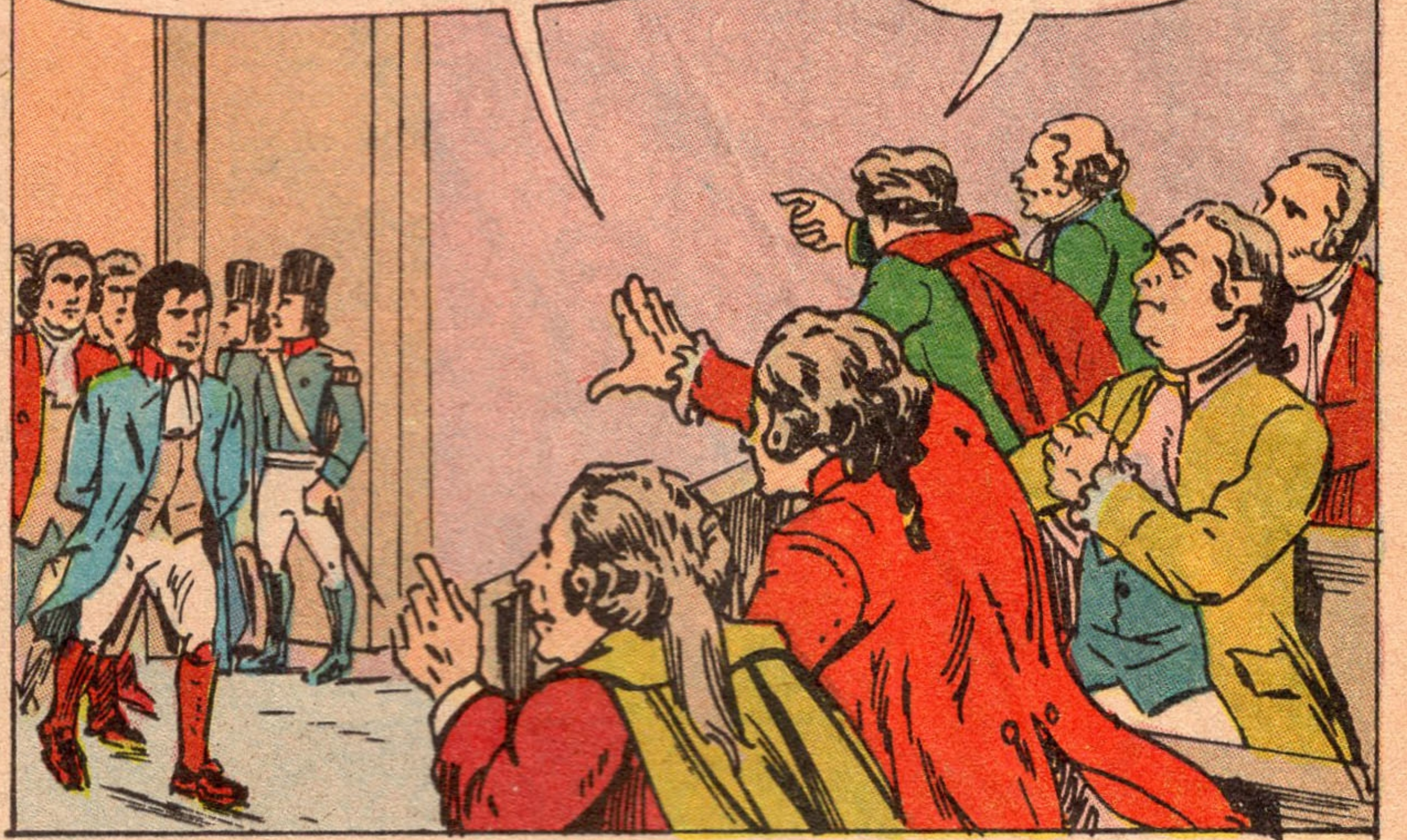
किमपि कर्तुं दशनिमेषान्
यावत् समयोऽस्ति। त्वम्
अपरधी इति घोषयितुं प्रस्तावः
स्थापयिष्यते चेत् सर्वं नष्टमेव।

सहायकैः साकं नेपोलियनः अग्रेसृतः।

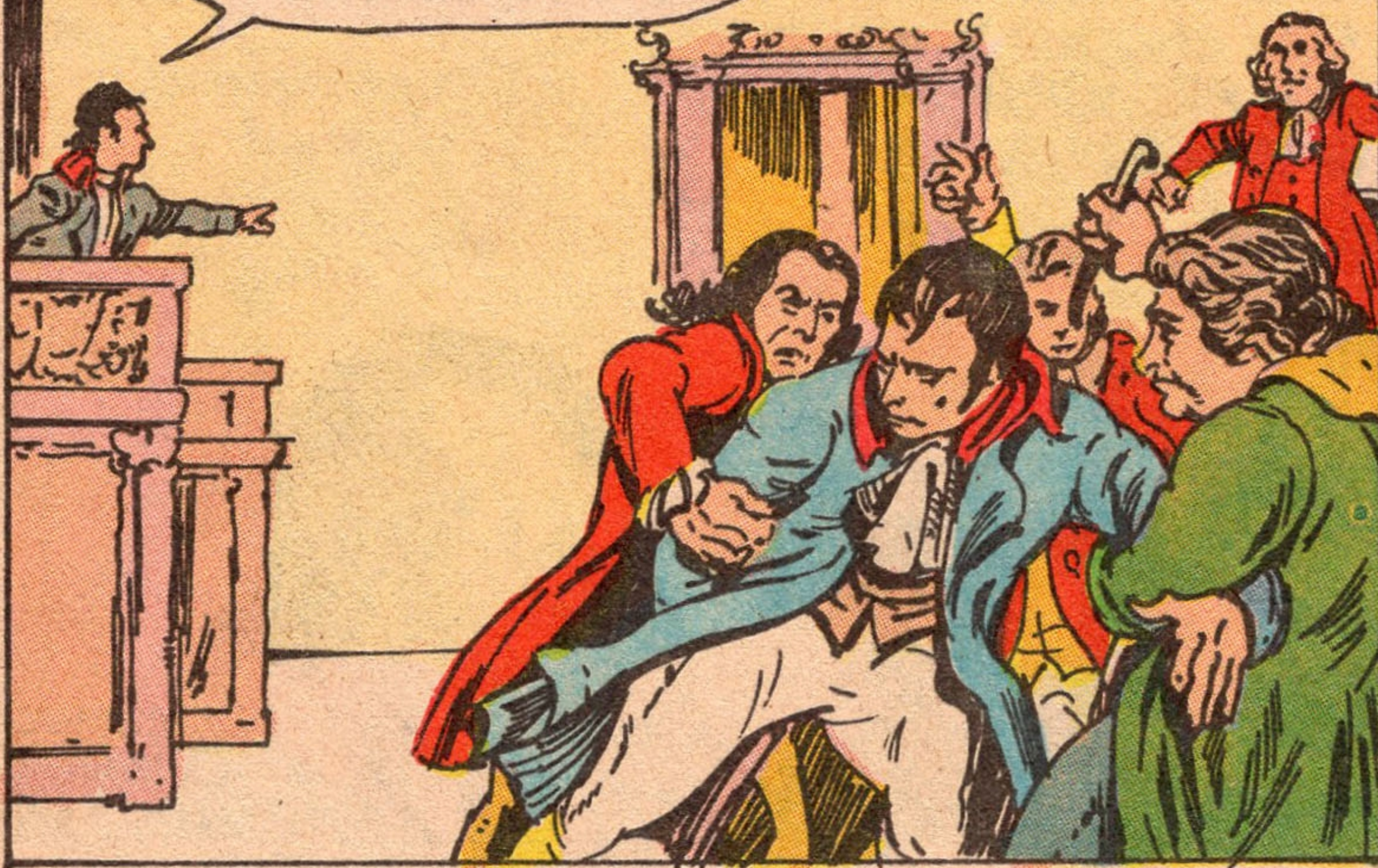
भवान् अनागच्छेत्। न्यायस्य
उल्लङ्घनम् इदम्।

अत्याचारिणं
धिकं अस्तु।

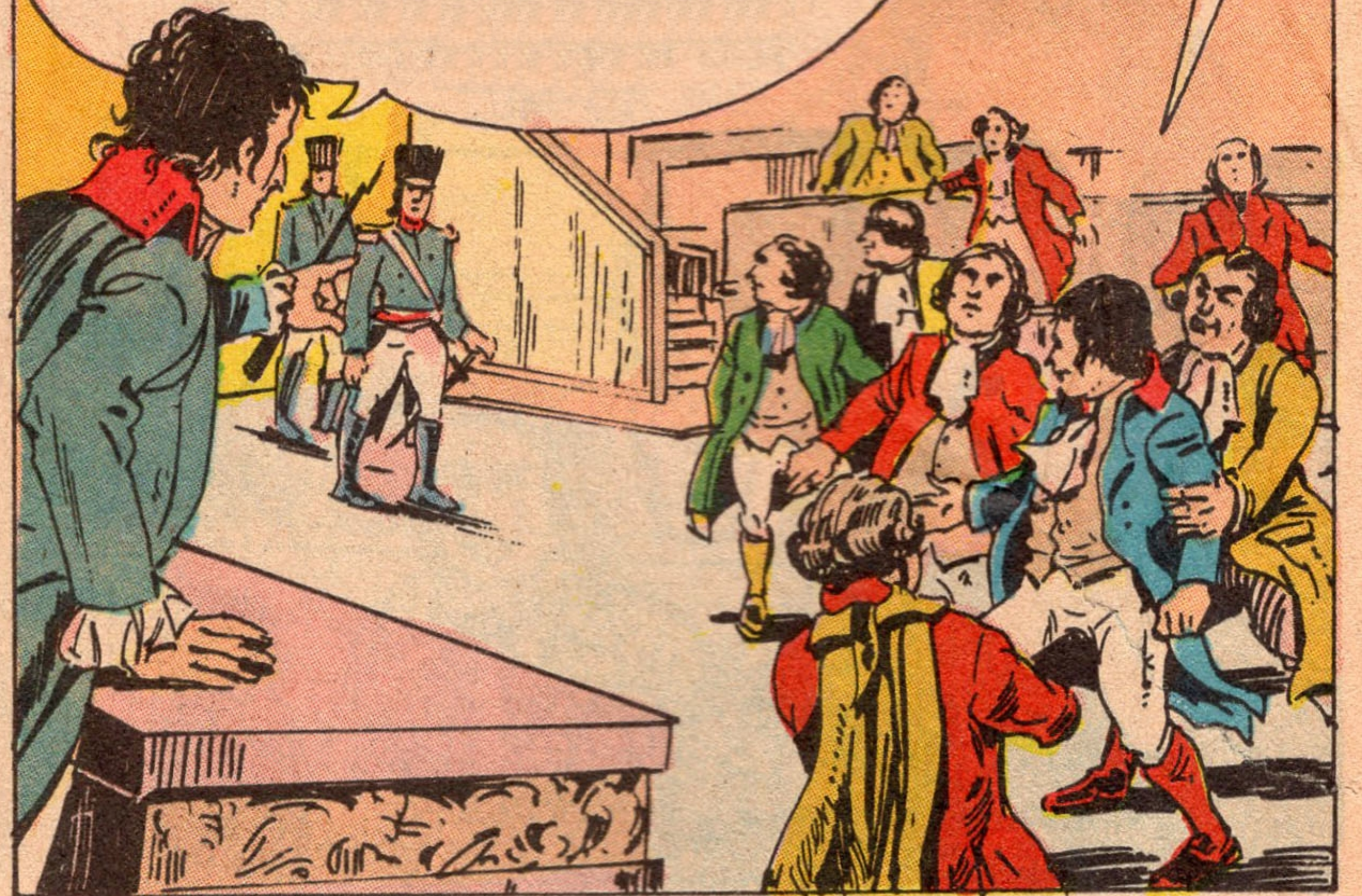
नेपोलियनं परितः एकत्रीभूतः कलहकारी समूहः। कश्चन समूहस्थः
छुर्या मारयितुं प्रयतितवान्।

मद्भ्राता अपाये
अस्ति। भटाः, तं रक्षत।

अध्यक्षरूपेण अहं घोषयामि यदियं
पञ्चशतस्य सदस्यानां सभा नूनं
विघटितास्ति। सभागृहे हन्तकैः प्रवेशं
लब्धम्। ते बहिष्कर्तव्याः एव।

सैनिकाः, युष्मासु
विश्वसितुं
शक्नोमि वा?

अग्रेसरतः।
छुरिकाः
योजयत।

जयतु
बोनेपार्टः।

भीताः सभास्थाः उद्घाटितानां वातायनानां द्वारा पलायितवन्तः

सायङ्काले यदा समावेशः पुनरारब्धः सीव्सो
वदितुमुत्तिष्ठवान्।

निर्देशकमण्डलं विघटितं
जातम्। बोनेपार्टः, सीव्सो
ड्युकोवः च इति सचिव-
त्रयं प्रत्येक-सभातः
पञ्चविंशतिसदस्यानां
साहाय्येन नूतनसंविधानस्य
रचनां करिष्यति।

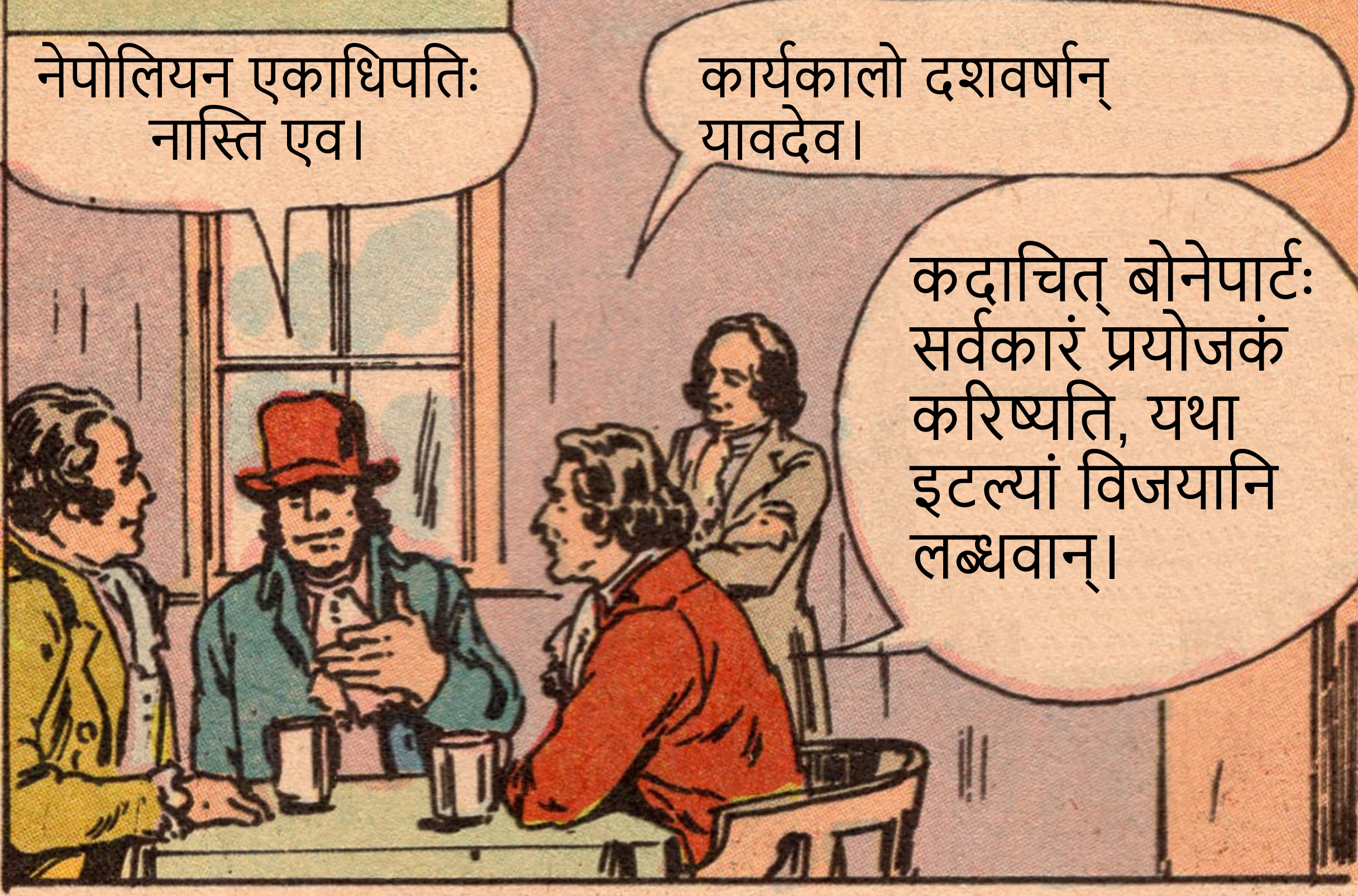

नूतनसंविधानमनुसृत्य तिसृणां सभानामुद्घाटनं जातम्। विधेयकानि रचयितुमेका, विधेयकानि चर्चयितुमेका शतेन सदसः युक्ता, त्रिशतमतदातृभिः युक्ता एका च।

नेपोलियन एकाधिपतिः नास्ति एव।

कार्यकालो दशवर्षान् यावदेव।

कदाचित् बोनेपार्टः सर्वकारं प्रयोजकं करिष्यति, यथा इटल्यां विजयानि लब्धवान्।

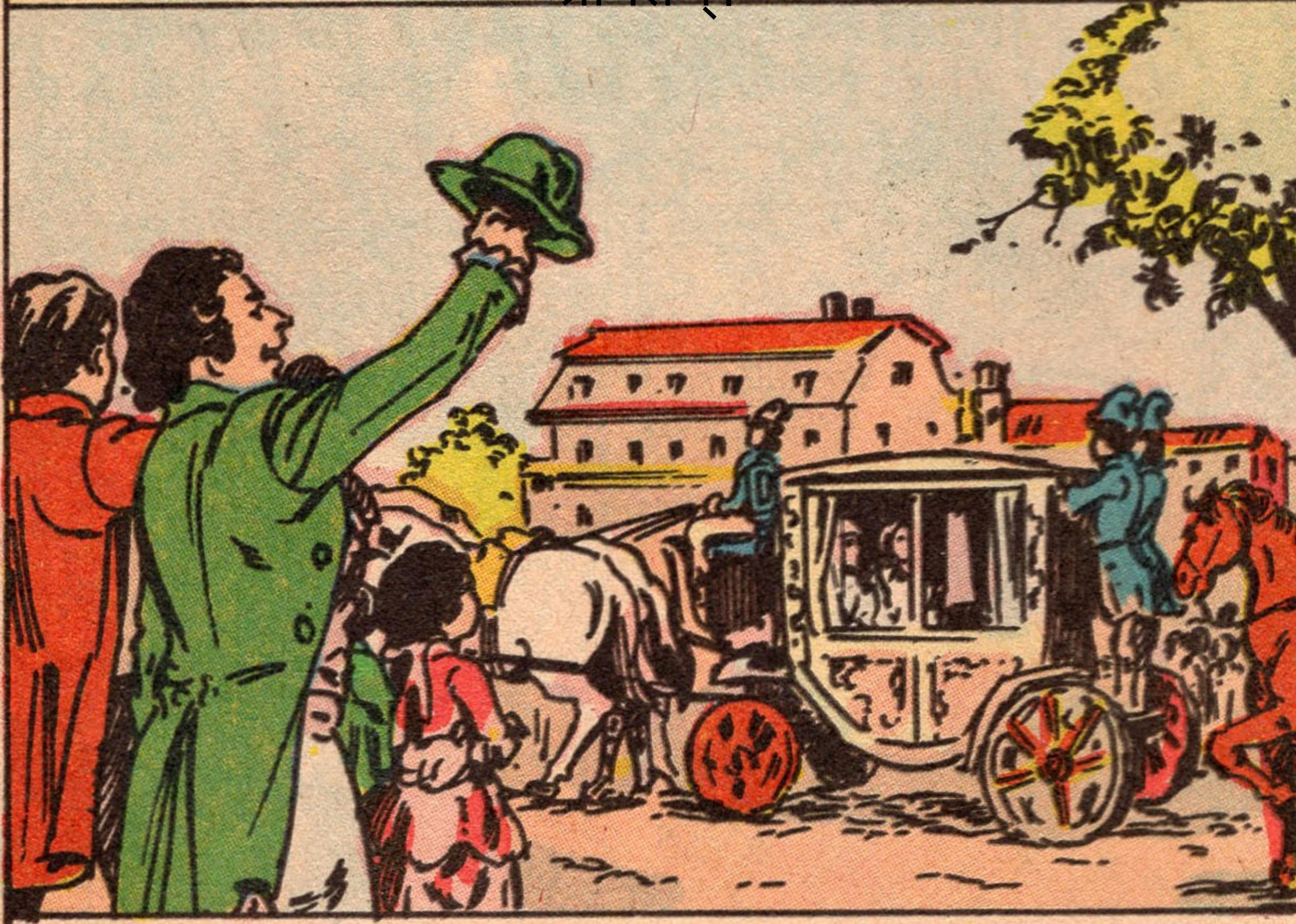

यदा नूतनसंविधानं निर्वाचकानां समक्षे स्थापितं तदा 30,11,007 मतानि समर्थने विरोधे 1562 मतानि च सम्पादितानि। एवं निर्व्याजं विजयं सम्पादितम्।

हे जोसेफीने विश्वसितुं शक्नोषि वा? श्वः तुविलीप्रासादे निद्रास्यसि एव।

1800 तमे वर्षे फिब्रवरीमासस्य एकोनविंशे दिने त्रिंशत्तमे वयसि फ्रान्सदेशस्य प्रधानसचिवत्वेन पदारूढो जातः। मिस्रदेशात् आगमनसमये यल्लक्ष्यं कल्पितं तद् विना हिंसां प्राप्तम्।

प्रधानसचिवरूपेण मन्त्रिणः, सेनाध्यक्षान्, न्यायाधिकारिणो नियोजयितुम् अधिकारान् लब्धवान् नेपोलियनः। विना चरित्रचिन्तनमुत्तमाः प्रत्याशिनः चितवान्।

नेपोलियनस्य सर्वकारे पूर्वक्रान्तिकारिणो राजसेवकाश्च सन्ति नाम।

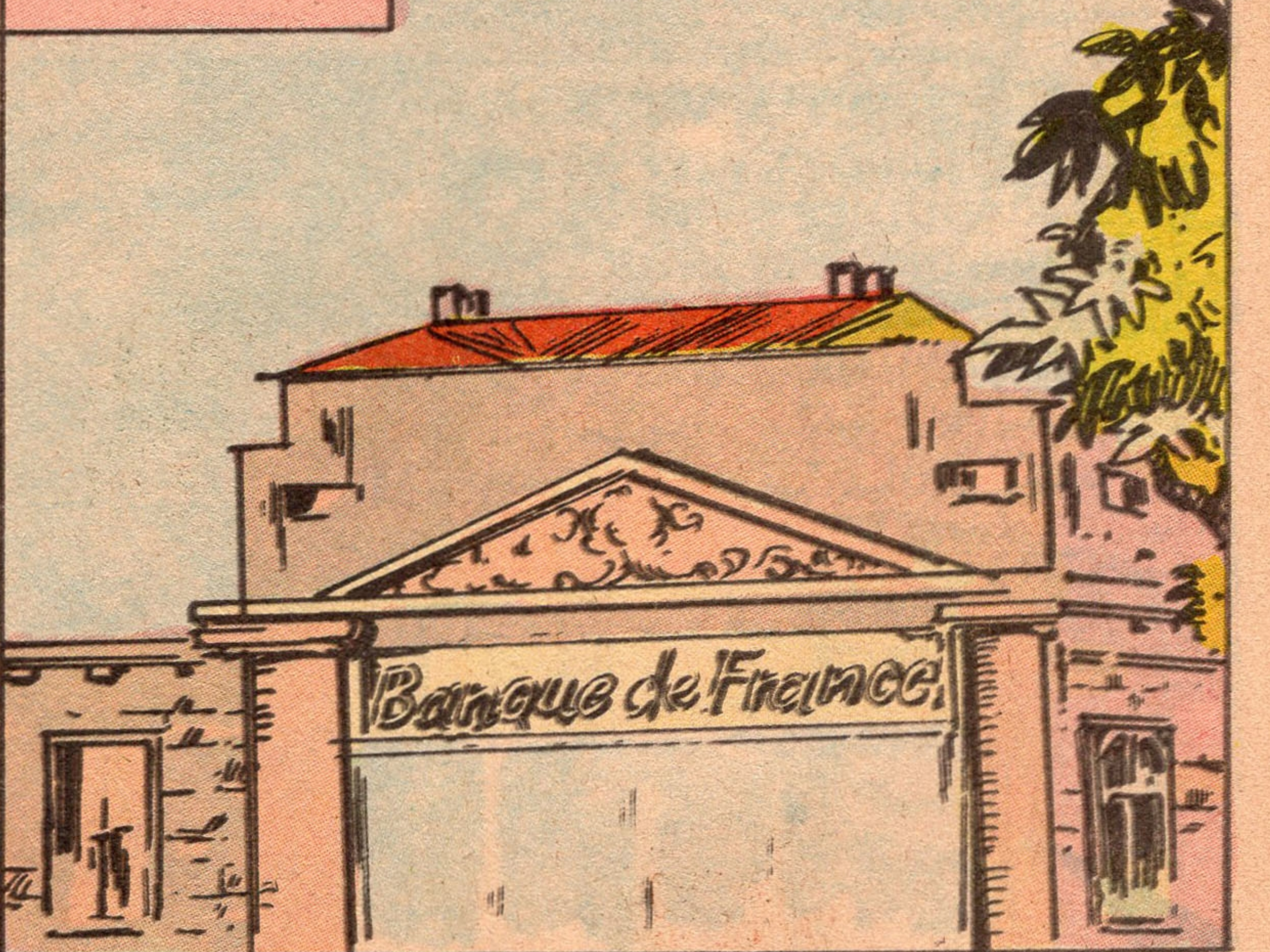

नेपोलियनः स्वाधिकारान् सुष्ठुतया प्रयोगं कृतवान्। तस्य कृत्यानि अद्य एव अवशिष्टानि। आर्थिकविषये करसङ्ग्रहार्थम् आदेशं कार्यालयान् स्थापितवान्।

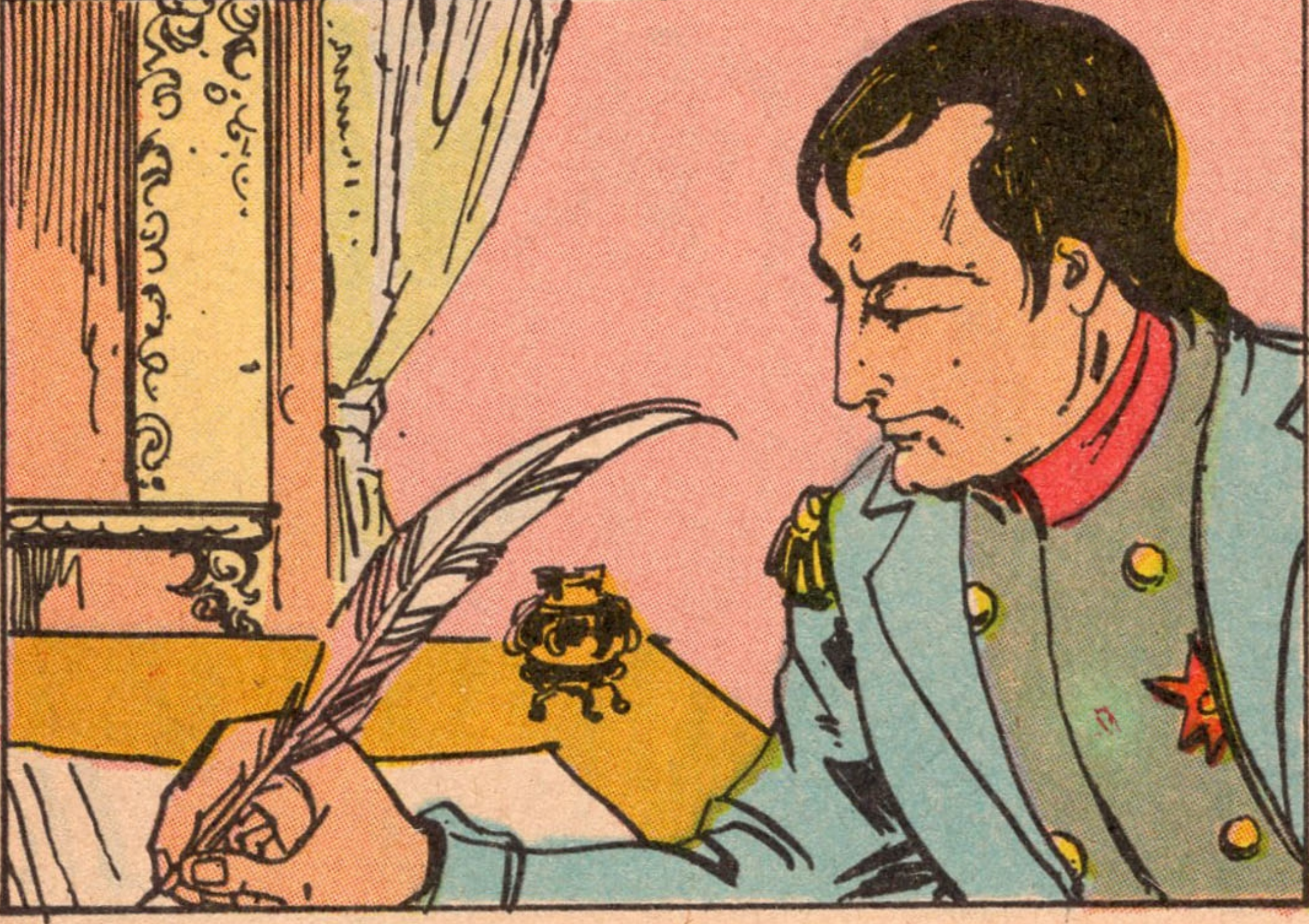
सुरक्षा समृद्धिश्च तद्देशे विराजेते यत्र करमानानि प्रतिवत्सरे न परिवर्तन्ते।

समवर्षे नेपोलियनः फ्रान्सराष्ट्रीयधनगारं स्थापितवान्। वित्तविशारदानां सुचनाः अनुसृत्य धन-मुद्रां स्थिरीकृतवान्।

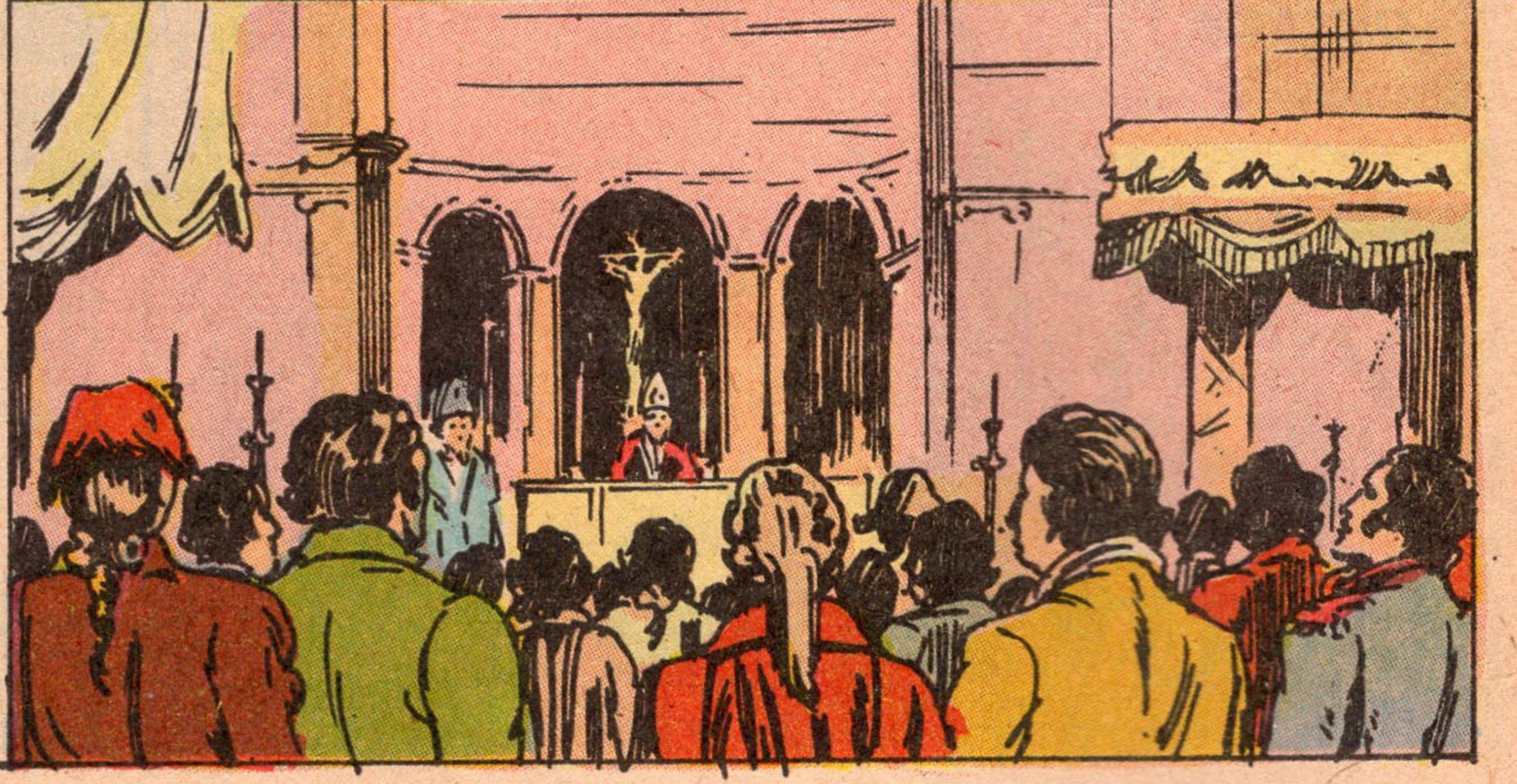

व्यक्तीनामधिकारैः परस्परसम्बन्धैश्च सम्पत्तिभिश्च व्यवहर्तुं नागरिकसंहिता रचिता। नेपोलियनसंहिता इति उच्यते। व्यक्तिगतसम्पत्तेः वृत्तिकर्मणः अन्तःकरणस्य च अधिकाराः रेखाङ्किताः।

स्वयमेव मतं प्रति आसक्तिः नास्ति किन्तु सामान्यजनानाम् आवश्यकमिति स्वीकृतवान्। पोपेन सह सन्धिं कृतवान् "फ्रान्सदेशवासिनां बहुमतस्य मतं" रोमीयकथोलिकमतम् इति मानितः। 1802 तमे वर्षे एप्रेल् मासस्य एकादशे दिने नोट्टडामख्रीष्टालये मास् इति उत्सवस्याचरणं कृतवान् पोपः।

नेपोलियनेन "लीजनाफानर् इति" समाजः स्थापितः। अस्य समाजस्य सदस्यत्वं नूनमपि कस्मैचित् अपि फ्रान्सनागरिकाय प्रदेया अत्युन्नता प्रशस्तिः अस्ति।

ये देशस्य प्रगतये श्रेष्ठं कार्यं कुर्वन्ति, तेषां सम्मानः कर्तव्यः।

नेपोलियनेन विद्यावस्था पुनरायोजिता। सार्वजनिका असार्वजनिकाश्च पाठशालाः स्थापिताः।

यदा अहं सैन्यविद्यालये पठितवान् तदा अपि अनुशासनं न्यूनमासीत्। समीचिनतराः पाठशालाः देशस्य प्रधानावश्यकता अस्ति।

किन्तु देशो मुख्यतः शान्तिम् अपैक्षत। नेपोलियनेन शान्त्यर्थं नानाप्रयत्नानि कृतानि। किन्तु आङ्ग्लदेशो जर्मनीदेशश्च शान्तिप्रस्तावं न स्वीकृतवन्तौ।

आस्ट्रियासेनायाः पञ्चदश-सहस्र-सैनिकाः रैन-नदीं प्रति गच्छन्तः। अन्यतमा सेना इटलीद्वारा दक्षिणदिशं प्रति गच्छन्ती। आङ्ग्लदेशः साहाय्यं ददाति। शीघ्रमेव समाधानं कर्तव्यमेव।

मोरो! मुखद्वये ते अपसारितव्याः। लक्षोत्तर-पञ्चाशत्सहस्र-सैनिकान् नीत्वा रैन-नदीं प्रति त्वरितं गच्छ। द्वितीयसेनाम् आल्प्स-पर्वत-क्षेत्रे संमुखीकरिष्यामि।

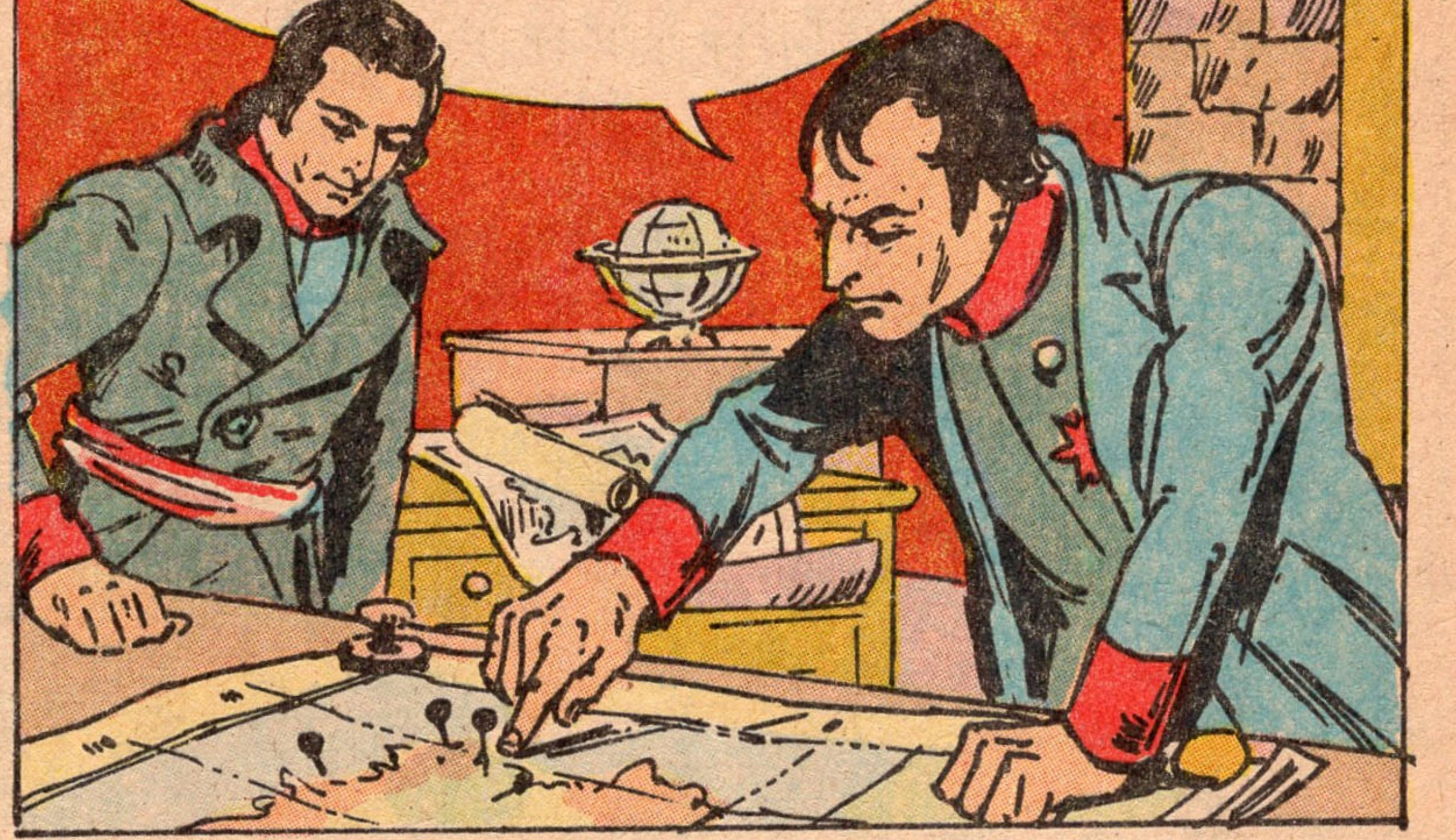

नेपोलियनः स्वाभियानस्य योजनं बहुपूर्वमेव कृतवान्।

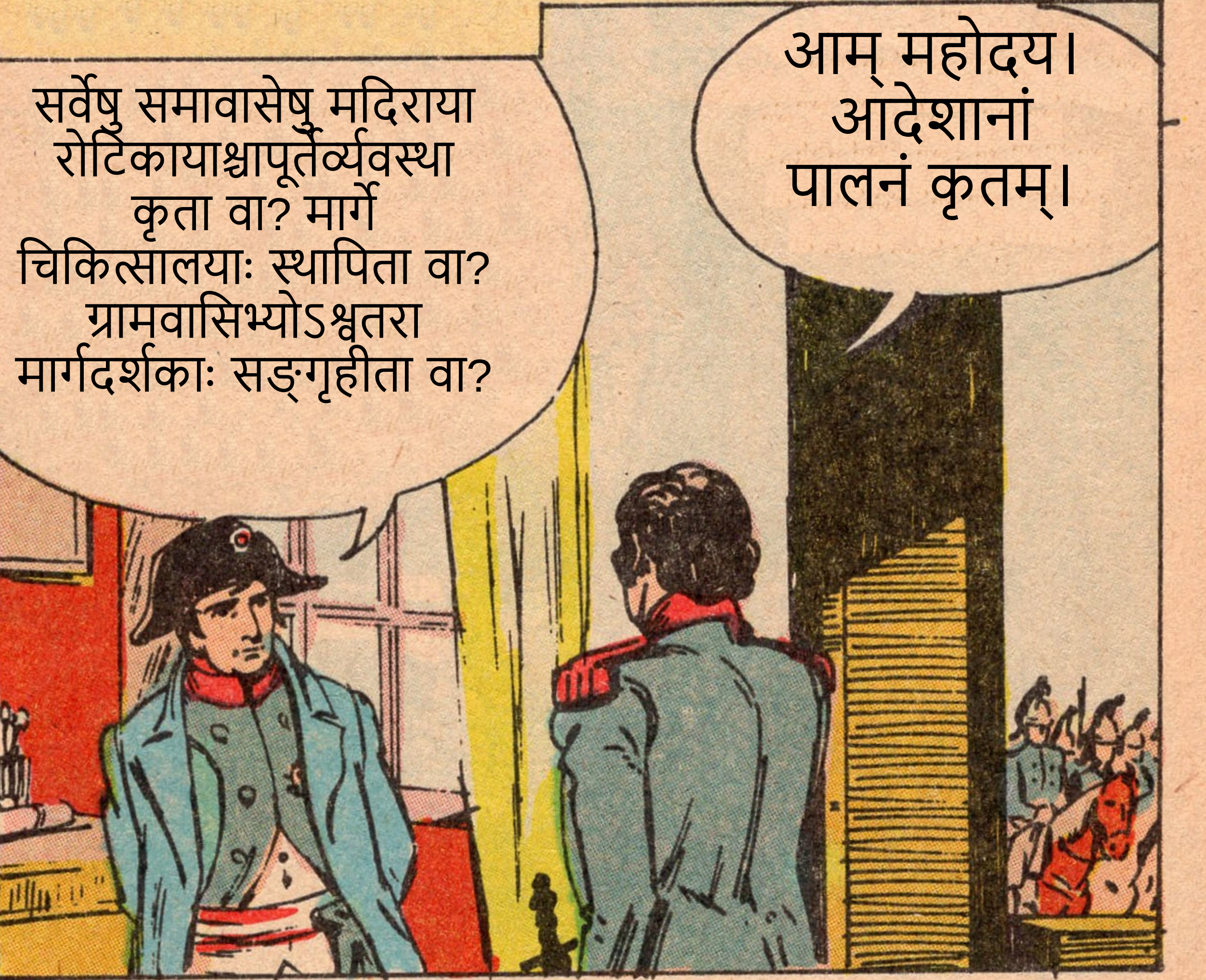
ग्रेट्सेण्टबर्नार्डप्रवेशस्य द्वाराल्प्सपर्वतांस्तीर्त्वा पृष्ठभागे मेलासं संमुखीकरिष्यामि। आस्ट्रियां प्रति मार्गे बाधा भविष्यामि। बोर्निडोपत्यकायां योत्स्ये।

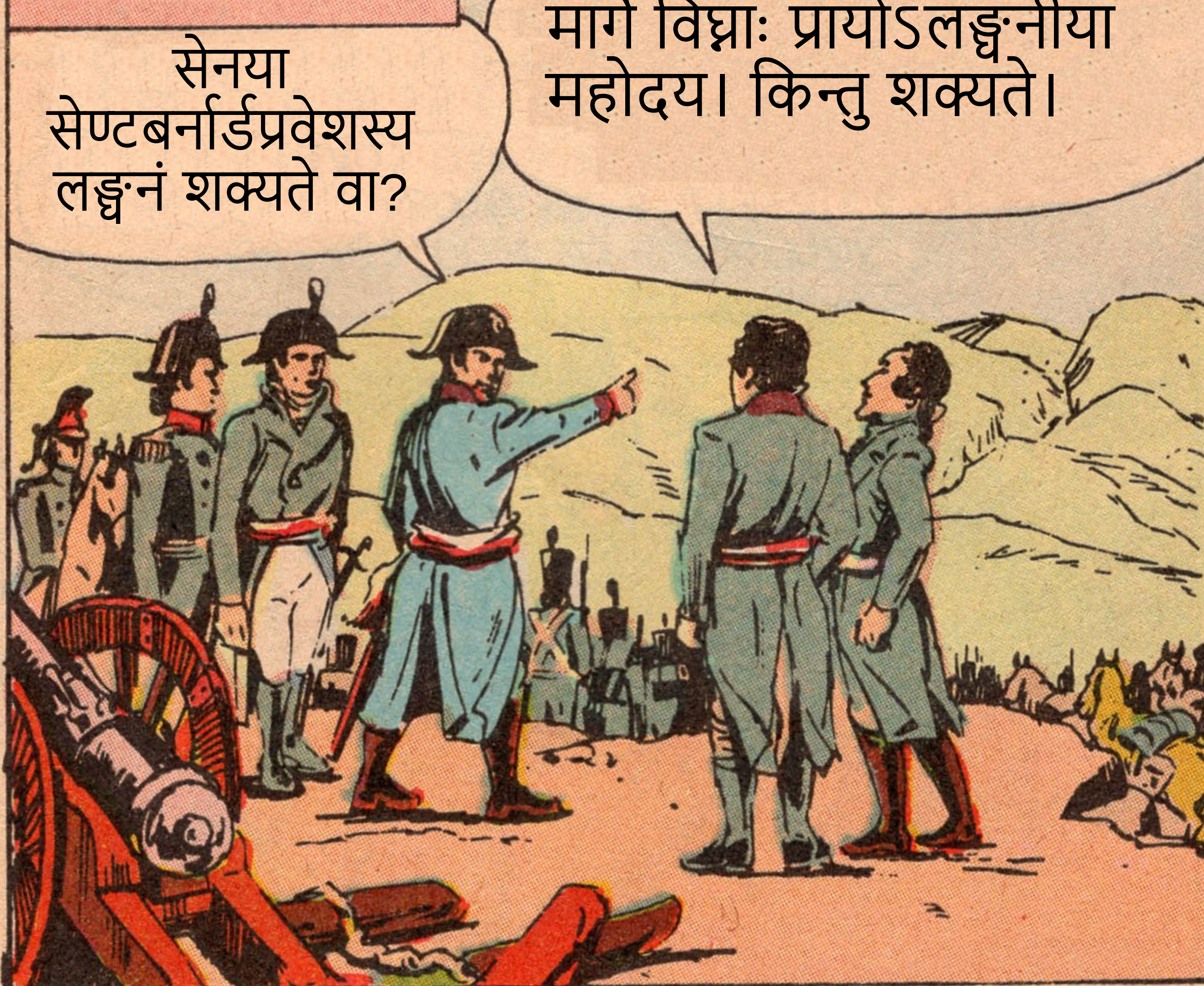
नेपोलियनः स्वयोजनाविषये रहस्यं नापालयत्। समाचारपत्रेषु तु तस्य सेनाया गतिरुल्लेखिता।

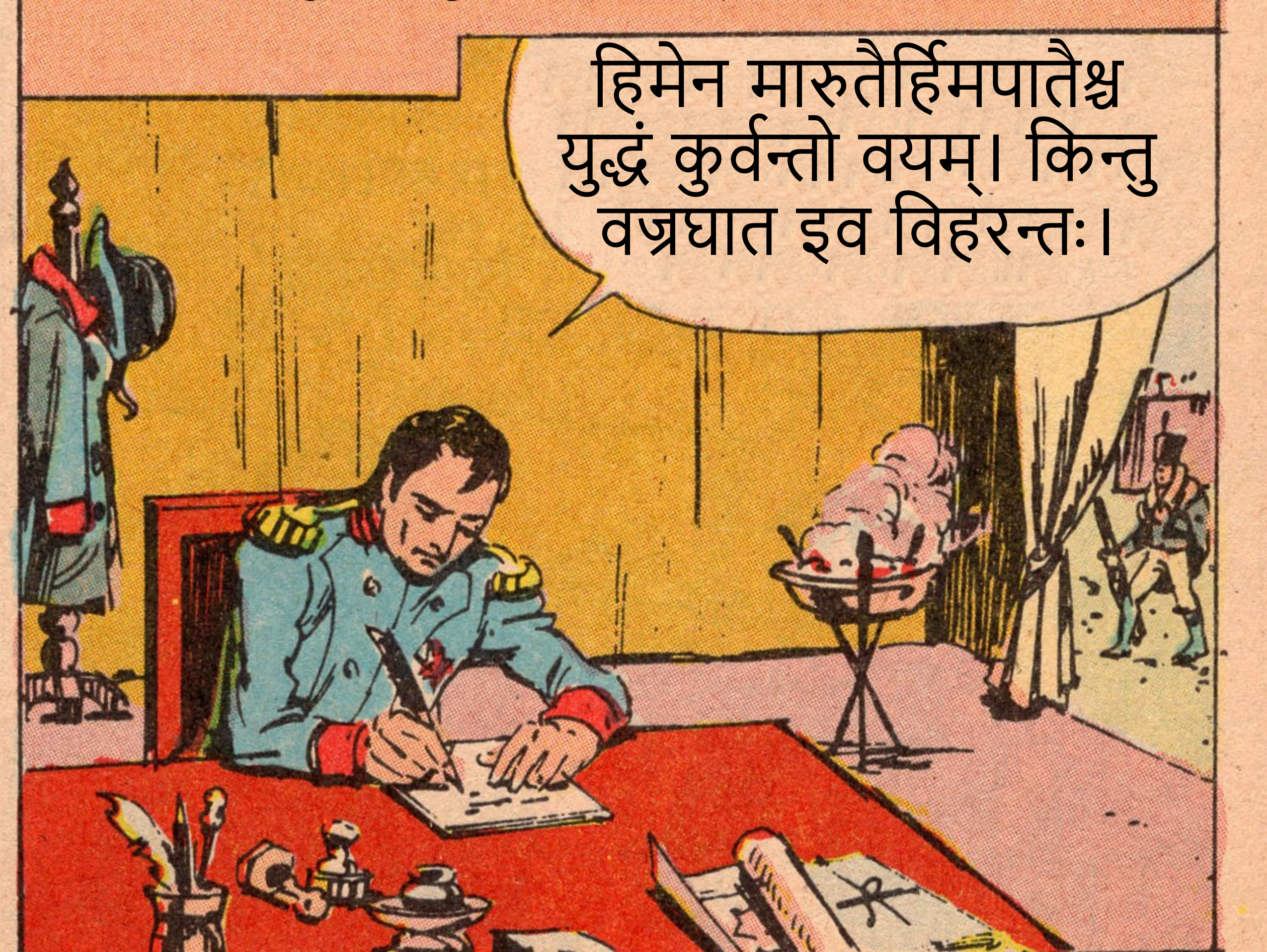
नेपोलियन ईदृशीं प्रतिक्रियामेवापेक्षितवान्।

प्रयाणार्थं पर्वतप्रदेशे मार्गं सरलीकर्तुं द्वावभियन्तौ नियुक्तौ।

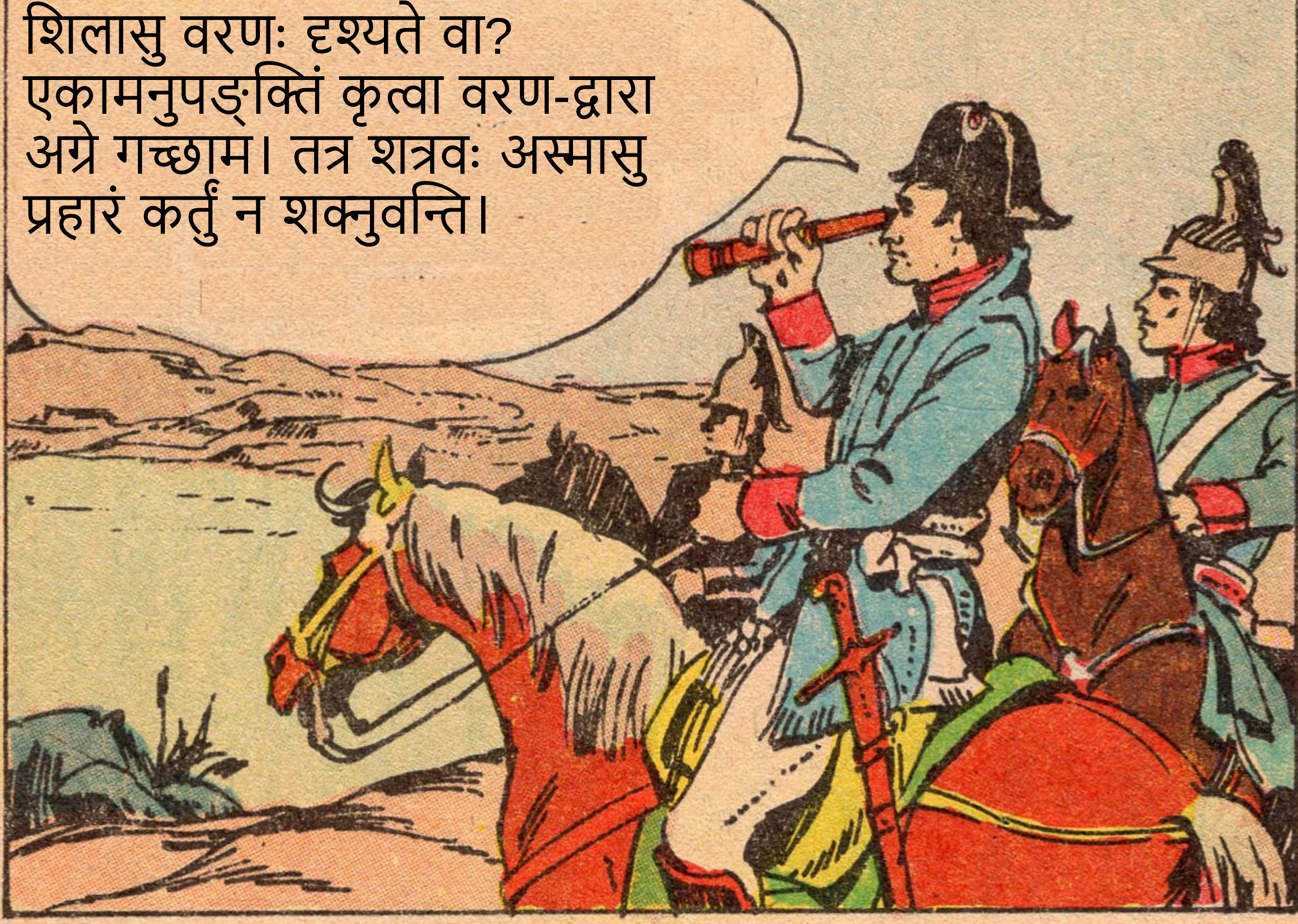
नेपोलीयनः प्रयत्नं कर्तुं निर्णीतवान्। सहस्रशो नरा अश्वतरा अश्वाश्च कठिनपरिस्थितीः सम्मुखीकृतवन्तः। नेपोलियनो वृत्तान्तेषु लिखितवान्।

यदा नेपोलियनस्य सेना मार्गे प्रस्थिता अनपेक्षितबाधां सम्मुखीकरोति स्म। मार्गे अस्मिन् एके दुगे आस्ट्रिया सेना सन्तिष्ठते स्म। अग्रे गन्तुमशक्यम्।

शिलासु वरणः दृश्यते वा?
एकामनुपङ्क्तिं कृत्वा वरण-द्वारा
अग्रे गच्छाम। तत्र शत्रवः अस्मासु
प्रहारं कर्तुं न शक्नुवन्ति।

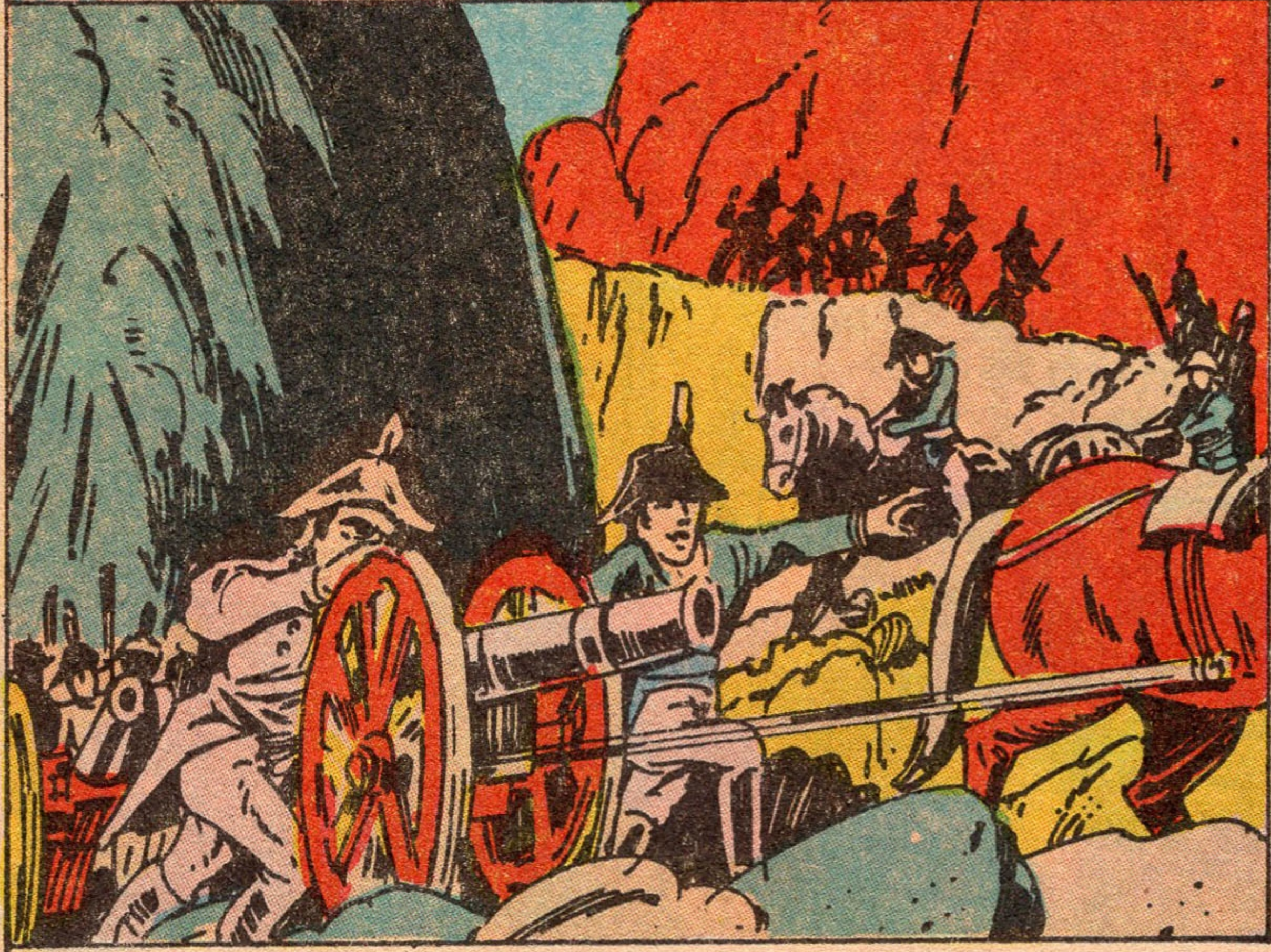

दुगे आस्ट्रियासेना नेपोलियनस्य सेनायाः गमनं पश्यति स्म।

संकुचिते वरणे शतग्रिं नीतुं न
शक्नुवन्ति। विना शतग्रिं सेना किं
कर्तुं शक्नोति?

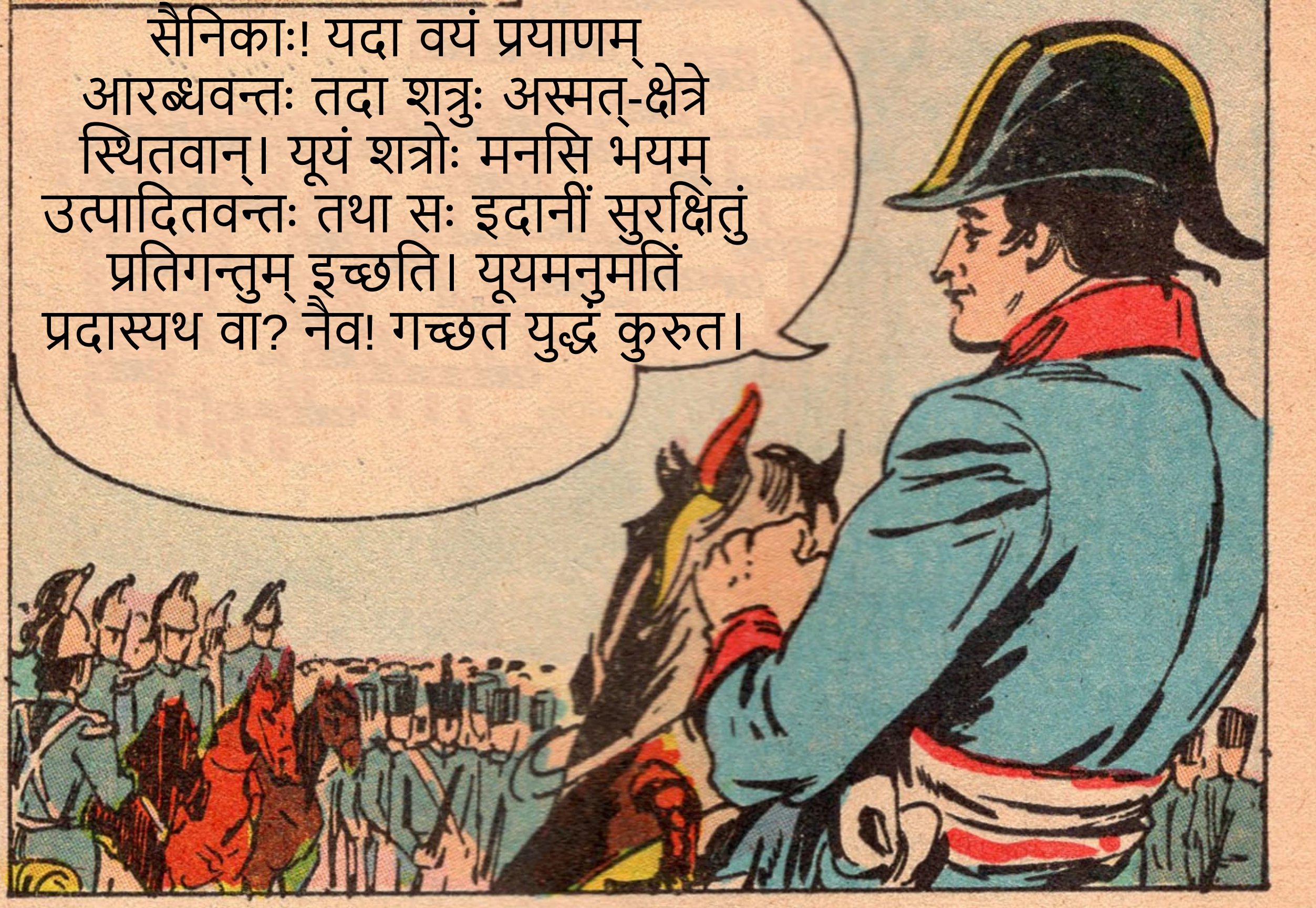

किन्तु रात्रेः अन्धकारे दुर्गस्याधः एव शतग्रिः नीतः
इति विषयः आस्ट्रियासैनिकैः न ज्ञातः।

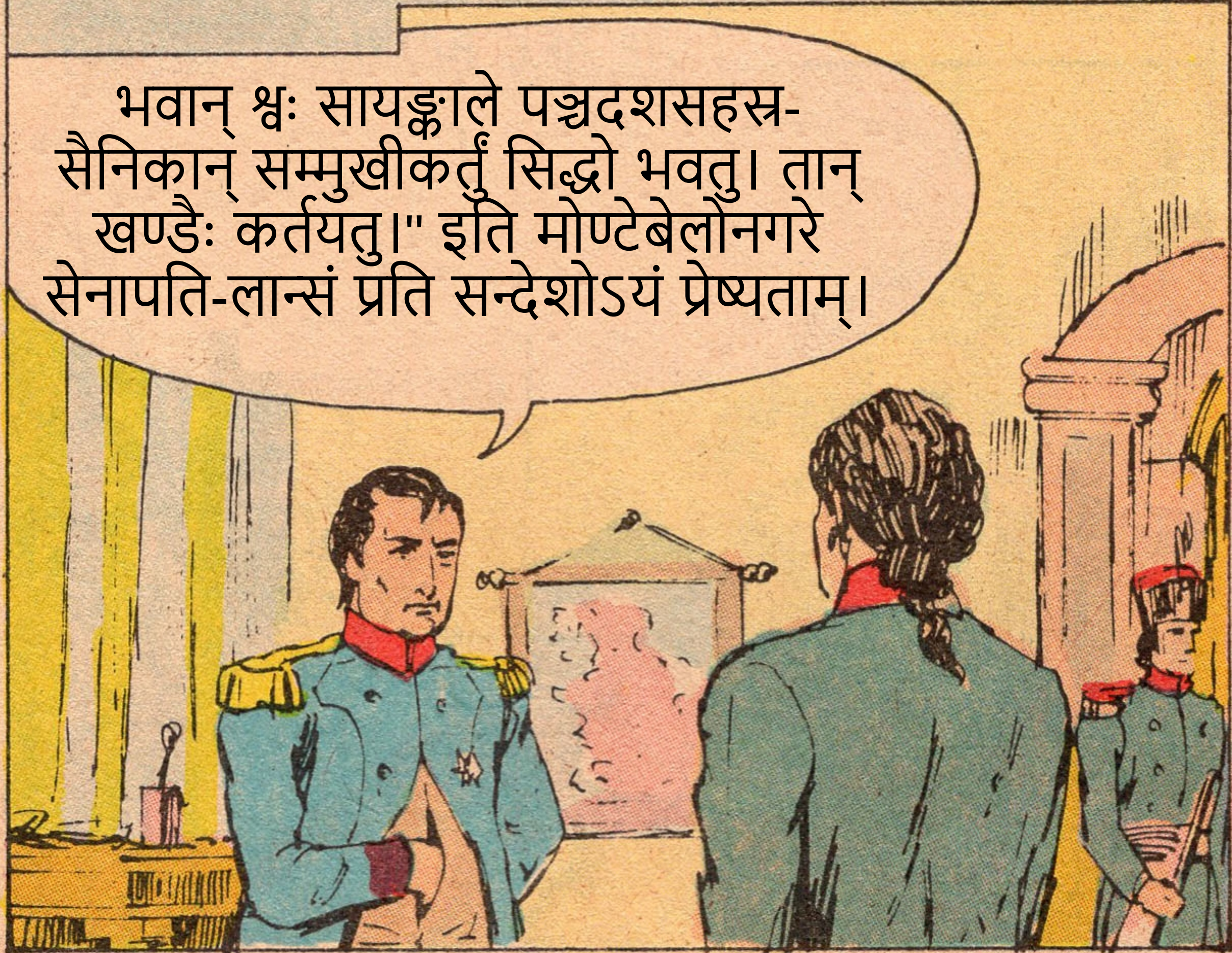
आस्ट्रियासेनया तीव्रम् आश्चर्यमनुभूतम्। फ्रान्सदेशं प्रति
गमनं निरस्तं जातम्। नूनं स्वदेशस्य सीमाः रक्षयितुं
प्रस्थिता।

सैनिकाः! यदा वयं प्रयाणम्
आरब्धवन्तः तदा शत्रुः अस्मत्-क्षेत्रे
स्थितवान्। यूयं शत्रोः मनसि भयम्
उत्पादितवन्तः तथा सः इदानीं सुरक्षितुं
प्रतिगन्तुम् इच्छति। यूयमनुमतिं
प्रदास्यथ वा? नैव! गच्छत युद्धं कुरुत।

अष्टादशशततमे वर्षे जून-मासे नवमे दिने नेपोलियनेन
शत्रुगमनं सावधानतया सर्वेक्षितम्। कीयन्तः कस्मिन्
मार्गे गच्छन्तीति पूर्वानुमानं कर्तुं शक्तवान्।

भवान् श्वः सायङ्काले पञ्चदशसहस्र-
सैनिकान् सम्मुखीकर्तुं सिद्धो भवतु। तान्
खण्डैः कर्तयतु।" इति मोण्टेबेलोनगरे
सेनापति-लान्सं प्रति सन्देशोऽयं प्रेष्यताम्।

मोण्टेबेलोवे लान्सः केवलम् अष्टसहस्र-सैनिकैः सार्धं तेषां
सङ्ख्यायाः अपेक्षया द्विगुणतां शत्रुसेनां पराजितवान्।
यस्मिन् समये नेपोलियनः सहायार्थम् आगतः तत्पूर्वमेव
युद्धं विजितं जातम्।

लान्साद्य तव कीर्तिः संवर्धिता। त्वां
मोण्टेबेलोवस्य ड्युकं करोमि।

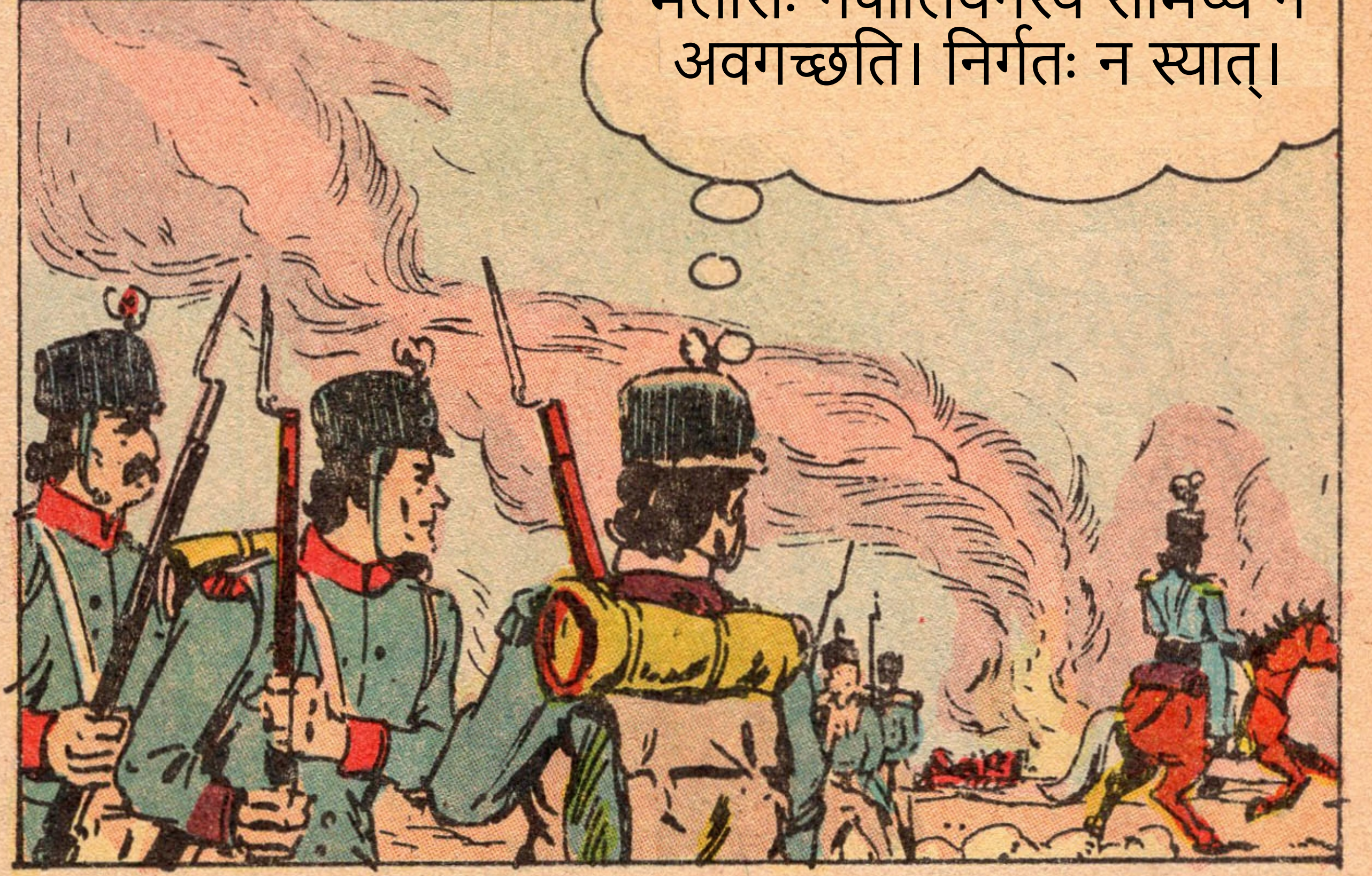

मेलासः इदानीं निराशः आसीत्। चत्वारिंशत्सहस्र-युक्तं सैन्येन सार्धं नेपोलियनस्य विंशति-सहस्र-युक्तं सैन्यं मारेङ्गोवे सम्मुखीकृतवान्। देसायः षट्सहस्रयुक्ता सहायकसेनया सार्धं पञ्चाशत् किमिपरिमितं दूरे स्थितवान्।

शतघ्नी श्रूयते किम्? अस्मद् सेनापतिः आपदे पतितः। तस्य साहाय्यार्थं त्वरणीयम्। गच्छ! द्विगुणवेगेन!

बलवत्तरसेनायाः आक्रमणे नेपोलियनस्य सेना विभाजिता जाता। कवलं लघु दलमेकं युद्धं करोति। मेलासः चिन्तितं यद् युद्धं विजितवान् तथा युद्धभूमितः गतवान्।

मेलासः नेपोलियनस्य सामर्थ्यं न अवगच्छति। निर्गतः न स्यात्।

तस्मिन् दिने सायङ्काले देसायस्य साहाय्यं समागतम्।

महोदय, किं ममाधिकविलम्बो जातः? युद्धे वयं पराभूताः वा? अपसरणं भवन्तं सुरक्षितीकरोमि।

अतएव भवतः आगमने युद्धं जितम्। भवद्दलेन सार्धमाक्रमणं करोतु। मम सेनया प्रदक्षिणीकरिष्यामि।

अश्विसैन्यदलस्य कृते ममादेशः प्रेष्यताम्। शत्रुपक्षं शीघ्रं प्रहर्तव्यम्।

आस्ट्रियासेना द्विगुणप्रहारे म्लाना कृता तथा शीघ्रमेव पलायिता जाता। देसायो गोलिकाया निहतः।

महाभाग, देसायो वीरगतिं प्राप्तवान्।

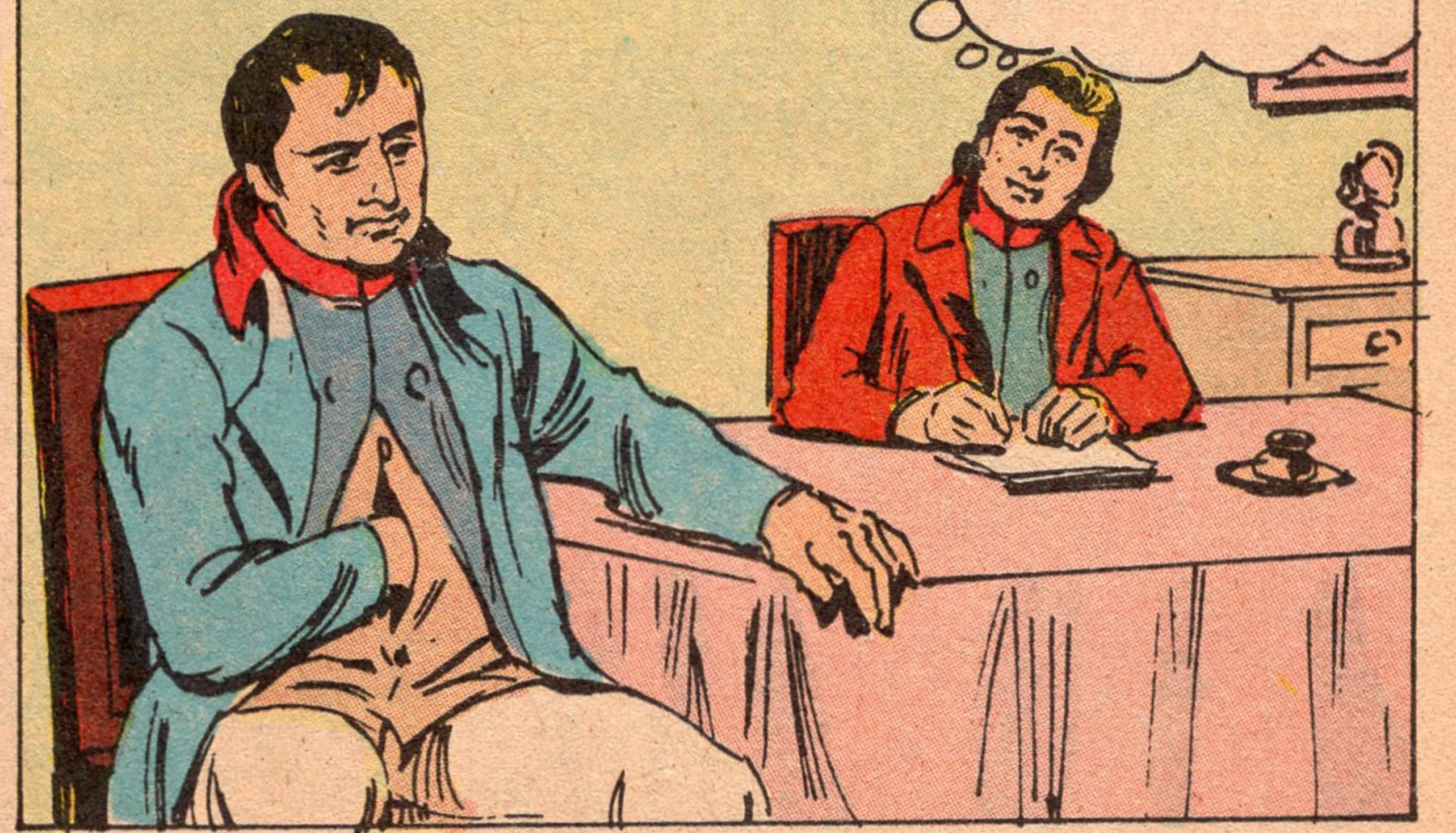
एतावता मूल्येन लब्धं विजयमतिमूल्यवदेव। देसायः अस्मत्-उत्कृष्टसैनिकेषु अन्यतमः आसीत्।

अनन्तरं स्वस्य वर्णिकमाहुतवान्।

बोरियेनाधुना मरेङ्गोयुद्धस्य वर्णनं लेखनार्थं श्रावयामि।

वस्तुतो सप्ताहद्वयात् पूर्वमेव वर्णनं कृतम्।

आस्ट्रिया पराजयं स्वीकर्तुं विवशीभूता।
नेपोलियनेन साकं द्वितीयवारं सन्धिः कृतः।

अधुना
केवलमाङ्ग्लदेशः
शेषः। आङ्ग्लदेशो हि
युरोपखण्डे सर्वस्य
कलहस्य कारणम्।

नेपोलियनः उत्तारणं करोति इति आङ्ग्लदेशे किंवदन्ती प्रसृता।
तथा नेपोलियनं विलम्बयितुम् आमियेन-सन्धिः तेन 1802 तमे
वर्षे मार्च-मासे पञ्चविंशे दिने हस्ताक्षरैः अङ्कितः।

माल्टातः स्थानान्तरं करिष्यते।
मध्यस्थ-देशः परिपालयति।
मिस्रदेशतः अस्मत्सेना प्रत्यानेष्यते।

किञ्चित्कालं शान्तिः स्थापिता तथा नेपोलियनस्य
ख्यातिः वर्धिता। 1802तमे वर्षे मैमासे निर्वाचनम्
आयोजितं जातम्।

आजीवितान्तं प्रथमसचिवत्वेन
नेपोलियनबोनेपार्टे निर्वाचितो
जातः।

आमियेन-सन्धिं विरुध्य आङ्गलाः माल्टां न परित्यक्तवन्तः।
नेपोलियन आक्रमणार्थं सज्जाम् आरब्धवान्।

आङ्गलाः युद्धं वाञ्छन्ति एव।
किन्तु ते प्रथमं खड्गम्
उद्धरीष्यन्ति चेत् अन्तिमम्
अहमेव खड्गं कोशे
निधापयिष्यामि।

1803 तमे वर्षे मै-मास आङ्ग्लदेशेन
युद्धस्य घोषणा कृता, यदा नेपोलियनो
विशालसेनां समाहूतवान् आङ्ग्लपयोधिं
तर्तुं नौसाधनमपि निर्मापयितवान्।

शान्तिं वाञ्छामः किन्तु
अन्याय-आक्रमण-कार्येण
युद्धार्थं विवशीकृताः चेद्
गौरवसम्भरितं योत्स्यामहे।

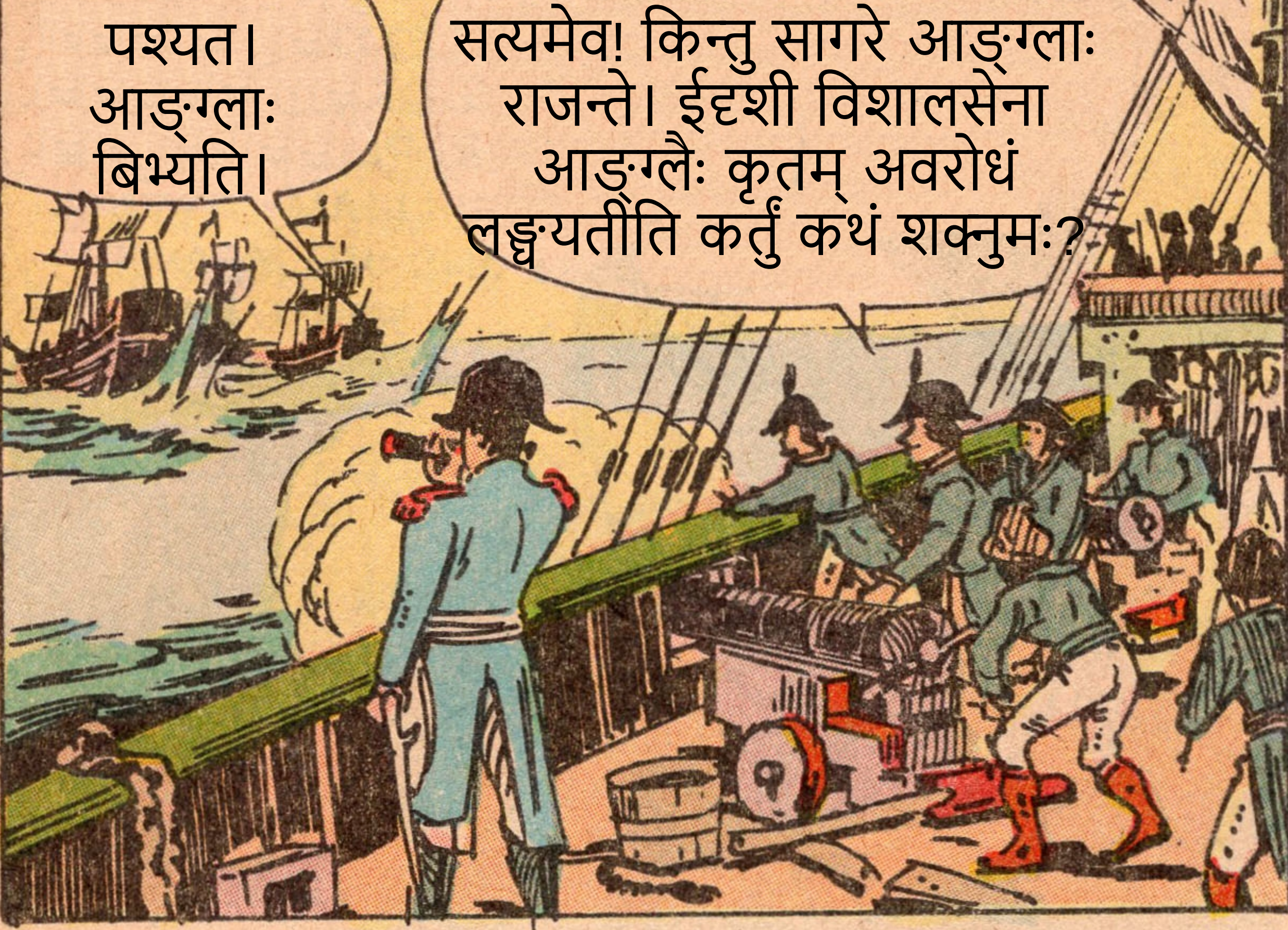
नेपोलियनेन विशाल-सैन्यं तटे समाहूतं पयोधिं तर्तुं व्यग्रसज्जं
कृतवान्।

नौकाः श्रेणिशो बध्यन्ताम्। प्रत्येक श्रेण्यां
नवस्तम्भाः भवन्तु। अश्वाः शतघ्नी-शस्त्राणि च
यन्त्रण उत्थापयित्वा नौकानामुपरि स्थापयत।
अस्याः प्रक्रियायाः अभ्यासं परिपूर्णता-पर्यन्तं
कुरुत।

आङ्ग्लदेशो द्वे नौकासाधने फ्रान्स-नौकाः ध्वंसितुम् प्रेषयति स्म। किन्तु ते फ्रान्स-शतघ्नी-शस्त्राणि अपसारयन्।

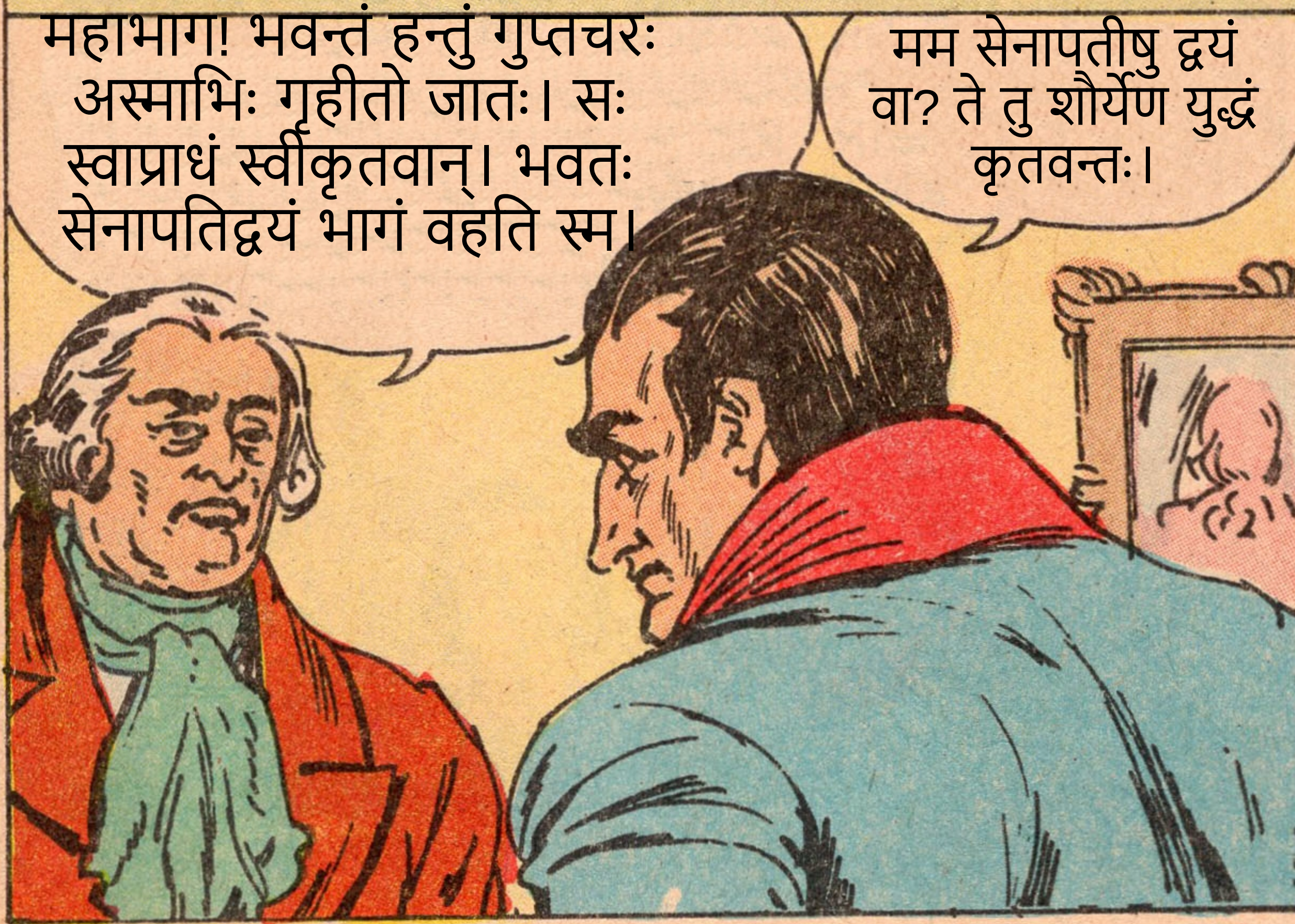
पश्यत।
आङ्गलाः
बिभ्यति।

सत्यमेव! किन्तु सागरे आङ्गलाः
राजन्ते। ईदृशी विशालसेना
आङ्गलैः कृतम् अवरोधं
लङ्घयतीति कर्तुं कथं शक्नुमः?

समुचिते समये समुचितेन वेगेन शक्यते। मार्गो
लब्धः एव। आङ्गलनौकाः वायौ निर्भराः सन्ति,
किन्तु अस्मदीयाः तु क्षिपणिभिः तर्तुं शक्नुवन्ति।
बहुवारं झञ्झावातानन्तरं दिनद्वयं शान्तिः वर्तते।
तदैव वायुधमनात् पूर्वं हि प्रवेशो लप्स्यते।

युद्धं केवलं युद्धरङ्गपर्यन्तं न सीमितम्। नेपोलियनं हन्तुं
षड्यन्त्राण्यपि रचितानि। 1804 तमे वर्षे आङ्गलानां
धनेन समर्थितं षड्यन्त्रम् अन्विष्टम्।

महाभाग! भवन्तं हन्तुं गुप्तचरः
अस्माभिः गृहीतो जातः। सः
स्वाप्राधं स्वीकृतवान्। भवतः
सेनापतिद्वयं भागं वहति स्म।

मम सेनापतीषु द्वयं
वा? ते तु शौर्येण युद्धं
कृतवन्तः।

षड्यन्त्रविषयणीवार्तां श्रुत्वा देशः उत्तेजितो जातः। एकेन
स्वरेण प्रजा उक्तवती।

प्रथमसचिवो हि
गणतन्त्रमिदं शासते।
अस्माभिः सः साम्राट्
कर्तव्यः।

आम्! तदैव युरोपखण्डस्य
नृपाभिः सदृशो भविष्यति। ते
नृपाः फ्रान्सदेशं प्रत्यादरं
व्याहरिष्यन्ति।

1804 तमे वर्षे अष्टादशे
दिने

हे सम्राट्! अद्य संसदा घोषितं यत्
नेपोलियनबोनेपार्टः चक्रवर्ती
नियोक्तव्यः। तदा चक्रवर्तिरूपेण
तस्मै फ्रान्सगणतन्त्रस्य
प्रशासनस्य कार्यभारं समर्पिष्यते।

1804 तमे वर्षे दिसम्बरमासस्य द्वितीये दिने नोटडाम्-
इत्यत्र समारोहे पोप-पायस-सप्तमो पट्टाभिषेकं
कर्तुमाहुतः। किन्तु अन्तिमक्षणे नेपोलियनः स्वमतिं
परिवर्तयित्वा स्वयमेव स्वस्य शिरसि मुकुटं स्थापितवान्।

मत्सफल्तायाः
करणमहमेव स्वयमेव।

सममेव तस्य साम्राज्यम् इटलीपर्यन्तं वर्धितं जातम्। सिसाल्पिन-गणराज्यसंसदः सदस्याः नेपोलियनस्य दर्शनार्थमागताः।

इटल्याः प्रजा स्वदेशे राजशासनं स्थापयितुमिच्छति तथा राजसिंहासने आरोढुं भवान् आहुतः।

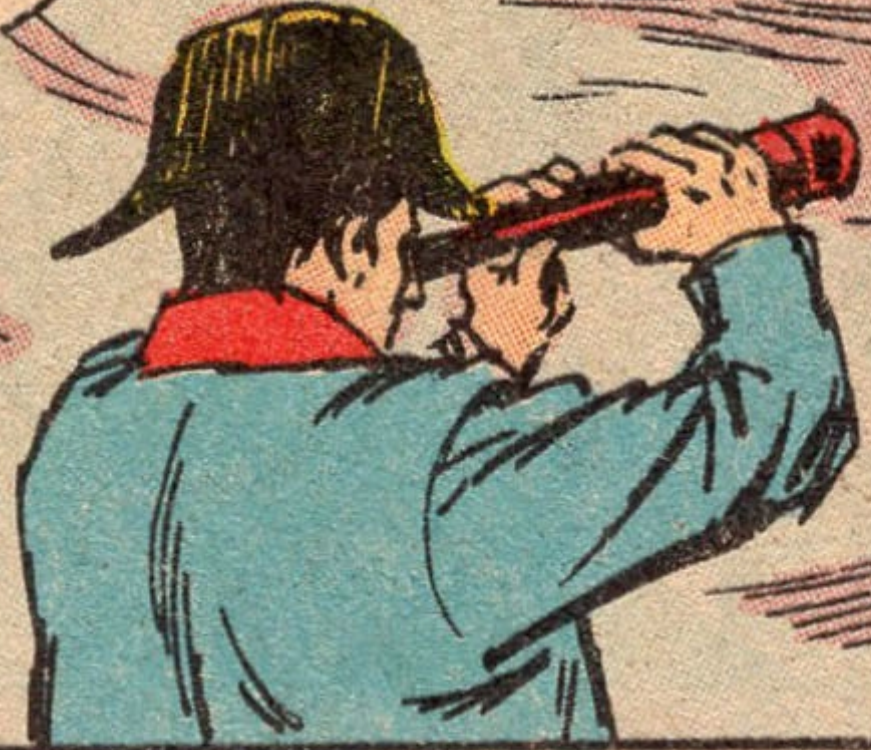
फ्रान्सचक्रवर्तिरूपेण नेपोलियनः आङ्ग्लराजानं जोर्जतृतीयं युद्धविरामार्थं प्रार्थितवान्। किन्तु प्रयत्नं निष्फलं जातम्।

आङ्गलनृपस्य कृते मया प्रेषितं पत्रं तस्य मन्त्रिणा विलियमपिट्टेन उत्तरितम्। सः युद्धं वाञ्छति।

नेपोलियनस्य प्रभावस्य वर्धनं गणतान्त्रिक-विचाराः च अपायकराः इति आङ्ग्लदेशस्य कुलीनवर्गेण चिन्तितम्। सममेव आङ्ग्लदेशः आस्ट्रिया रष्या च संयुक्तसैन्येन फ्रान्सदेशस्योपरि आक्रमणं कर्तुं सज्जाम् अकुर्वन्।

जर्मनीं गन्तुं वाङ्ग्लदेशं वा? मम नावः शीघ्रमेव आगमिष्यन्ति। द्वित्रीषु दिनेष्वगमिष्यन्ति चेदाङ्ग्लदेशं प्राप्त्वा सर्वेषां संश्लेषानां मूलस्योन्मूलनं करिष्यामि।

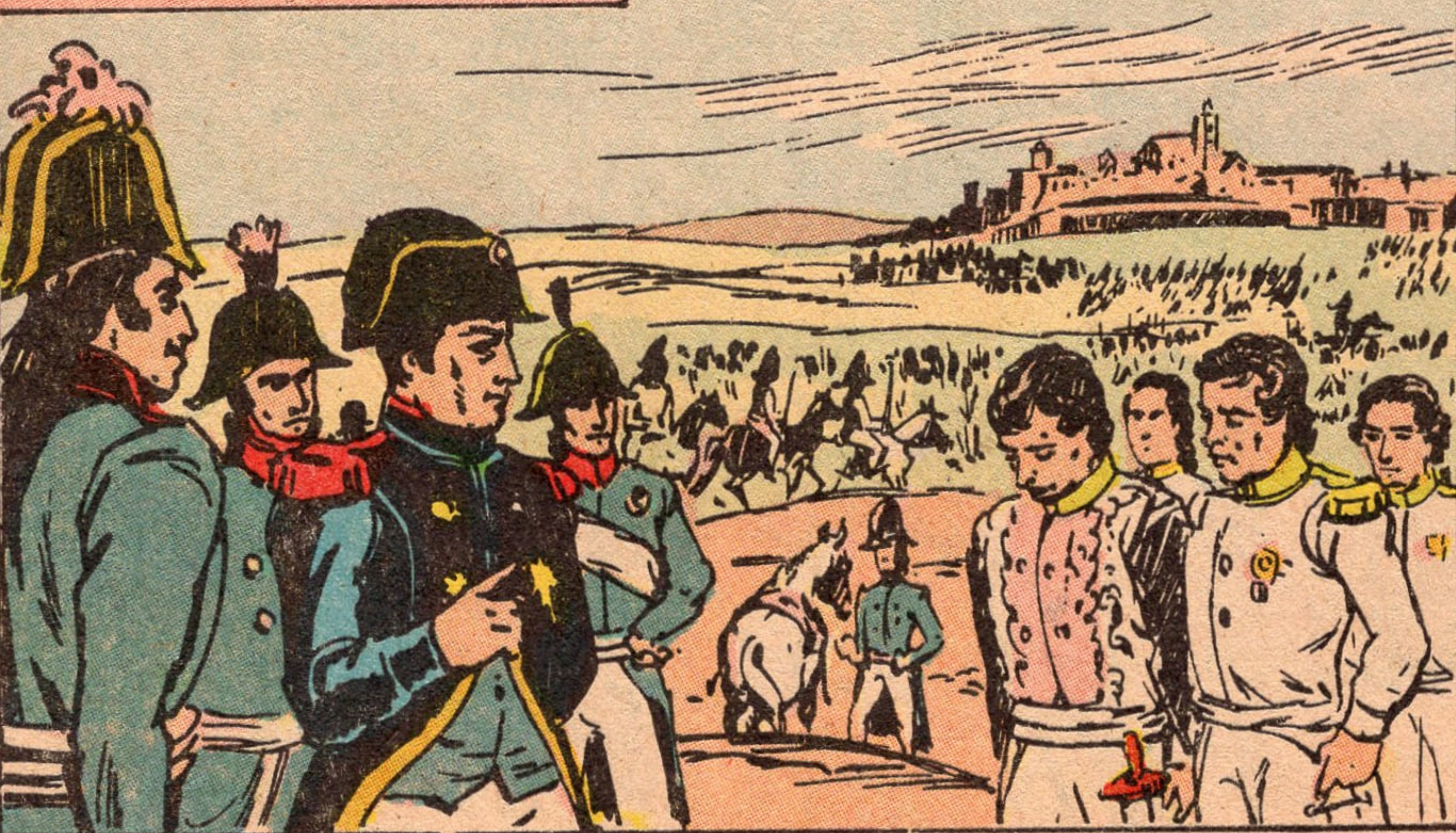
किन्तु नौसेना वैफल्यं सम्मुखीकरोति स्म तथा नेपोलियनस्य योजना लक्ष्यात् च्युता जाता।

आस्ट्रियादेशीयाः ममोपरि हठादाक्रमणं विहितुं वाञ्छति। किन्तु अहमेव तेषामुपरि विदधामि। मम चलनस्य अनुभूतेः प्राक् हि तेषां पृष्ठे प्रत्यक्षी भविष्यामि।

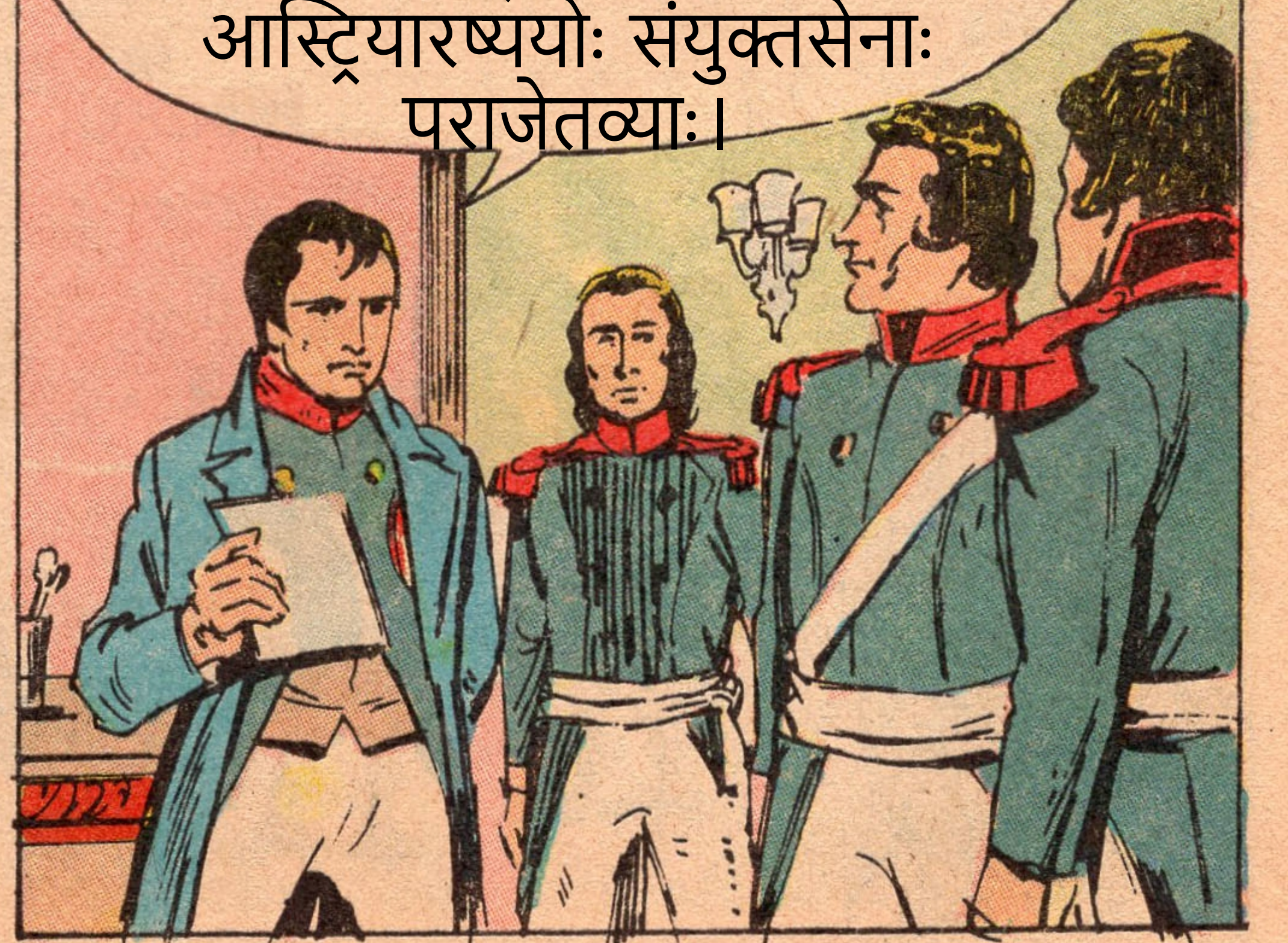

स्वसैन्यस्य गतिविधिविषयं रहसि स्थापितवान्।

अद्भुते लघौ सैन्याभियाने नेपोलियनः आस्ट्रियासेनां हठात् प्रहृतवान्। आस्ट्रियासेना अचिनतयद् यत् नेपोलियनः तटे आसीत्। उल्म-इत्यत्र माक-सेनापतेः नेतृत्वे अष्टसहस्रसङ्ख्याकान् आस्ट्रियासैनिकान् परितो निराशाजनकरूपेण नेपोलियनस्य सेना प्रत्यक्ष्यभवत् तथा विना युद्धम् आस्ट्रियासेना पराभावं स्वीकरोति स्म।

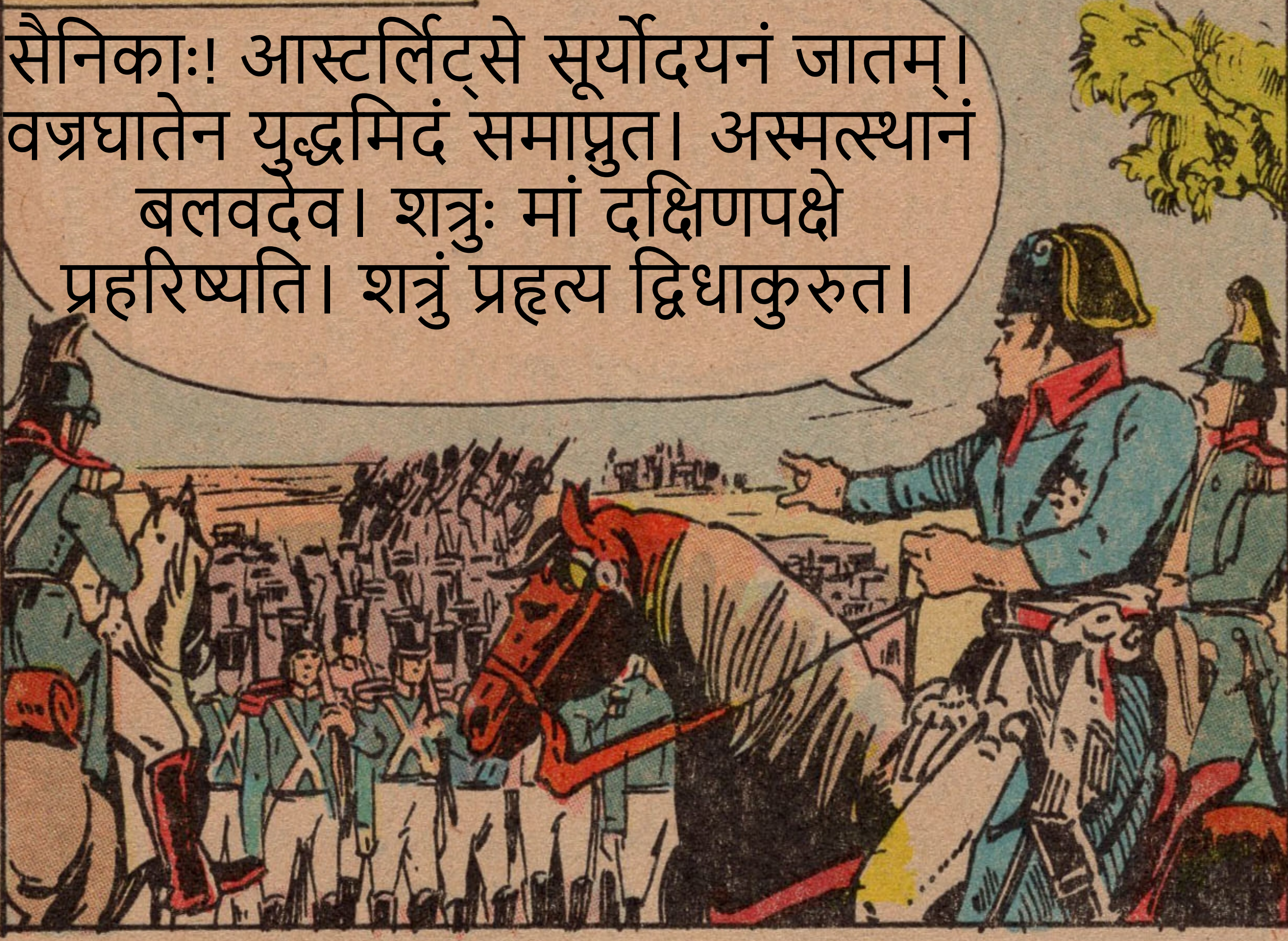
मित्राणि, थलसेना चमत्काराणि करोति किन्तु नौसेनानुकरणं न करोति। सन्देशोऽयं निवेदयति यत् टूफाल्गार्-इत्यत्र नेल्सनेन अस्मदीयं नौसाधनं निमज्जितं जातम्। प्रतिकारार्थं भवद्भिः आस्ट्रियारष्ययोः संयुक्तसेनाः पराजेतव्याः।

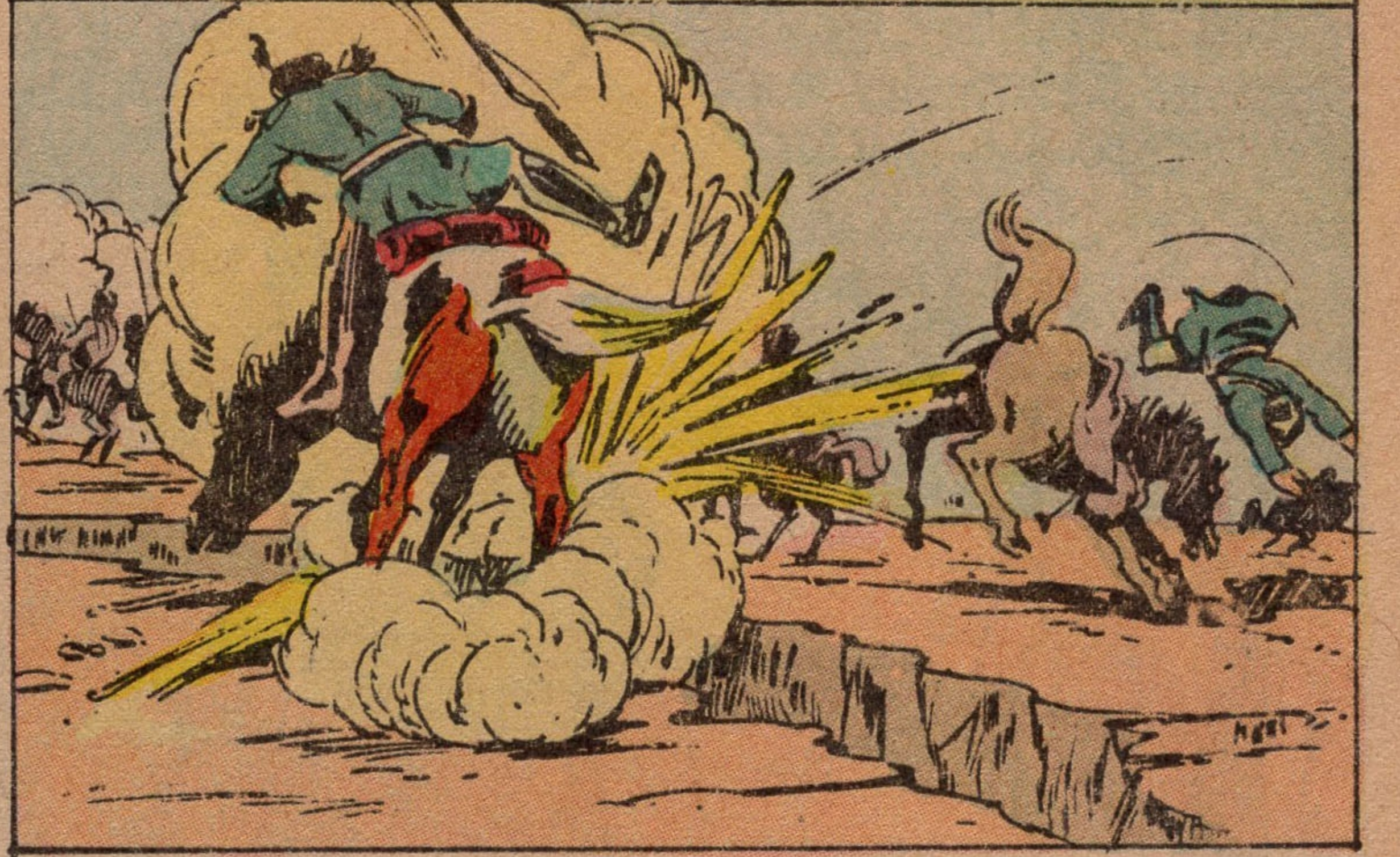

आस्टर्लिट्से नेपोलियनः शत्रुं संमुखीकर्तुं सज्जां कृतवान्।
प्रातः शत्रौश्चालनं श्रुतवान्।

सैनिकाः! आस्टर्लिट्से सूर्योदयनं जातम्।
वज्रघातेन युद्धमिदं समाप्तम्। अस्मत्स्थानं
बलवदेव। शत्रुः मां दक्षिणपक्षे
प्रहरिष्यति। शत्रुं प्रहत्य द्विधाकुरुत।

1805 तमे वर्षे दिसम्बरमासे द्वितीय-दिने आस्टर्लिट्से
नेपोलियनस्य उत्कृष्ट-विजयेषु अन्यतमम् आसीत्।
रष्यास्ट्रियोः संयुक्तसेना पराजिता जाता। यदा सैनिकाः
पलायनार्थं संशीत-नद्यां गताः शतघ्नीगोलाः तलम्
अभञ्जयत्। तलभङ्ग-तो बहवो निमज्जिताः अभवन्।

किन्तु पुनः शान्तिर्लघुकालिकासीत्

महाशयाः, रष्याङ्गलप्रष्यादेशैः
स्थापितं नूतन-सङ्घटनं नूनम् अस्मान्
विरोधयति। पूर्ववदेव तान्
संमुखीकरिष्यामः। यावत् पर्यन्तं
वयम् अशीति-वयस्काः न भविष्यन्ति
तावत् पर्यन्तम् आङ्गलाः युद्धं
करिष्यन्तीति भाति।

नेपोलियनस्य विजयशृङ्खला अनुवर्तिता। बर्लिनगरे
नेपोलियनेन प्रवेशो लब्धः। अधुना आङ्गलदेशः समुद्रे
बलवान् आसीत् तथा गम्भीरान् पदक्षेपान् गृहीतवान्।

आङ्गलदेशस्योद्देश्यं किमस्ति?
फ्रान्सं प्रति वस्तुनि नयन्तीः सर्वाः
नावः स्वायत्तीकरोति।

गम्भीरा स्थितिरेव।
अस्मत्सर्वनौकाश्रयाः
उपरुद्धाः जाताः।
कापि नौका
अस्मत्सर्वनौकाश्रयेषु
प्रवेशं न लब्धुं
शक्नोति।

प्रतिकृतौ नेपोलियनेन विख्याता बर्लिनघोषणा कृता।

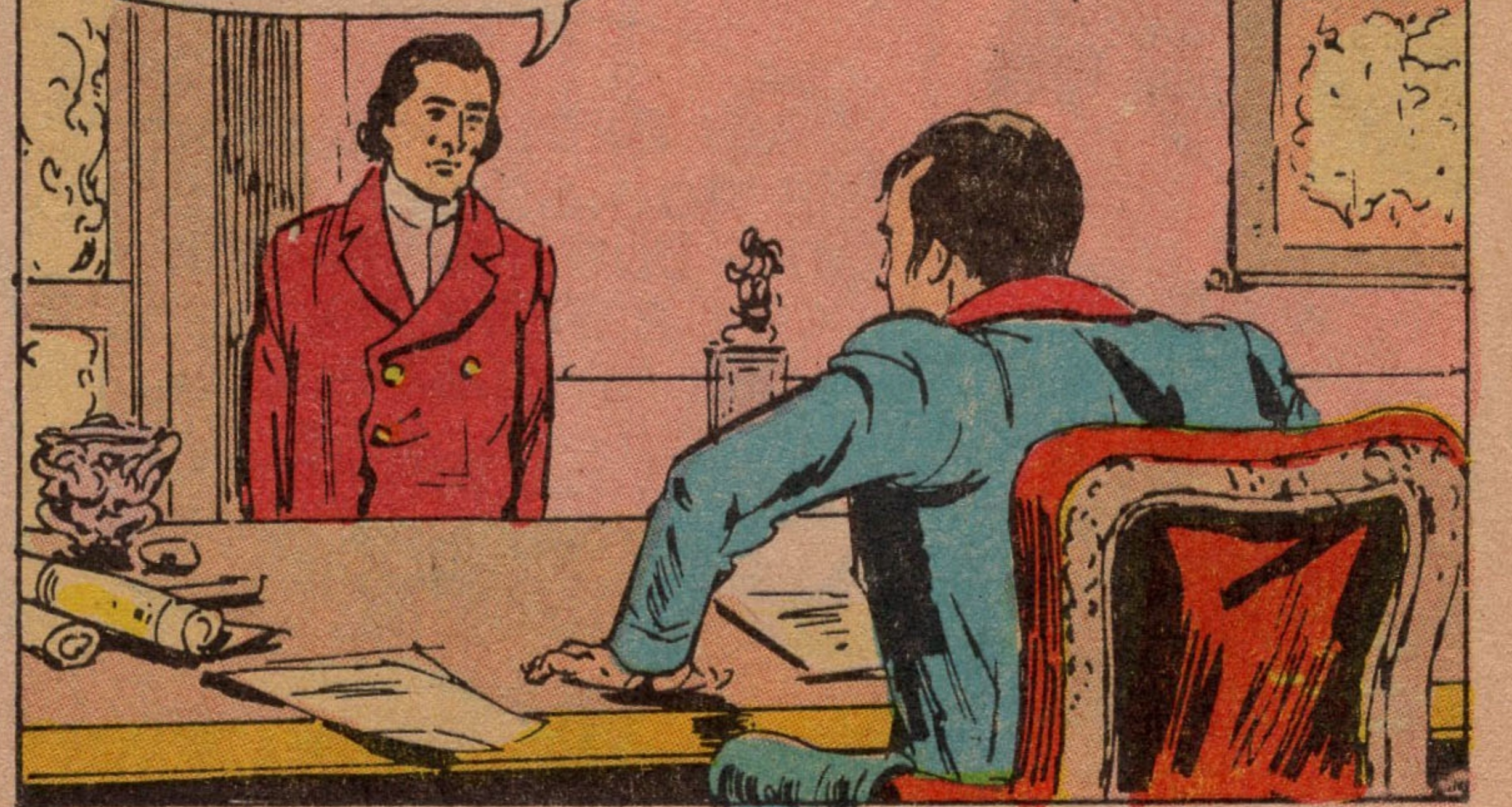
आङ्गल-वस्तुभिः वाणिज्यं
वर्जितम्। कस्यामपि नावि
आङ्गलदेशस्य वस्तुनि चेत् ता
स्वायत्तीकरिष्यते।

नेपोलियनस्याधीने युरोपखण्डस्यार्धाधिकभागमासीत्
तथाङ्गलवाणिज्यावस्था दुस्थितवासीत्।

महाराज! विचित्रमस्ति
खलु यद्
बर्लिनघोषणानन्तरं भवान्
राक्षसः इति आङ्गलैः
उच्यते?

सत्यमेव! घोषणायाः
कारणमपि तैः
विस्मृतम्।

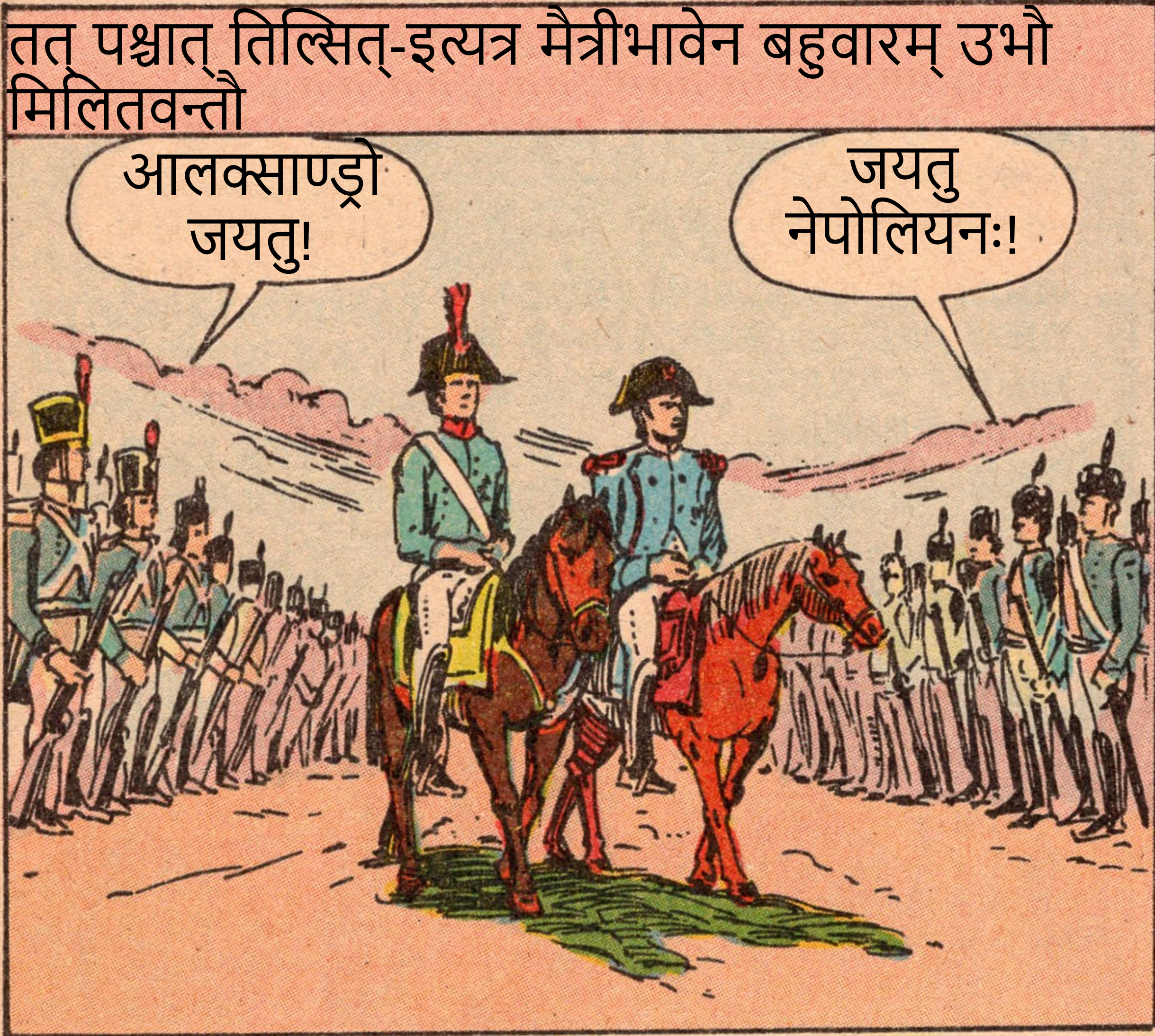

किन्तु प्रत्येकाय आरोपाय उत्तरं दातुम्
आवश्यकता नास्ति। मम एकैक लक्ष्यं
फ्रान्सस्य वैभवम्। भविष्यप्रसवाः
निर्णेष्यन्ति यत् राक्षसः कः।

प्रथ्या पराजिता। रष्यासम्राजम्
आलेक्साण्डरं सम्मुखीकरिष्यामः
साम्प्रतम्।

रष्यासेनया द्विवारं भीषण-युद्धस्यानन्तरं नेपोलियनो
विजयं लब्धवान् किन्तु बहुनष्टापि जाता।

आलेक्साण्ड्रो
जयतु!

जयतु
नेपोलियनः!

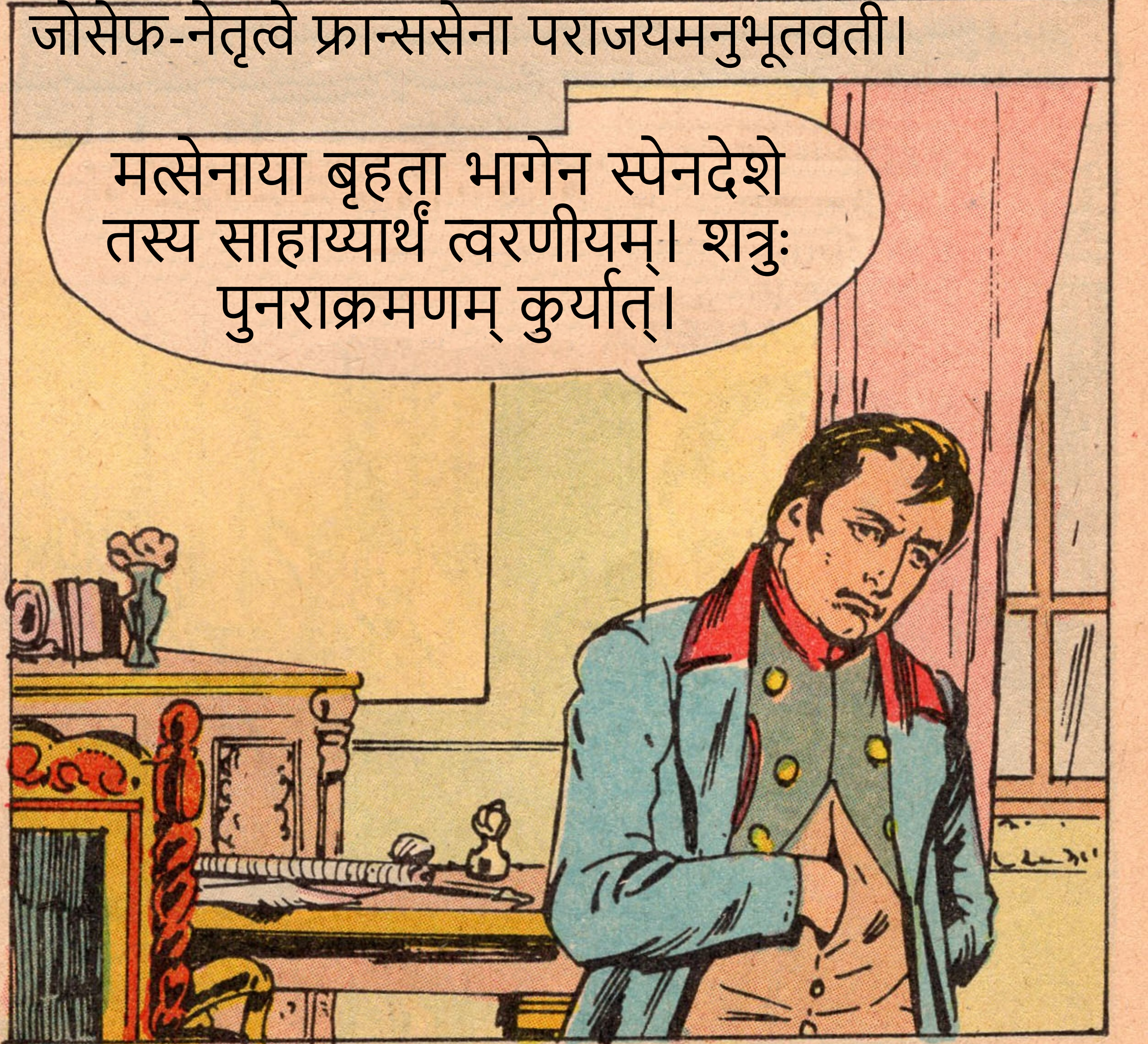
भ्रातः आलेक्साण्ड्र! युद्धप्रियः इत्यारोपो ममोपरि
क्रियते। किन्तु सत्यं नास्ति। शान्त्यर्थं बहुवारम्
अहं वृथा याचनां कृतवान्। कृपया
आङ्ग्लदेशस्य मम च मध्ये भवान् मध्यस्थतां
करोतु। तेषाम् अस्वीकार्यानुरोधाः न सन्ति
चेद् युद्धं समाप्तिं गमिष्यति।

तिल्सितस्य सन्धिम् अनुसृत्य पोलाण्डदेशस्य भाग एकः
प्रथ्यातः निगृहीतः तथा वारसा-उपराज्यम् निर्मिता।

तिल्सितसन्धेः पश्चाद् मित्रसामन्तदेशैः सह फ्रान्ससाम्राज्यस्य
विस्तारः अधिकतमः आसीत्। स्पेनदेशे बर्बनवंशस्य स्थाने
भ्राता जोसेफः नियुक्तः। ईदृशं विशालं साम्राज्यं तदानीन्तने
काले द्वेष-पूर्ण-वातावरणे परिपालयितुं सुलभकार्यं नासीत्।
नेपोलियनस्य समस्याः वर्धिताः। पोलाण्डदेशस्य भागः एकः
प्रथ्यातो निगृहीतः तथा वारसा-उपराज्यं निर्मिता।

मद्-अनुजो
लूविरतीवसज्जनः।
होलाण्डस्य वणिजः तस्य
पुरतो वाणिज्यनाशाय
रुदन्ति ततो लूविः आङ्ग्ल-
वस्तुनि विरुध्य प्रतिरोधं
शितिलीकरोति।

जोसेफ-नेतृत्वे फ्रान्ससेना पराजयमनुभूतवती।

मत्सेनाया बृहता भागेन स्पेनदेशे
तस्य साहाय्यार्थं त्वरणीयम्। शत्रुः
पुनराक्रमणम् कुर्यात्।

1809 तमे वर्षे नेपोलियनस्य चिन्ता प्रत्यक्ष-
रूपं धारितवती। आस्ट्रिया रष्या च
पूर्वदत्तानि वचनानि विरुध्य संसक्तिं
विरचितवत्यौ। आस्ट्रियायाः राटिस्बोने
पराजिताः।

आस्ट्रियायान् अपसारयित्वा वियेनां
प्राविशाम। राजन्! युजीनः
आस्ट्रियायैः पराजितः इटाल्याम्।
स्पेन-देशे फ्रान्स्-सेना वेलिङ्ग्टनेन
पराजितम्।

किन्तु नेपोलियनस्य तत्क्षणकार्यम् आसीत् डान्यूब-नद्याः
अपर-तीरे एकत्रिताम् आस्ट्रियासेनां सम्मुखीकरणम्।

आस्ट्रियायाः विश्वसन्ति यत् अत्र
अतिक्रमणं करिष्यामि किन्तु
अनुप्रवेहक्षेत्रे स्थितानां द्वीपानां
समीपे करोमि एव।

तैः शिला-खण्ड-युक्ताः
नावः विमोचिताः याः
अस्माकं सेतुभिः
सम्पतेयुः।

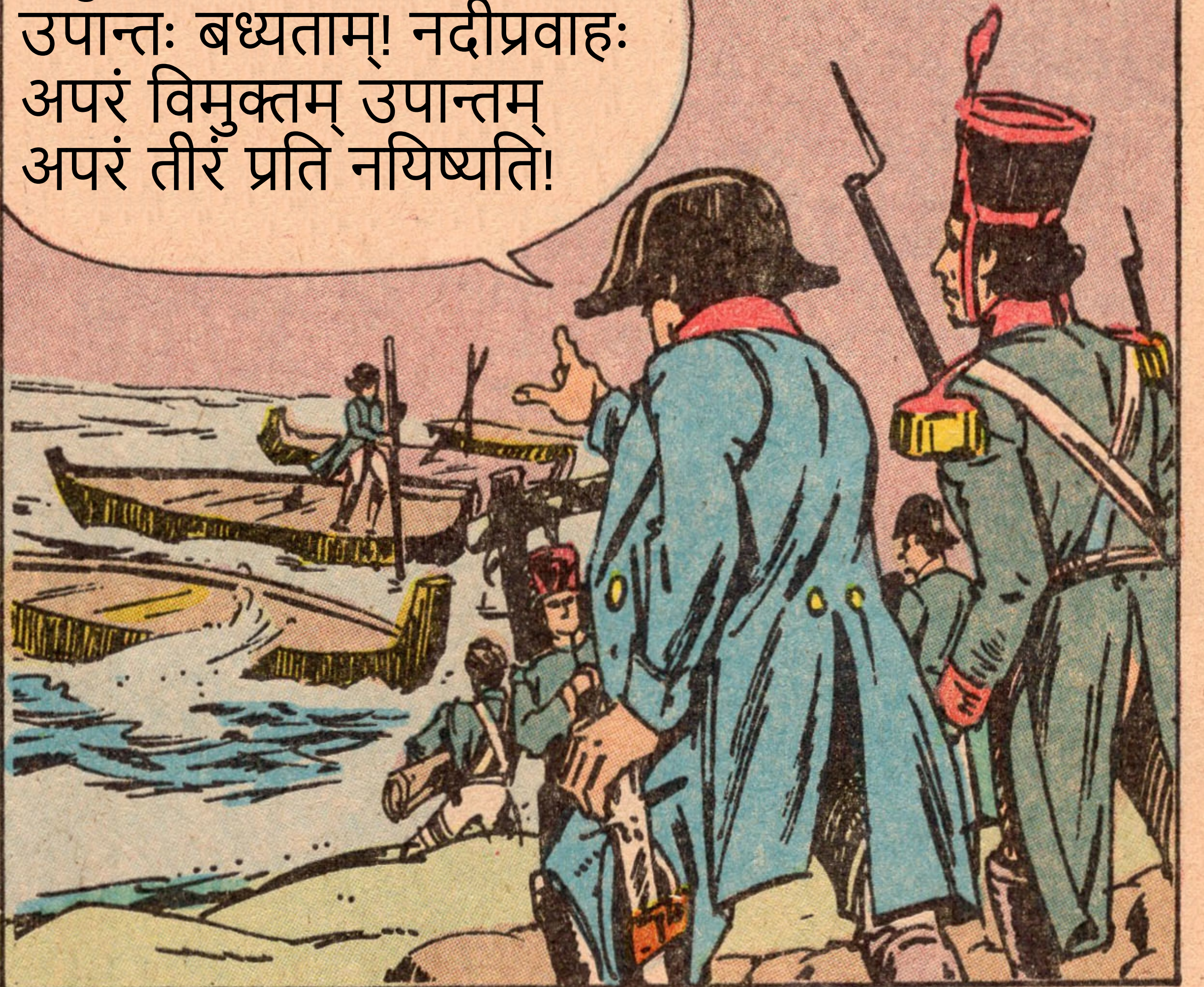

नदी-धारा वर्धिता, राजन्! 16
मीटरपरिमितेः वर्धनम्। सेतु
सेतुबन्धनम् असाध्यम्।

तर्हि भुवि निर्माणं
करिष्यामः! तीरे सर्वाः
नावः पङ्क्तौ स्थाप्यन्तां
बध्यन्ताम् च।

सेतुः सिद्धः! अत्रत्य-तीरे एकः
उपान्तः बध्यताम्! नदीप्रवाहः
अपरं विमुक्तम् उपान्तम्
अपरं तीरं प्रति नयिष्यति!

फ्रान्सीयाः आस्ट्रियायैः सह वाग्रामे दीर्घ-कालिकं
भयङ्करं युद्धम् अकुर्वन्। उत्तराधिकारी चार्ल्सः अन्ते
पराजयं स्वीकृतवान् ततः नेपोलियनः पेरिसं प्रति
विजयवत् प्रत्यागमनं कृतवान्।

यतः स्वीय-सिंहासनस्य कृते उत्तराधिकारी भवेत् तथा च
आस्ट्रिया सह मैत्री भवेत् ततः नेपोलियनः जोसेफीनाख्यया स्वीय-
विवाहस्य विच्छेदं कृतवान् एवं च
आस्ट्रिया-उत्तराधिकारिणः पुत्र्या अष्टदश-वर्षीय-राजकुमार्या
मेरीलुवीसाख्यया सह विवाहं कृतवान्।

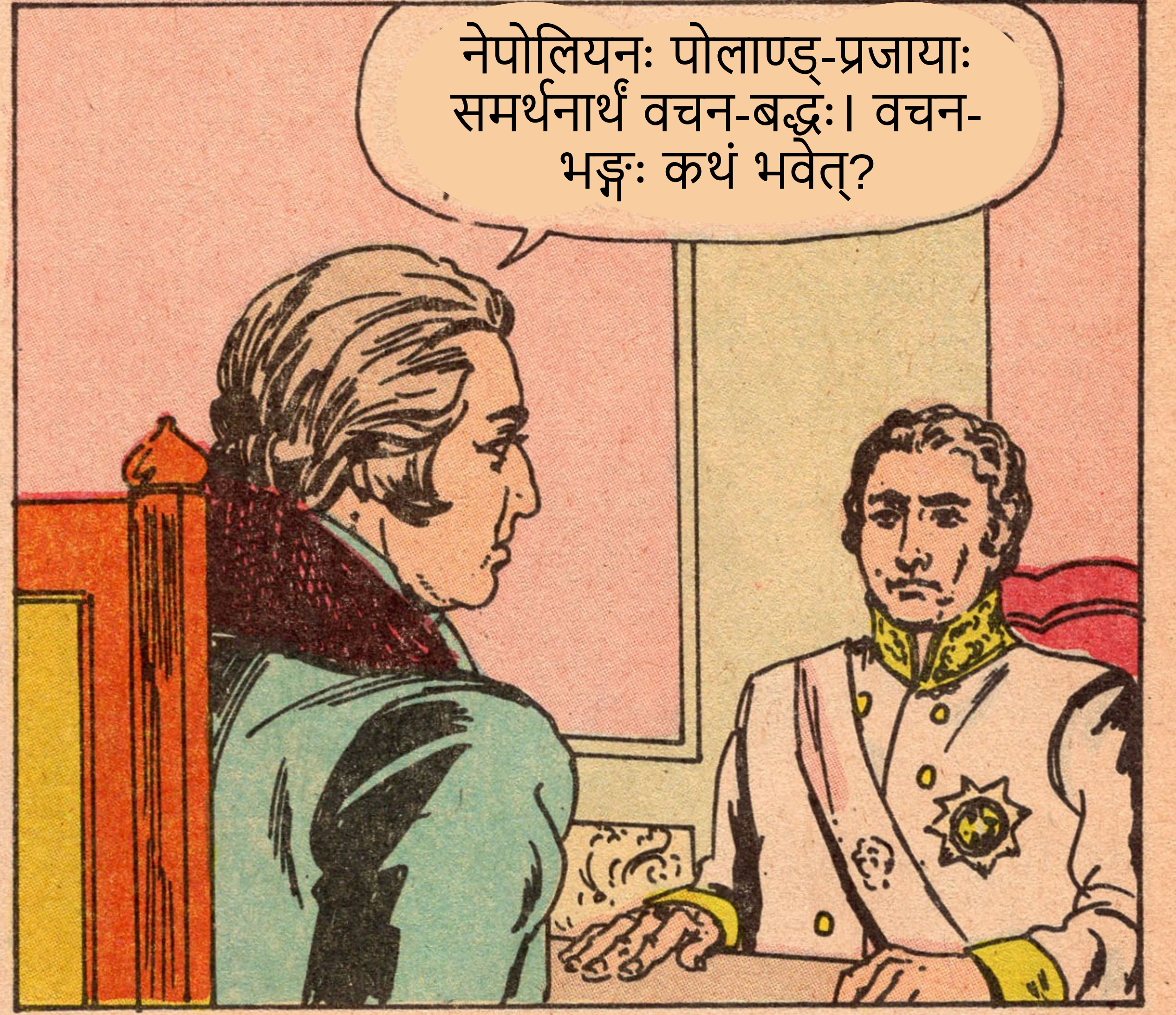
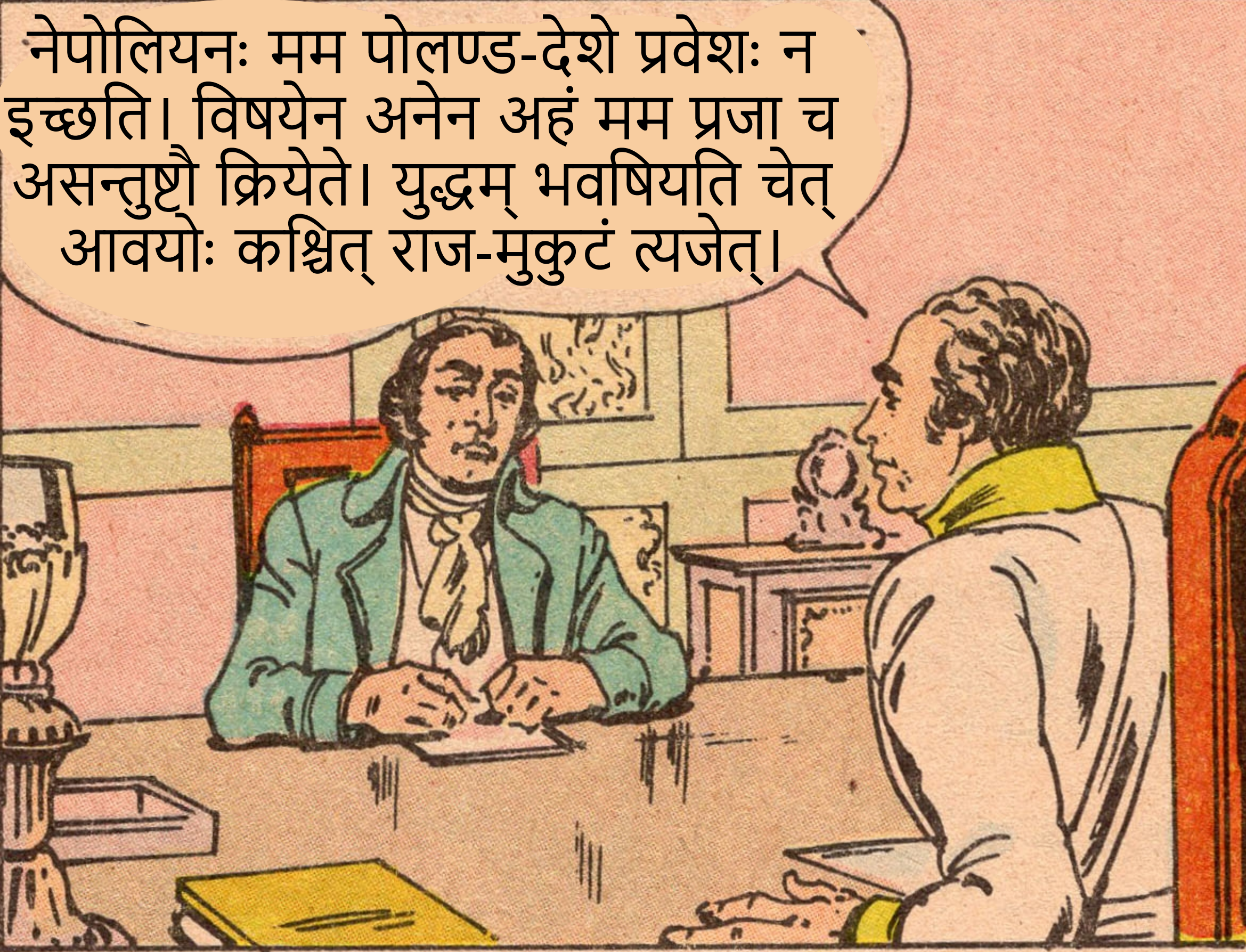
अधुना फ्रान्स्-देशः सिंहासनस्य
कृते उत्तराधिकारिणः अपेक्षां कर्तुं
शक्नोति।

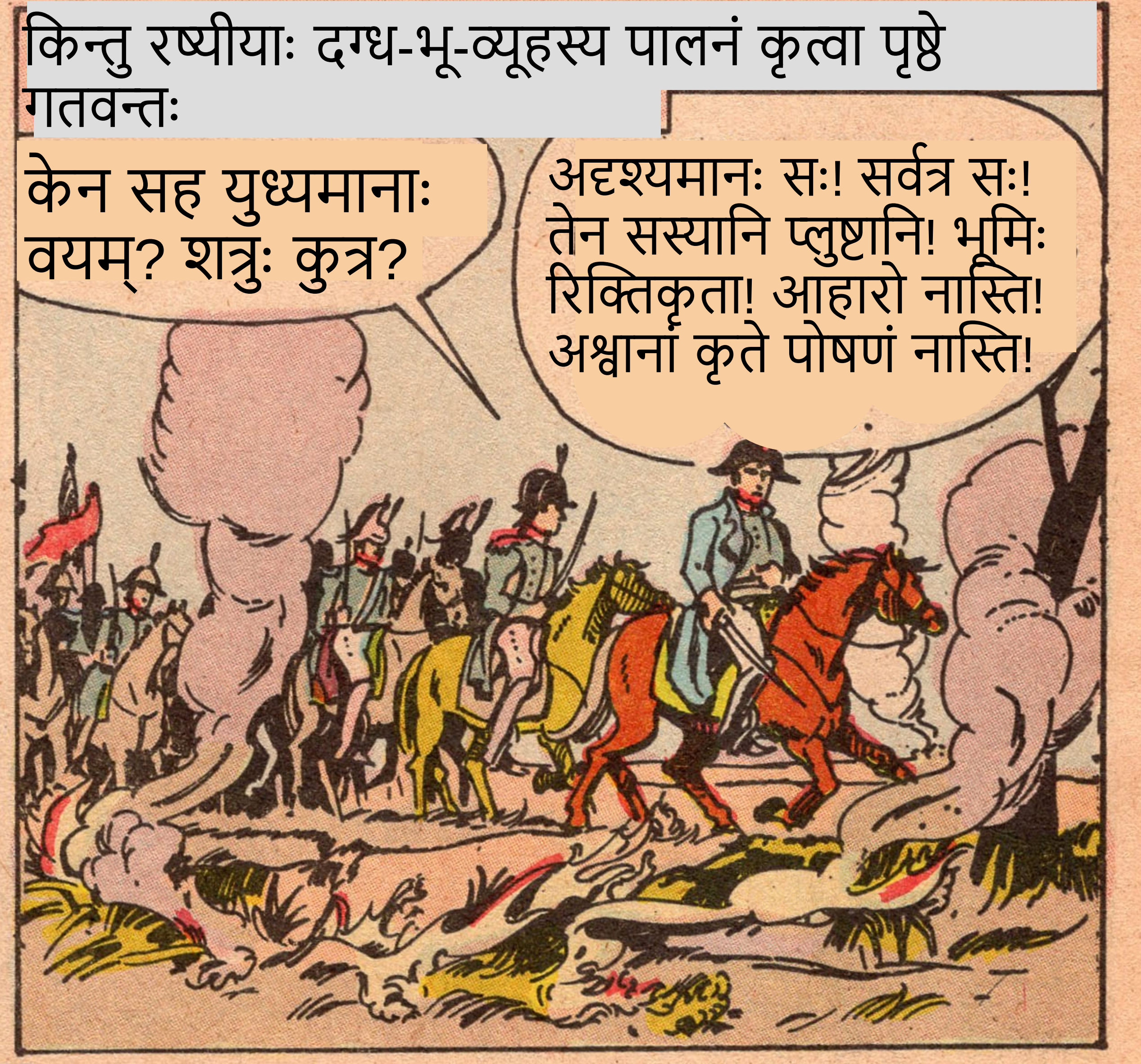
मार्च-मासे 20 दिनाङ्के 1811 वर्षे मरी-लुवीसाख्या अपत्याय जन्म दत्तवती। पेरिसप्रजा शतघ्नी-चालनेन प्रसार्यमानयै वार्तायै उत्सुकतया प्रतीक्षां कृतवती।

सममेव युद्ध-मेघाः युरोप-खण्डे एकत्रितीभवन्तः स्म। रष्या-सम्राट् फ्रान्सस्य दूतः आहूतवान्।

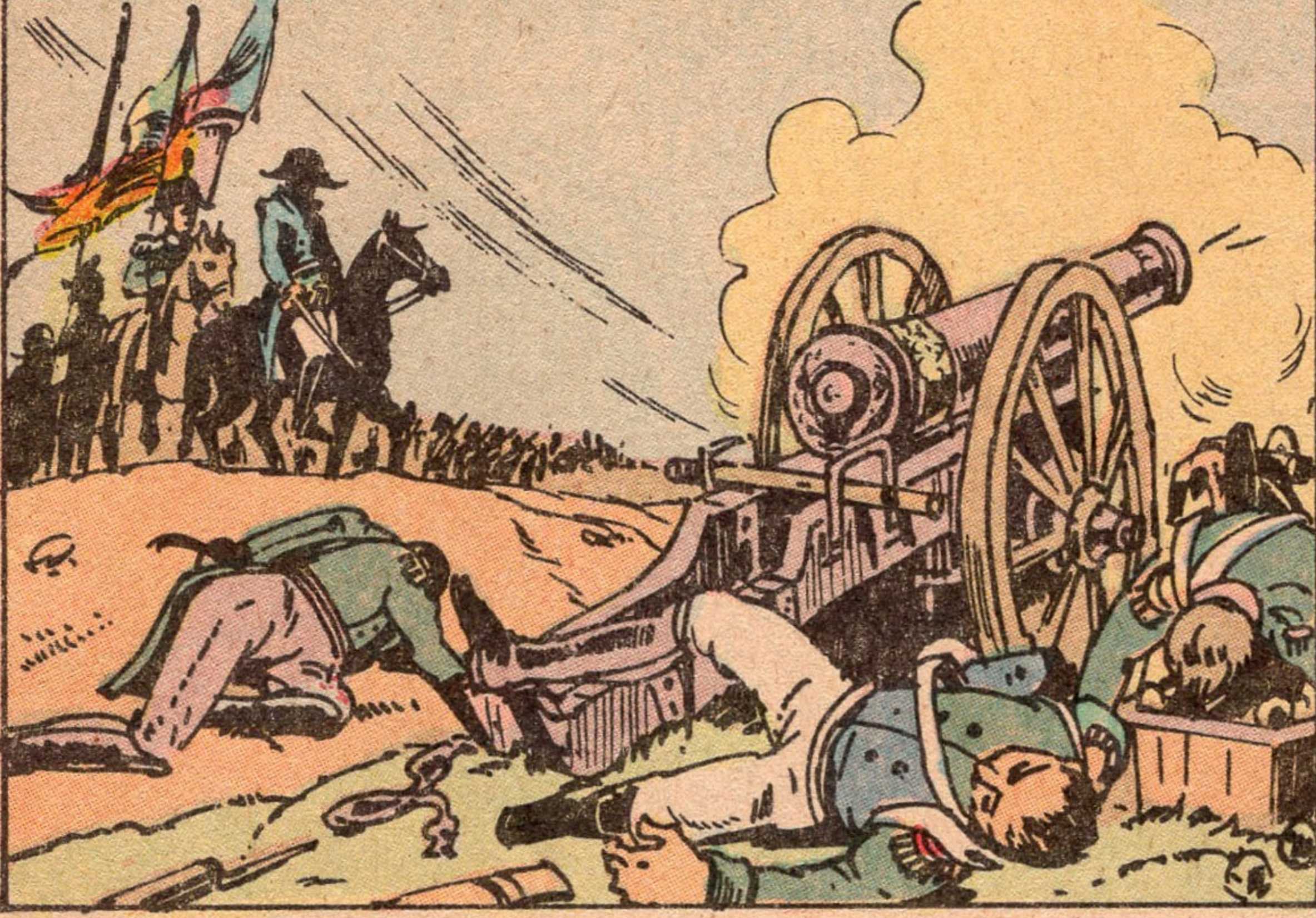

फ्रान्स-रष्या-देशयोः मध्ये सम्बन्धः भञ्जनम् उपगतः। 1812 तमे वर्षे जुन्-मासे फ्रान्सीया भव्य-सेना रष्यां प्रविष्टवती।

अन्ततः फ्रान्सीयाः रष्यीयान् सम्मुखीकृतवन्तः
मोस्का-नदी-तीरे। युद्धे जितवान् नेपोलियनः
किन्तु बहवः उभयोः पक्षयोः मृताः।

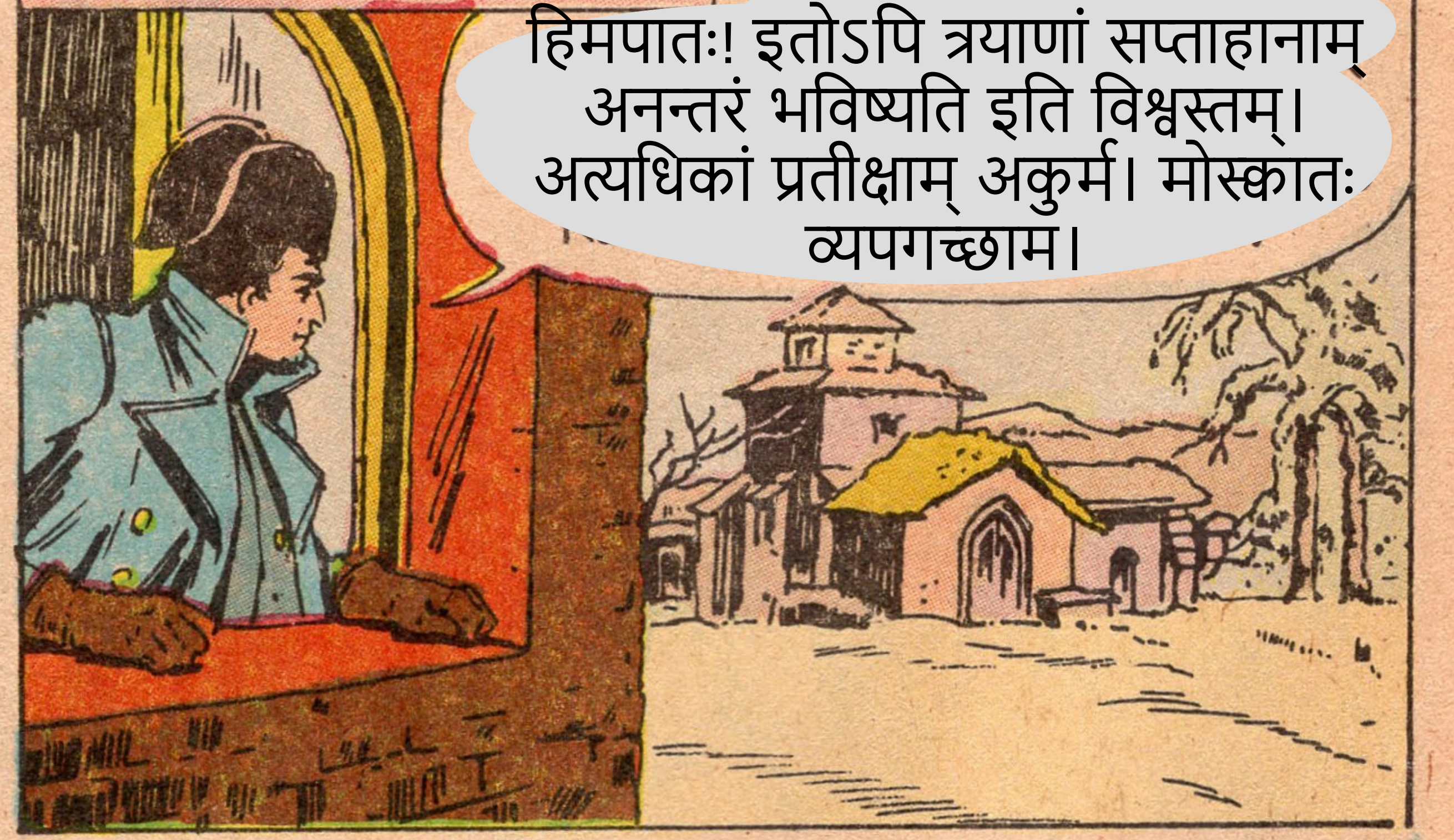
1812 तमे वर्षे सेप्टेम्बर्-मासे 16 दिनाङ्के अन्ततः मोस्का-नगर-
द्वारं प्राप्तवती श्रान्त-सेना

सैनिकाः निर्जन-भवनेषु निवासं स्थापितवन्तः। तद्रात्रौ
बलवत्तर-वातैः उत्साहितः अग्निः ज्वलितः यः दिनत्रयं
यावत् अनुवर्तते स्म।

अक्टूबर्-मासे 13 दिनाङ्के 1812 तमे वर्षे विश्रान्त्यर्थं
स्वास्थ्यलाभार्थं च चतुरः सप्ताहान् यावत् स्थितवन्तः
फ्रान्सीयाः। नेपोलियनः सम्राजे युद्ध-समापनार्थं पत्रं
प्रेषितवान् उत्तरार्थं प्रतीक्षमानः आसीत्। किन्तु किमपि
उत्तरं न आगतम्।

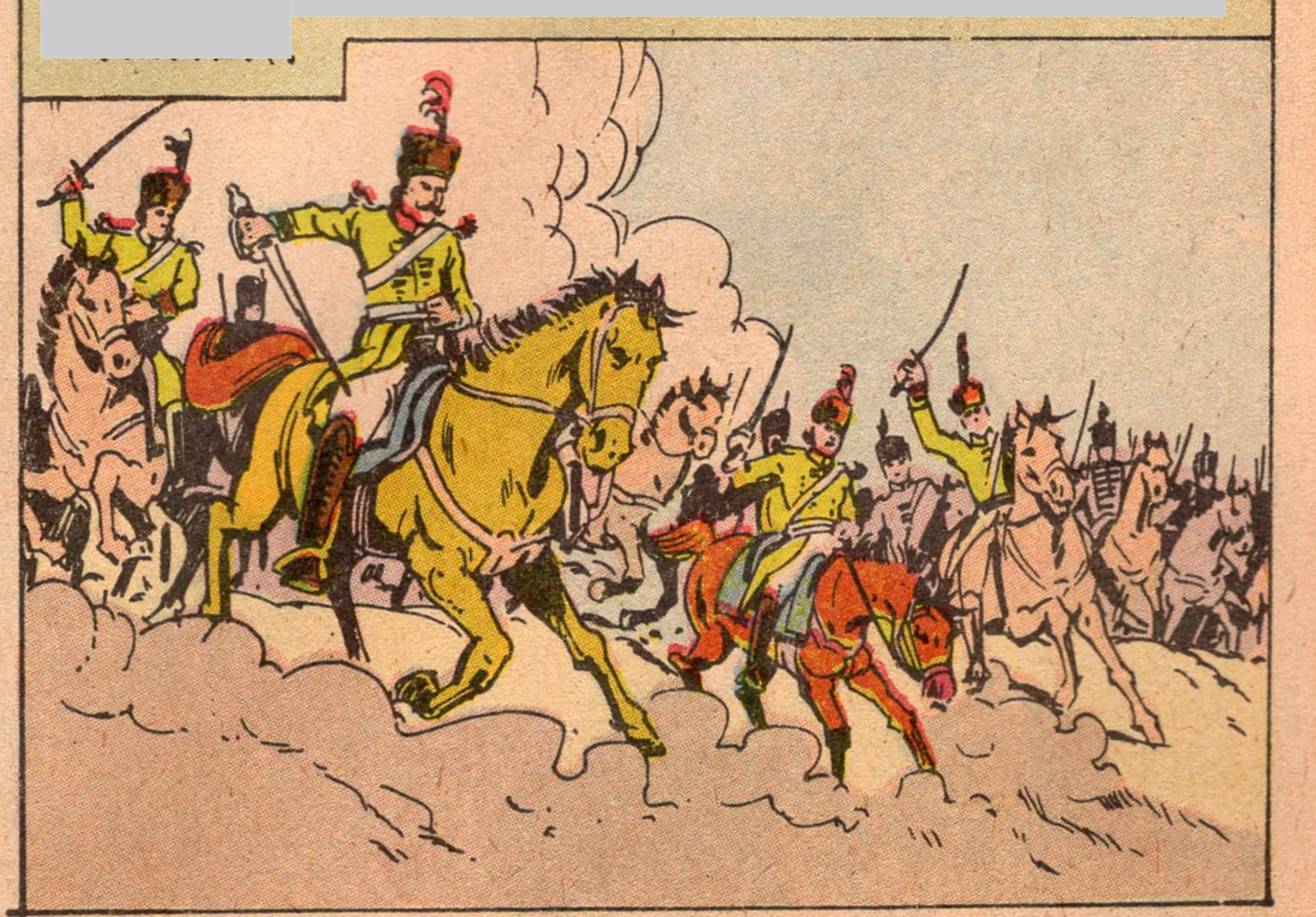
मोस्कातः शत-किलोमीटर्-मिति-दूरम् अपि न गतवन्तः।

अग्रे शत्रुः पूर्णसामर्थ्येन
एकत्रीभूतः! बलात्
अग्रेसर्तुम् न शक्नोति।

अधुना पर्यन्तं शत्रुतः
व्यपगच्छामि स्म किन्तु
मम सैनिकानां क्षेमं
प्रधानमेव ग्रामीयपरिसरे
सत्वरम् अतिक्रमाम।

व्यपगमनम् अनर्थमासीत्। श्रान्त-सेना द्विगुण-
सङ्ख्याकैः भीकर-कोसाक-गणैः सबलम्
आक्रान्ता। सममेव शैत्यं तीव्रं बाधते।

बेरेसिना-नदीं प्राप्ताः आरब्धवत्सु अशीति-सहस्रोत्तर-लक्ष-सङ्ख्याकेषु सैनिकेषु प्रायः त्रिंशत्युत्तर-सहस्र-सङ्ख्याकाः अतिजीविताः।

राजन्! सेतुः ध्वंसितः अतएव नदीम् अतिक्रामयितुं न शक्नोति। सर्वं सम्यक् कर्तुं प्रयत्नं कुर्मः किन्तु भवतः क्षेमं प्रधानम्। प्रथमतः पेरिस-नगरं गच्छतु।

कदापि न! मम सैनिकान् न परित्यजामि

बेरेसिनाम् अतिक्रामयितुं शक्ता सेना रषीयान् वर्जयितुं पोलाण्ड्-सीमानं प्राप्तवती यत्र इतोऽपि सैनिकाः सम्मेलिताः।

राजन्! पेरिस-नगरे परिस्थितयः गम्भीराः। किम्वदन्ती प्रसृता यत् युद्धे भवान् मृत्युम् उपगतः अत एव राजवादिनः बर्बन्-वंशीयान् आह्वयन्ति।

राजन्! पेरिस-नगरे भवतः उपस्थितिः अत्यावश्यकी एव। आस्ट्रियाः प्रषीयाः च पुनः पूर्णबलेन प्रस्थानं कुर्वन्ति।

नेपोलियनः स्वीय-सैन्यस्य दृढीकरणे कार्यरतः। सममेव तेन मित्र-सङ्घस्य प्रतिनिधिना माटर्निकेन शान्ति-वार्ता कृता।

युद्धं न इच्छामः अपिच भवान् कथयति यत् शान्तिः इच्छामि। मित्र-सङ्घस्य नियामाः एवमेव। यथा 1795 तमात् वर्षात् पूर्वम् सीमानः सन्ति तथैव अधुना प्रभृति भविष्यन्ति। अस्मभ्यम् बेल्जियम्-देशं प्रतिदास्यति।

असाध्यमेव! गणराज्यस्य सीमः संरक्षयितुं वचनबद्धोऽहम्। मदीय-भूमिं त्यक्तुं न शक्नोमि।

तर्हि युद्धं भविष्यति! यस्य कारणं भवान् एव भविष्यति! दिनयोः द्वयोः न स्वीकरोति चेत् प्रष्या युद्ध-घोषणां करिष्यति

फ्रान्स-देशः समस्याः बह्वीः सम्मुखीकृतवान्। तस्य सेनायाः सङ्ख्या तुलनया नैराश्यात् अल्पा। सर्व-युद्धमुखेषु समकालम् आक्रमणानि जातानि। इतस्ततः कतिपय-विजयान् विहाय फ्रान्स-सेना बहुनष्टेन व्यपगमने विवशीभूता।

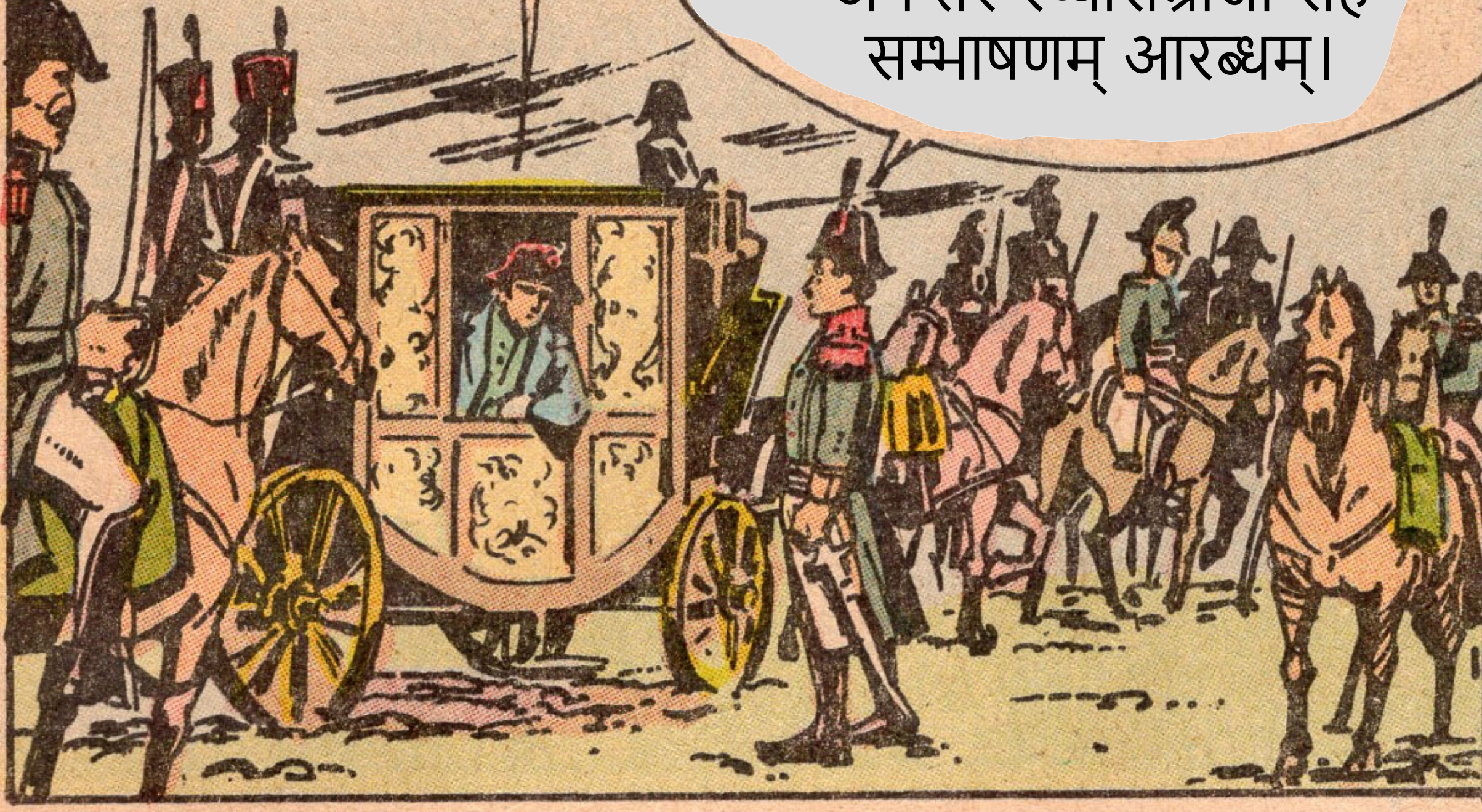

पेरिसं प्रति आदिष्टा सेना आदिष्टवान् अग्रे गतवान्।
नगरान्ते अश्वीगणस्य सैनिकान् मिलितवान्।

अत्र किं कुर्वन्ति?
किमर्थं पेरिसे न
सन्ति?

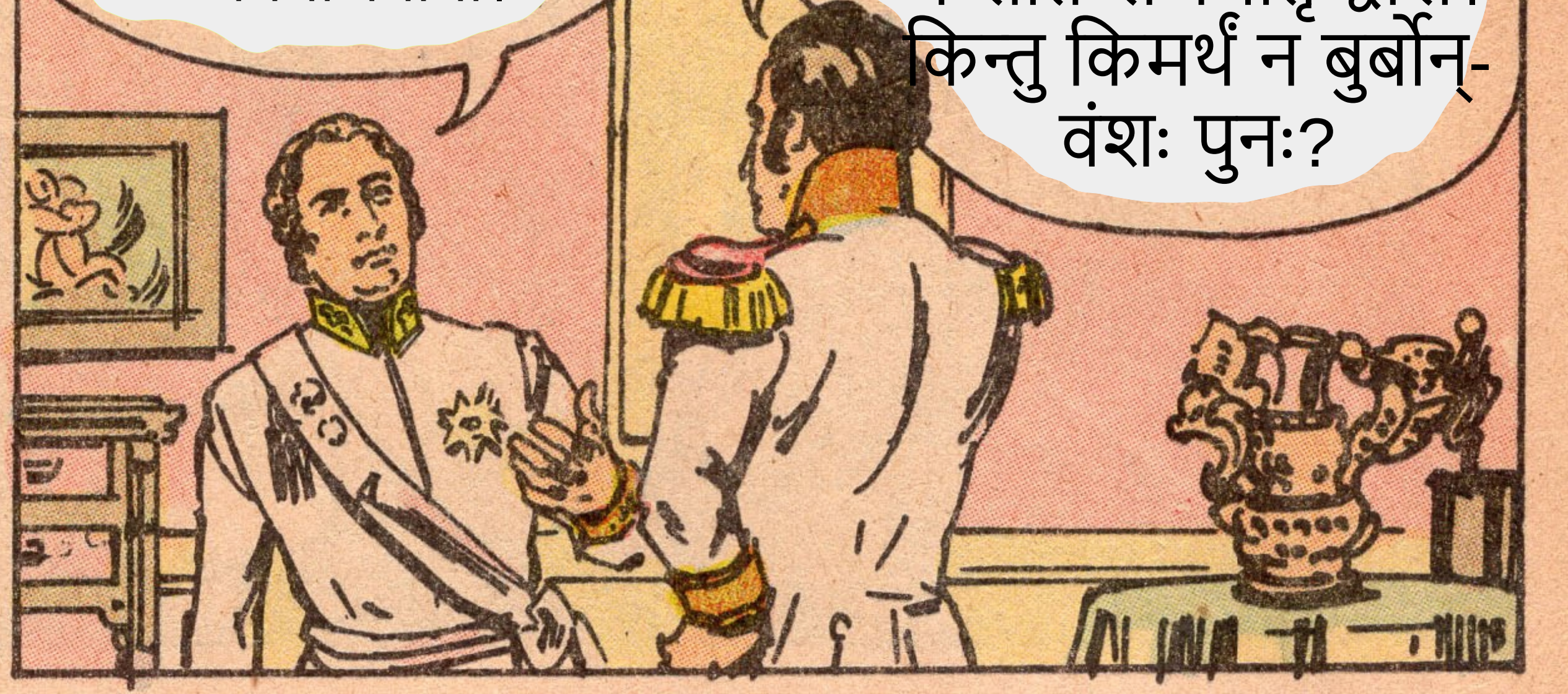
किमपि कर्तुं न शक्नुमः, राजन्!
अस्माकं तुलनया मित्रसङ्घस्य
सङ्ख्या त्रिगुणा आसीत्।
दशहोरान् यावत् दृढ-प्रतिघातस्य
अनन्तरं रष्यासम्राजा सह
सम्भाषणम् आरब्धम्।

अधोगतिः आरब्धा तथा च दुर्भाग्यवशात् नेपोलियनस्य
विश्वासपात्राः उपकारकाः पराङ्मुखाः जाताः। अलेक्साण्डर-
सम्राट् पेरिसे तालेराणस्य अथितित्वेन अतिष्ठत्।

नेपोलियनेन शान्तिसन्धिं कर्तुं
शक्नुमः उत वा
युवाराजकुमारस्य सम्रक्षक-
रूपेण मरी-लुवीसाख्या
नियोजनीया।

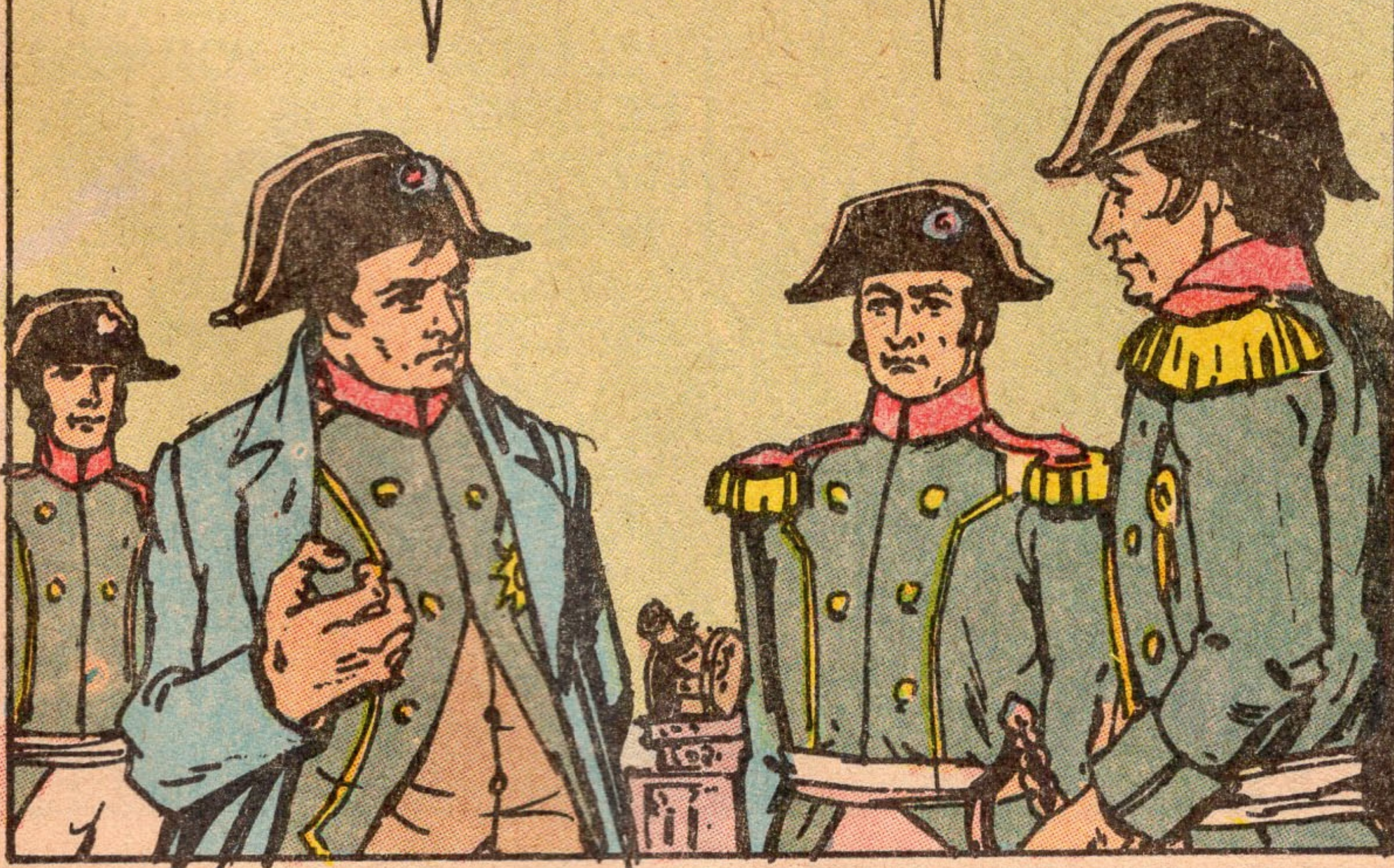
संरक्षणावस्था
नेपोलियनस्य मरणे एव
साध्या। संरक्षणावस्थायां
नेपोलियनः एव शासनं
करोति राजमातृ-द्वारा।
किन्तु किमर्थं न बुर्बोन्-
वंशः पुनः?

प्रस्तावान् श्रुत्वा नेपोलियनः आश्चर्यान्वितः अभवत्

नष्टेभ्यः उत्थानार्थं
सज्जीभवाम

किन्तु राजन्! इतोऽपि
युद्धेन प्रयोजनं
नास्ति।

मम सेनापतयः मम विरोधे स्थिताः?
विस्मर्यताम्! मदर्थं युद्धं कर्तुं
सैनिकान् प्रार्थयिष्यामि। सम्राजम्
समर्थने सेना भविष्यति।

सेना सदैव
सेनापतीनां
समर्थने तिष्ठति।

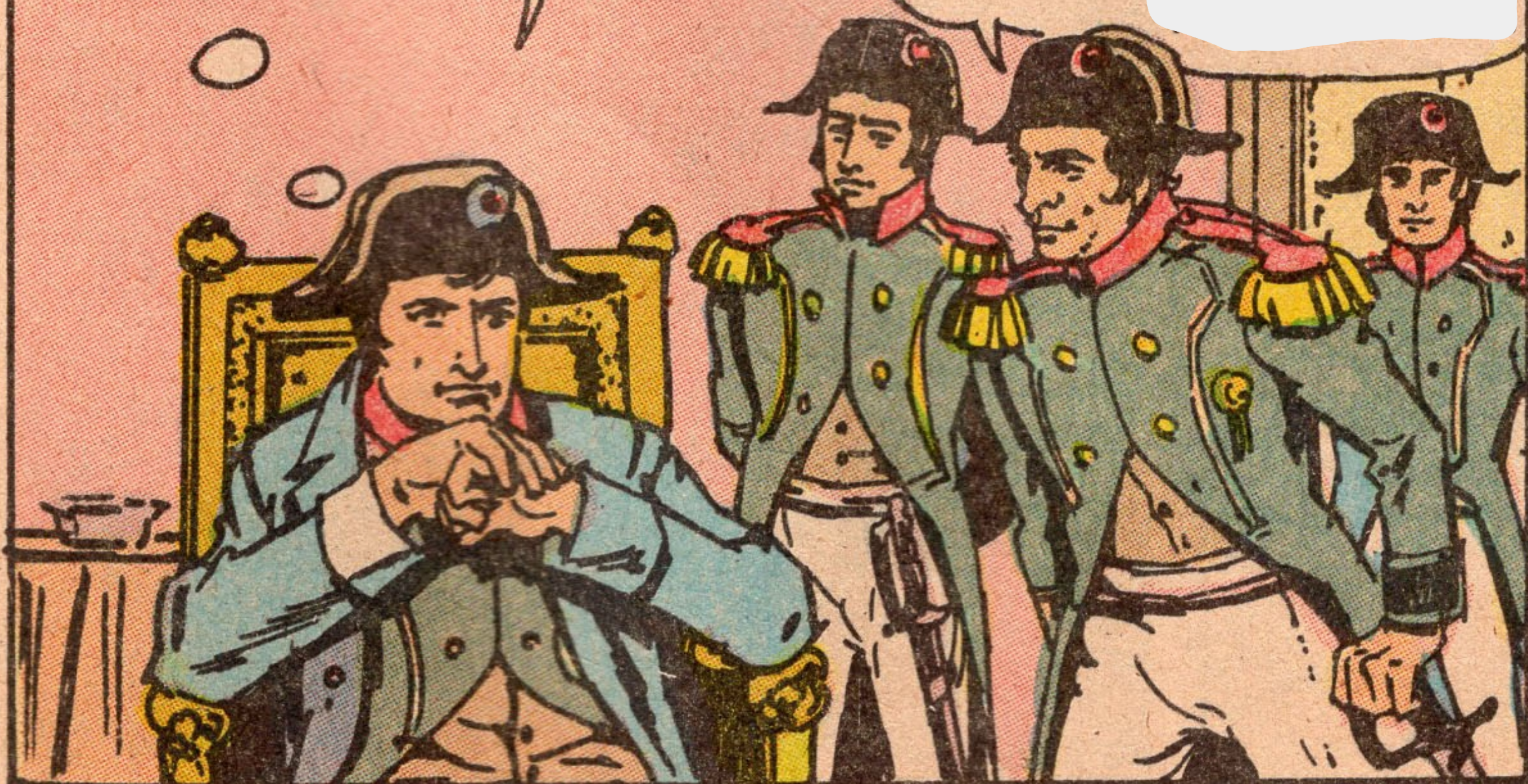

सेना मम वचनं करिष्यति इति
जाने। किन्तु ते वैभवे दुखे मम
सयुजः अपि।

राजन्! राजकुमारस्य
कृते पदत्यागः एव
वरः।

मया किं कारयितुम्
इच्छथ?

मित्रसङ्घस्य युद्धं केवलं
भवतः चक्रवर्तिनः विरोधे।
पदत्यागस्य अनन्तरं शान्तिः
भविष्यति।

यदा अलेक्साण्डर-सम्राजा सह मिलितवन्तः सेनापतयः

सम्राज्ञ्याः
राजसम्रक्षकरूपेण
नियोजनस्य प्रस्तावं
कुर्मः

राजसम्रक्षकावस्था
अस्वीकार्या। पदत्यागः
विना नियमान् भविष्यति।

एल्बा-द्वीपे विवासितः नेपोलियनः इति निर्णीतः

अतीव क्रूराः सन्ति।
पुत्रदर्शनार्थमपि अनुमतिः न
प्रदीयते। मया सह गन्तुम् अपि
मरी-लुवीसाख्यायै!

रक्षकात् वियोगस्य दृश्यं भावनात्मकम् आसीत्।
आङ्ग्ला आस्ट्रीयीयाः प्रष्ठीयाः आयुक्ताः अश्रूणि
पतयन्ति स्म।

विंशति-वर्षाणि यावत् वैभव-पथि मम
अनुसरणम् अकुरुत। परित्यजामि
किन्तु यूयं मित्राणि फ्रान्सस्य सेवां
करिष्यन्ति स्थ। अधुना विगमः, मम
बालाः। मां स्मरत सदा।

सप्त-कोटि-जनानां पालकः चक्रवर्ती अधुना केवलं द्वादश-
सहस्र-जनानां शासकः। किन्तु विषादे न पतितवान्।
सोत्साहम् क्षेत्रस्य सुव्यवस्थीकरणे रतः

अस्मदीय द्वीप आत्मनिर्भरम्
भवितव्यमेव। आलुकानि
पुष्पशाकानि मूलकानि च
निरोपयाम।

एकस्मिन् दिवसे कश्चन अभ्यागतः आसीत् नेपोलियनस्य पूर्व-
विदेशमन्त्रिणः मरातस्य सन्देश-वाहकः

कश्चन नाविकः
सन्देशम् आनीतवान्,
राजन्!

प्रजा भवतः प्रत्यागमनार्थम्
उद्घोषयति। लुविः
आढ्यरोगात् चक्रासने
सीमितः। महती आरजकता
विद्यते। प्रथमे अवकाशे
प्रत्यागच्छतु।

फ़ेब्रवरी मासे षड्विंशे दिनाङ्के 1815 तमे वर्षे नेपोलियनः नावं सज्जीकारयित्वा
सहस्र-सङ्ख्याकैः नरैः सह प्रस्थानं कृतवान्

सावधानम्!
काम्बेलस्य
नावः

किन्तु सौभाग्यवशात्।
प्रारब्धे अन्यत्
लिखितमेव। वायुः
तस्य उपगमनं
निवारयति।

1815 तमे वर्षे कान्-नगरे मार्च-मासे प्रथम-दिनाङ्के
नेपोलियनः अवतरितवान्

पेरिस्-नगरः सत्वरं गम्यताम्।
*रोम-राजस्य जन्मदिवसे तत्र
मम उपस्थितिः आवश्यकी।

पञ्चम-सैन्यदलस्य वाहिनी ग्रेनोब्ल्-इत्यत्र दृढतया नियोजिता। नेपोलियनः रक्तपातं न ऐच्छत्। अङ्गरक्षकान् विना एकाकी अग्रेसृतवान्।

तत्र अस्ति! चालयत!

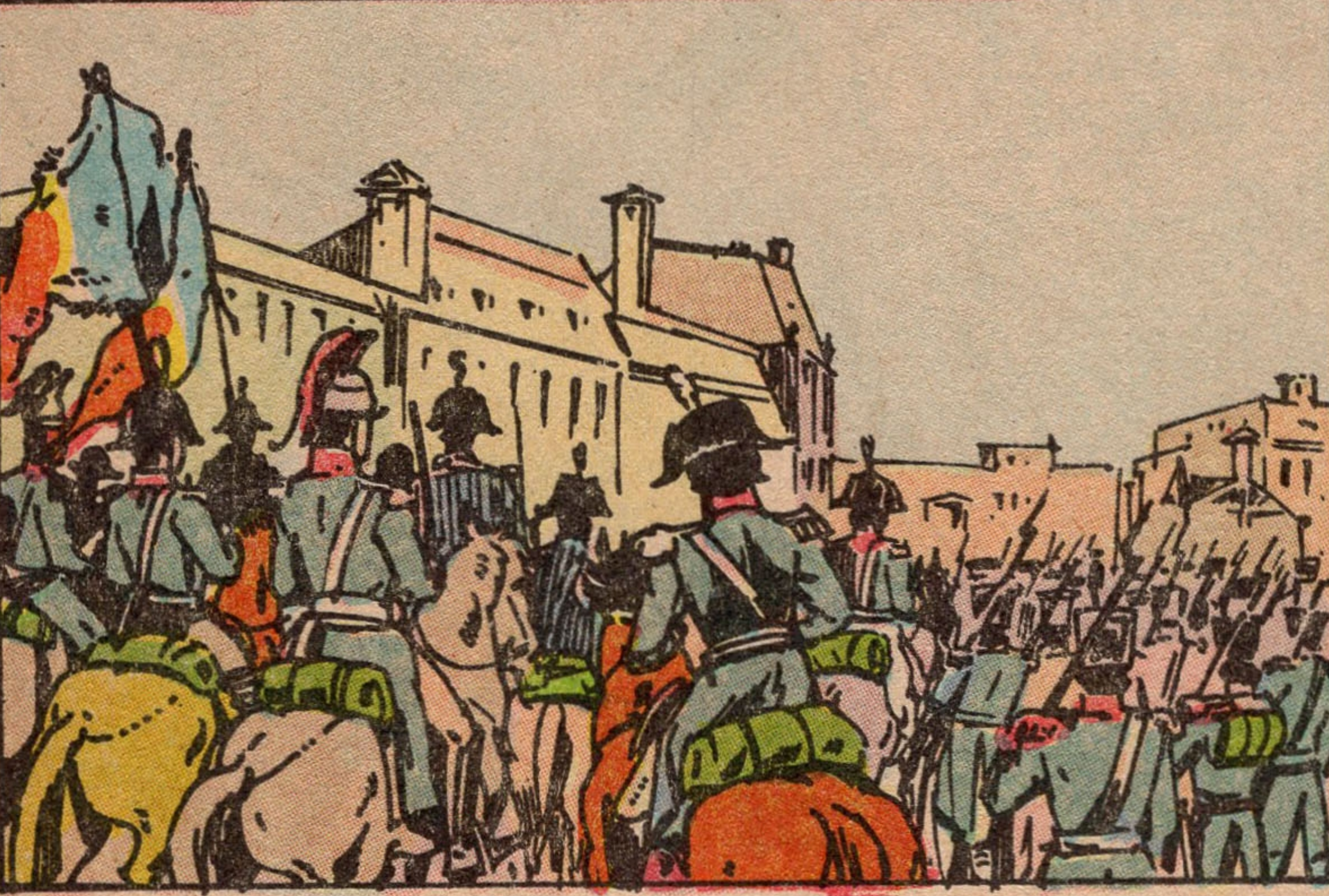
युष्माकं चक्रवर्तिनं हन्तुम् इच्छथ चेत् अत्र एव अस्मि! चालयत भुशुण्डिकाः!

युगपदेव प्रभावः प्रत्यक्षीभूतः। त्रिवार्षिक-पट्टिकाः बहिः आनीताः पृष्ठस्यूतेभ्यः। श्वेतवार्षिकाः निष्कासिताः।

जयतु चक्रवर्ती!!

नेपोलियनस्य प्रस्थाने सेनातः अनुचराणां सङ्ख्या दृढतया वर्धते स्म। मार्शल-नेयः अपि नेपोलियनेन सम्मिलितः जातः। अश्वानीकं मार्च-मासे विंशे दिनाङ्के पेरिसं प्राप्नोत्। रक्तस्य एकोऽपि बिन्दुः न पातितः। अष्टदशम-लुविः बेल्जियं प्रति पलायितवान्।

प्रध्या आङ्ग्ल-देशः मेलितवन्तौ

किन्तु आस्ट्रिया रष्या च सिद्धे न। तयोः सज्जतायाः पूर्वं हि आक्रमणं कर्तव्यम्।

आश्चर्यान्वितः वेलिङ्गटनः लिग्नि-इत्यत्र अपसारितः। किञ्चित् कालानन्तरं ब्लूकरः अपि पलायने विवशीभूतः।

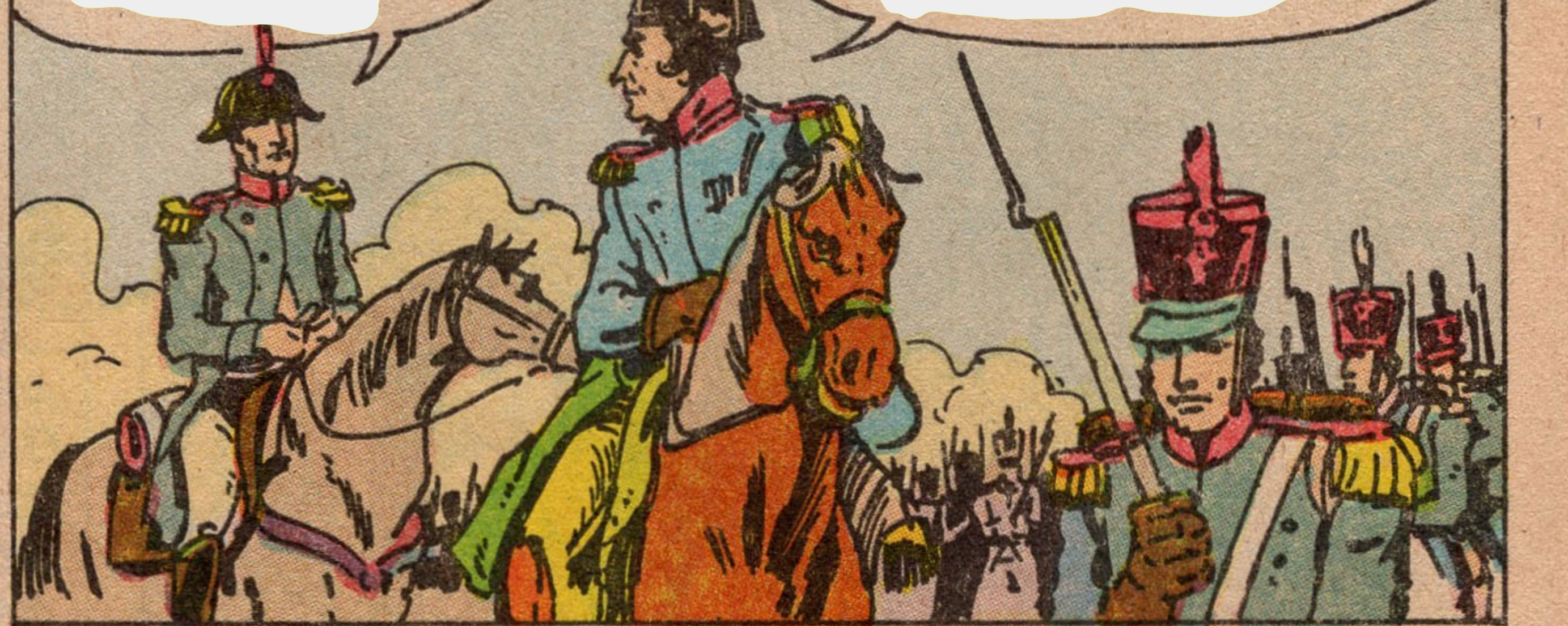
नेय, मध्याह्नात् पूर्वं हि सामरिक-महत्त्वेन क्वाट्र-ब्रा-इत्यत्र-इत्यत्र चतुष्पथः अधिकुरु। एतेन ब्लूकरस्य वेलिङ्गटनेन मेलनं निवारयति। ग्रौव्वे वेलिङ्गटनम् अनुचर।

नेयः क्वाट्र-ब्रा-इत्यत्रः कतिपय-मील-दूरे स्थितः। तीव्रं चण्डवातम् आरब्धम्।

क्वाट्र-ब्रा-इत्यत्र कोऽपि शत्रुसेना नास्ति सेनापते!

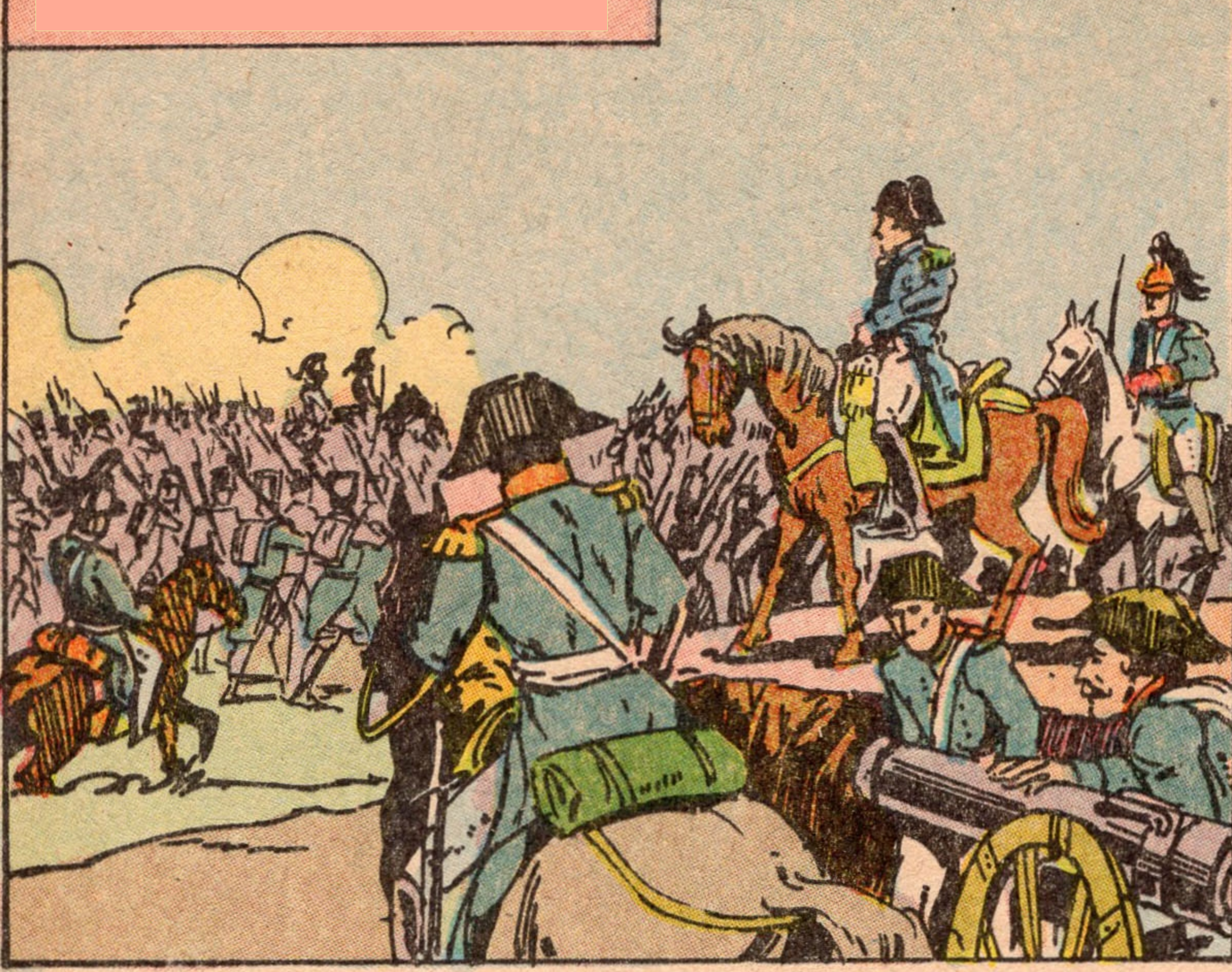
तर्हि श्वः स्थलम् अधिकुर्मः। सैनिकाः विश्रान्तिं स्वीकुर्यात्।

कतिपय-होराः यावत् निद्रा नेपोलियनस्य सामरिक-नीतिं बाधते स्म यतः तस्य पराजयं निश्चितं जातम्। वेलिङ्गटनेन क्वाट्र-ब्रा-इत्यत्र स्थलम् अधिकृतवान्।

1815 तमे वर्षे 18 दिनाङ्के जून-मासे नेपोलियनः वाटर्लू-ग्रामस्य समीपे वेलिङ्ग्टनस्य सेनायाः सम्मुखे स्थितः

भाग्यरेखायां परिवर्तनं जातम्। वेलिङ्ग्टनः नेपोलियनस्य तन्त्रान् अधिगतवान् एवं च नेपोलियनस्य शतघ्नीभ्यः स्वकीय-सेनां रक्षितवान्।

नेयः इदानीमपि न आगतवान्। किमर्थं विलम्बः?
अपिच कुत्र ग्रौव्जिः?
इतोऽपि अधिकं सहनम् अशक्यते। अहो!
अन्ततः नेयः आगतः।

नेयः नासीत् अपितु ब्लूकरः आगतः वेलिङ्ग्टनस्य समर्थने

ब्लूकरः? नेयः किं कृतवान्? तेन कथं ब्लूकरः आगन्तुं अनुमतः?

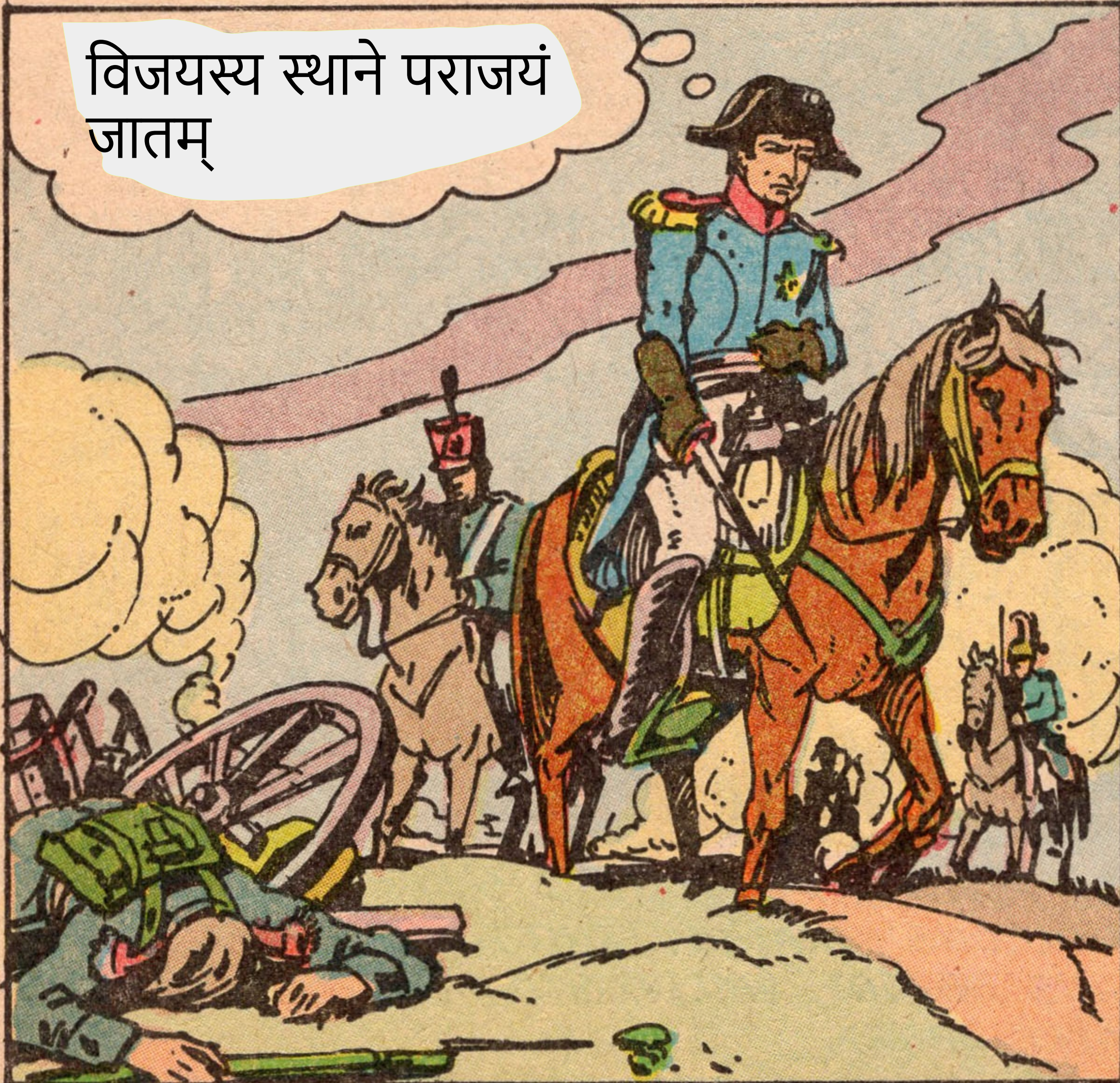

फ्रान्सीयाः सङ्ख्या तुलनया लघ्वी जाता

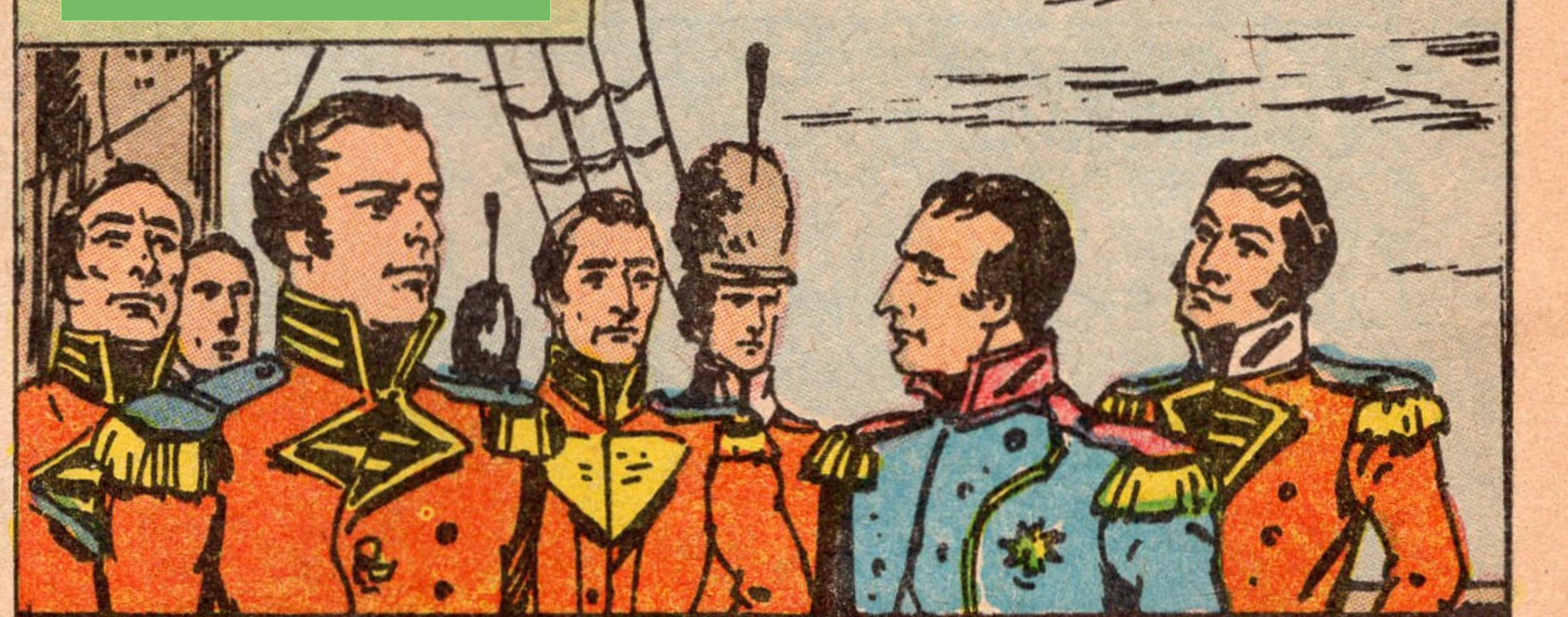
युद्धस्य मध्ये सत्वरं गच्छामि। गोलिकातः वीरमरणं हि वरम्।

विजयस्य स्थाने पराजयं जातम्

बेलोरोफोन् इत्यस्यां नावि आङ्गलं शरणं गन्तुं निर्णयं कृतवान्

नेपोलियनः जीवनान्तं सेण्ट्-हेलिनाइत्यत्र निग्रहे यापितवान्। नेपोलियनस्य प्रादुर्भावः धूमकेतुना सदृशः आसीत् अदृश्यता अपि। किन्तु तस्य कार्याणि अधुनापि अतिजीवितानि यथा फ्रान्स-वित्तकोषः, सम्मानसभा-मण्डली, माध्यमिकपाठशालाः विश्वविद्यालय-परिवर्तनानि च। फ्रान्स्-देशस्य या न्यायावस्था वर्तते नेपोलियन-संहितायाम् आधारिता।